

INFORME FINAL

Usos del temps lliure entre els infants i joves de l'Hospitalet de Llobregat

Dra. Sílvia Bofill
Dr. Martin Lundsteen
Dra. Irene Sabaté
Irene Vergara

Grup d'Estudis sobre Reciprocitat
Departament d'Antropologia Social
Facultat de Geografia i Història
Universitat de Barcelona

Setembre 2016

ger
grup d'estudis sobre reciprocitat

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Índex

A.Introducció	5
1.Presentació i descripció de la temàtica	5
1.1Definició, caracterització i paper del «temps lliure» en la vida dels infants i joves	5
1.2El dret al lleure dels infants	9
1.3Referències: altres estudis i fonts secundàries	15
1.4El context de l'Hospitalet de Llobregat	16
2.Objectius de la recerca	29
Objectiu general.....	29
Objectius específics	29
3.Metodologia	30
3.1 Tècniques d'investigació	30
3.2 Configuració de la mostra.....	32
3.3 Tasques	36
3.4 Consideracions ètiques	38
B.Resultats	40
1.Dades quantitatives aportades per l'enquesta	40
2.Dades qualitatives aportades per l'etnografia	42
2.1Usos del temps lliure	42
2.2Preocupacions relacionades amb els usos del temps lliure per part dels infants i joves	57
2.3Demandes relacionades amb els usos del temps lliure	84

C.Conclusions de l'estudi.....	93
D.Orientacions per a futures recerques	98
E.Referències citades	100
F.Annexos.....	103
1.Mapes dels barris	103
2.Mapa de La FloridaFormulari d'autorització i informació.....	107
3.Guies d'entrevista i observació.....	108
Guia d'observació.....	108
Guia d'entrevista amb professionals i agents de lleure.....	108
Guia d'entrevista amb les famílies	111
Guió per les entrevistes amb infants i joves	113
4.Enquesta en línia	116
Qüestionari:	116

A. Introducció

1. Presentació i descripció de la temàtica

L'Observatori de la Infància de l'Hospitalet de Llobregat va encarregar el present estudi a un grup d'investigadores del Grup d'Estudis sobre Reciprocitat del Departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona. Amb l'informe resultant d'aquest estudi es vol contribuir a fer un diagnòstic general dels usos que els infants i joves de l'Hospitalet de Llobregat fan del seu temps lliure, és a dir, aquell que es desenvolupa fora de l'horari lectiu. Aquest diagnòstic té una vessant aplicada, en el sentit de donar eines per avaluar l'impacte de les polítiques públiques orientades a la infància i de fonamentar propostes de noves mesures. Alhora, l'estudi identifica problemàtiques específiques associades al temps lliure, generant un marc a partir del qual desenvolupar futures intervencions i recerques.

1.1 Definició, caracterització i paper del «temps lliure» en la vida dels infants i joves

L'Informe sobre els drets de l'infant publicat l'any 2015 pel Síndic de Greuges afirma que:

Les activitats de lleure educatiu ofereixen als infants oportunitats importants de desenvolupament personal i social, i és per aquest motiu que cal reconèixer aquest dret i fomentar-ne l'accés en condicions d'igualtat. A la pràctica, però, la participació dels infants està fortament afectada per desigualtats d'accés.

I més tard continua dient:

Alhora, cal esmentar que l'àmbit del lleure educatiu és un dels més afectats per les mesures de contenció de la despesa i del dèficit públic aplicades per les administracions públiques en l'actual conjuntura econòmica.

En un context de crisi com la que ens afecta, el paper clau del temps de lleure en la formació i desenvolupament dels infants i adolescents no ha fet sinó aguditzar les desigualtats socials, relegant una part creixent dels menors d'edat, especialment aquells que es troben en situació de pobresa, a uns usos del temps lliure que venen a agreujar altres factors de desavantatge i negació d'oportunitats de futur.

Aquesta problemàtica ha estat una de les primeres preocupacions de l'Observatori de la Infància de l'Hospitalet de Llobregat, una entitat de creació recent que, mitjançant l'aprofundiment del coneixement de la realitat de la infància a la nostra ciutat, pretén avaluar l'impacte de les polítiques públiques orientades a la infància. Per aquest motiu, l'Observatori ha encarregat a un grup d'antropòlegs i antropòlogues de la Universitat de Barcelona la realització d'un estudi sobre la qüestió.

Parlarem doncs de «temps lliure», definit d'entrada per negació, com aquell temps durant el qual els infants i joves no es troben fent activitats d'ensenyament reglat. Evidentment, cal avançar molt més en la definició per tal de copsar adequadament la realitat diversa i complexa que engloba el concepte. Amb aquest objectiu cal fer algunes distincions analítiques entre les diverses modalitats, finalitats i experiències del temps lliure.

En aquest sentit, una primera distinció rellevant seria la que apareix segons el grau d'intervenció dels adults, ja sigui des d'institucions de caire educatiu, ja sigui en l'àmbit de xarxes de relació informal, com ara les de parentiu, amistat o veïnatge:

- En l'extrem de màxima intervenció dels adults trobaríem les formes tutelades de lleure, ja sigui quan els infants i joves resten sota la cura dels pares, de parents -sovint els avis- o d'altres membres de xarxes informals, ja sigui quan es produeix la intervenció d'altres adults sense vinculació de parentiu que organitzen i/o comparteixen aquest temps de lleure.
- En l'extrem de mínima intervenció dels adults trobaríem les formes lliures de lleure, pròpies sobretot dels adolescents i joves que ocupen els seu temps no lectiu de forma aparentment desestructurada, en el si de les seves xarxes d'iguals. S'inclouria aquí la pràctica de passar estones al carrer, als parcs o a d'altres espais públics o semipúblics

(centres comercials, etc.). Cal emfasitzar que l'absència d'institucionalització no implica que aquestes pràctiques siguin irrelevantes en termes de socialització i transmissió de valors, actituds i sabers. Ben al contrari, aquest lleure no tutelat ni institucionalitzat constitueix un àmbit important per a la socialització dels infants i joves.

L'atenció de l'estudi es dirigeix doncs, per una banda, cap al **lleure educatiu**, que s'inscriuria dintre de les formes de lleure institucionalitzades i que inclouria totes aquelles activitats en que els menors d'edat participen, sota alguna forma de direcció –per part d'adults que no són parents, tant professionals com voluntaris-, fora de l'horari escolar, però amb una finalitat educativa explícita.

Tanmateix, el lleure educatiu no esgota ni molt menys els usos que els infants i joves fan del seu temps no lectiu. Altres usos d'aquest temps tenen sens dubte molt més abast, tant en termes del nombre d'hores que impliquen, com en termes del nombre de menors d'edat afectats. Així mateix, podem intuir que és precisament en l'àmbit d'aquests **usos no institucionalitzats del temps lliure** on potencialment trobarem més desigualtat d'oportunitats entre diferents sectors socials, i, per tant, seria un àmbit on les polítiques públiques haurien d'incidir de manera més decidida, per exemple en referència a problemàtiques com l'atenció als infants fora de l'horari escolar o als recursos existents a l'abast dels joves per a organitzar les seves formes de lleure no tutelat. Per tots aquests motius, aquest estudi també identificarà i caracteritzarà aquells usos del temps lliure que no estan explícitament destinats al desenvolupament d'una funció educativa, sinó que més aviat responen a la lògica de la cura dels menors d'edat per part dels seus pares o d'altres adults responsables, o bé corresponen a les ja esmentades formes lliures de lleure amb el grup d'iguals.

En línia amb el que acabem d'exposar, per tal de sistematitzar l'anàlisi dels usos del temps lliure dels infants i joves, proposem prendre com a punt de partida les següents categories:

a) **Lleure educatiu**, dins del qual distingirem vàries subcategories:

1. Formes promogudes –directament o indirecta– des d’institucions educatives formals. S’hi inclouen aquí les “activitats extraescolars” ofertes per les escoles, les AMPAs, els ajuntaments, etc. Les més habituals serien idiomes, esports i classes de reforç. Pel que fa a les motivacions de les famílies a l’hora de triar-les, ens trobem amb dos paradigmes que molt sovint apareixen barrejats: l’activitat “guarderia”, que serveix per conciliar el desajust existent entre la jornada laboral dels pares i la jornada escolar de l’infant, i l’activitat que pretén ampliar el currículum escolar tot oferint més continguts. En termes quantitativs, aquest tipus d’activitats estan molt fortament representades en l’ocupació del temps lliure dels infants i joves, especialment els dies lectius, un cop acabada la jornada escolar.

2. Formes privades, ofertes per escoles, acadèmies o clubs privats, desvinculats de les institucions escolars formals. Com la categoria anterior, són habitualment anomenades “activitats extraescolars”. Poden estar associades a l’ensenyament de les arts (música, dansa, etc.), de l’esport, o d’altres tipus de disciplines. S’hi barreja la lògica mercantil amb la transmissió d’un coneixement i unes habilitats molt específiques. En l’elecció i pràctica d’aquestes activitats, el factor de la transmissió generacional i al factor identitari, de pertinença a una comunitat de la que formen part les generacions anteriors i l’entorn social de la família, pot jugar un paper fonamental.

3. Educació en el lleure pròpiament. Activitats i organitzacions amb la voluntat explícita d’educar, transmetre uns determinats valors mitjançant l’aplicació d’uns mètodes pedagògics. Es pretén formar els infants i joves en un sentit més global, més enllà de coneixements i habilitats específiques. Aquí incloem els agrupaments escoltes, els esplais i altres iniciatives, totes elles sense afany de lucre. Les activitats poden ser més o menys intensives, des d’activitats diàries entre setmana, a activitats de cap de setmana o en època de vacances escolars, amb la intervenció de professionals i/o voluntaris.

4. Formes autogestionades. El paradigma seria el centre social ocupat, i també s'hi inclourien equipaments públics la gestió dels quals ha estat cedida a entitats o associacions autogestionades.

b) Usos no institucionalitzats del temps lliure, que poden incloure:

1. Cura dels menors d'edat per part dels seus pares o d'altres adults responsables, dins de xarxes informals de parentiu, veïnatge o amistat.
2. Formes lliures de lleure amb el grup d'iguals i sense la tutela d'adults.

Un cop fetes aquestes distincions, passem a repassar breument el marc jurídic en què s'inscriuen els drets dels infants i joves en matèria d'usos del temps lliure.

1.2 El dret al lleure dels infants

L'any 1989, la Convenció dels Drets de l'Infant de les Nacions Unides va establir la base per al reconeixement del dret al lleure en el seu article 31:

1. Els Estats part reconeixen el dret de l'infant al descans i l'esbarjo, al joc i a les activitats recreatives pròpies de la seva edat i a participar lliurement en la vida cultural i en les arts.

2. Els Estats part respectaran i promouran el dret de l'infant a participar plenament en la vida cultural i artística i propiciaran oportunitats adequades, en condicions d'igualtat, per participar en la vida cultural, artística, recreativa i d'esbarjo.

Més recentment, el 2013, les mateixes Nacions Unides van difondre una «Observació General» sobre l'estat del dret reconegut en el citat article 31. En aquest document es

manifestava una preocupació pel poc reconeixement atorgat pels Estats a aquest àmbit dels drets dels infants, la qual cosa es tradueix en *una absència d'inversions en disposicions adequades, una legislació protectora feble o inexistent, i la invisibilitat dels infants en la planificació a nivell nacional i local*.¹

A banda d'aquesta manca d'inversions públiques, el Comitè es mostrava preocupat pel fet que, quan els Estats intervenen i aporten recursos en aquest àmbit, la seva actuació s'orienta exclusivament a la promoció d'activitats estructurades i planificades, en comptes de contribuir a *crear un temps i un espai per a que els infants puguin dedicar-se al joc, la recreació i la creativitat espontània, i promoure actituds socials que recolzin i fomentin aquesta activitat*. A més, a la «Observació» es constaten les dificultats específiques amb que es troben els infants pertanyents a col·lectius desfavorits (les nenes, els infants pobres, els infants amb discapacitats, els membres de minories...) de cara a fer efectiu aquest dret.

La «Observació General» també analitza els diferents aspectes del dret al lleure en tota la seva complexitat. En aquest sentit, comprendria:

- dret al descans, incloent-hi el temps per dormir
- dret a l'esbarjo, entès com el temps que es pot dedicar a la recreació o el joc
- dret al joc, definit com *tot comportament, activitat o procés iniciat, controlat i estructurat pels propis infants, que té lloc on sigui i quan sigui que es doni l'oportunitat*
- dret a les activitats recreatives, consistents en un ampli ventall de possibilitats, normalment gestionades per adults, però entre les quals l'infant ha de poder triar voluntàriament

¹ Observació general N° 17 (2013) sobre el dret de l'infant al descans, l'esplai, el joc, les activitats recreatives, la vida cultural i les arts (article 31), Nacions Unides, Comitè dels Drets de l'Infant, 17 d'abril de 2013.

- dret a les activitats pròpies de l'edat de l'infant, amb un èmfasi en la seva adequació evolutiva
- dret a la vida cultural i les arts, com a font d'identitat i de sentit vital per a l'infant com a membre d'una comunitat
- dret a la lliure participació dels infants en totes aquestes activitats

A més d'aquesta complexitat intrínseca del dret al lleure, la «Observació» també explicita la seva interrelació amb molts altres drets civils, socials, econòmics i culturals dels infants, la vulneració dels quals porta indefectiblement a una afectació negativa de les condicions en que pot desenvolupar-se el lleure infantil.

Per últim, la «Observació» també inventaria els factors contextuais que afavoreixen o perjudiquen la configuració d'un entorn òptim per al lleure infantil. Entre aquest factors, val la pena esmentar els següents:

- La manca de reconeixement de la importància del joc i l'esbarjo
- Els entorns insalubres i perillosos
- Els obstacles per a l'ús dels espais públics per part dels infants
- L'equilibri (o el desequilibri) entre els riscos i la seguretat
- La manca d'accés a la natura
- Les exigències d'èxit acadèmic
- Els horaris excessivament programats
- La manca d'inversió en activitats culturals i artístiques
- El paper creixent dels mitjans electrònics

La situació del dret al lleure infantil a Catalunya, en el marc més ampli dels drets dels infants, ha estat objecte d'anàlisi per part del Síndic de Greuges en els seus tres Informes sobre els Drets dels Infants publicats el 2013, 2014 i 2015, així com en l'informe més específic que, sota el títol «Informe sobre el dret al lleure educatiu i a les sortides i colònies escolars», es va lliurar al Parlament el juny de 2014. Aquest document identificava un seguit de dèficits que, segons el Síndic, caldria resoldre mitjançant intervencions públiques:

- *Les mancances en el desplegament normatiu del dret dels infants al lleure educatiu*
- *Les desigualtats econòmiques i els dèficits en el desplegament de polítiques d'accessibilitat econòmica a les activitats*
- *Les desigualtats territorials en la disponibilitat de l'oferta i la diferenciació del lleure en funció de l'origen social*
- *Les desigualtats en el (re)coneixement del lleure educatiu per part dels infants i les seves famílies i els dèficits de participació en la programació de l'oferta*
- *Les desigualtats d'accés relacionades amb l'edat i el gènere*
- *Les mancances en el caràcter inclusiu, coeducatiu i intercultural de les activitats de lleure educatiu*
- *L'accessibilitat dels equipaments i dels espais públics per al desenvolupament d'activitats de lleure educatiu*
- *Els dèficits de reconeixement del caràcter educatiu de les activitats i els dèficits d'integració dels agents de lleure educatiu en el treball en xarxa*
- *Els dèficits de reconeixement social de l'educador de lleure educatiu*
- *La manca de criteris d'equitat en l'admissió dels infants a les activitats de lleure educatiu sufragades amb fons públics*

Com es pot veure, les observacions i recomanacions del Síndic en aquest àmbit es centren sobretot en la vessant explícitament educativa del lleure, i inclouen mesures que garanteixin l'accés equitatiu dels infants a aquestes activitats, mitjançant la disposició d'ajuts i subvencions que moderin els obstacles econòmics per accedir-hi. A l'informe del 2014 es denuncia que, si bé cal reconèixer l'esforç realitzat per les entitats i administracions per atendre a través de les activitats de lleure els infants de les famílies més colpejades per la crisi econòmica, aquest capítol dels pressupostos és particularment vulnerable davant les retallades i mesures de contenció de la despesa pública. Per aquest motiu, diu l'informe que:

Tot i la importància creixent del lleure, tant en el nombre d'infants que fan activitats com en l'activitat d'agents socials i administracions, és un dels àmbits educatius més fortament afectats per les desigualtats socials en l'accés que encara presenta mancances importants en la protecció jurídica i en el desplegament de polítiques públiques per garantir l'exercici efectiu d'aquest dret per part dels infants.

Per tal d'il·lustrar aquestes mancances en la implementació de polítiques públiques, es fa esment de mesures concretes:

Tot i que s'han mantingut o incrementat els recursos destinats a determinats programes adreçats als infants socialment més desfavorits (centres oberts, ajuts per a casals de vacances, etc.), el Departament d'Ensenyament, per exemple, ha suprimit les subvencions adreçades a les associacions de mares i pares dels centres i als ajuntaments per fomentar les activitats extraescolars i els serveis de lleure (projectes d'escoles obertes, etc.) i l'accés d'infants en situació socioeconòmica més precària o ha reduït la dotació dels plans educatius d'entorn, la qual cosa ha debilitat alguns programes d'acompanyament a l'escolaritat.

D'acord amb tot això, a l'informe del 2015 el Síndic recomana:

- que les administracions locals i els Departaments de Benestar Social i Família i d'Ensenyament promoguin *mesures d'accessibilitat econòmica* (*ajuts econòmics, bonificacions i exempcions, sistemes de tarifació social, etc.*).
- que s'apliquin plans locals de dinamització del lleure educatiu en entorns desfavorits per fer front a les desigualtats territorials, unes desigualtats que molts cops s'agreugen durant els períodes de vacances.
- que es garanteixi la integració dels infants amb discapacitat en les activitats de lleure educatiu.

Per la seva banda, l'organització no governamental Save The Children, en el seu informe publicat el 2013, aporta més dades que confirmen aquest diagnòstic, tot posant èmfasi en dues preocupacions:

- *No es percep la importància del dret al joc com un element essencial de desenvolupament integral de l'infant*, i, per aquest motiu, davant una situació d'escassetat de recursos i privació, aquest dret és el primer en ser vulnerat quotidianament.
- L'augment dels preus de les activitats esportives i culturals està dificultant l'accés dels infants a aquestes pràctiques.

A aquestes observacions de caràcter objectiu, l'informe de Save The Children, basat en enquestes i entrevistes, n'afegeix una tercera que fa referència a l'experiència que els propis infants descriuen: la manca de participació en aquestes activitats per motius econòmics fa que es sentin apartats i discriminats.

Com es pot veure, els informes esmentats tenen en comú una aproximació al lleure infantil molt centrada en l'accepció educativa d'aquest lleure, és a dir, en les formes de lleure que prenen forma institucionalitzada i dirigida, amb objectius educatius explícits, ja es tracti d'activitats extraescolars, sortides o colònies, que encaixarien *grosso modo* en la categoria de les «activitats recreatives» esmentades en la Declaració dels Drets de l'Infant. La resta dels

aspectes recollits en l'article 31 d'aquesta Declaració, com el descans o el joc lliure, s'aborden en altres capítols dels mateixos informes, però no s'inclouen dins de l'etiqueta del lleure infantil en un sentit ampli.

En contrast amb això, i com a tret diferencial del present estudi, el que analitzarem a continuació seran tant les formes institucionalitzades com les no institucionalitzades d'ús del temps lliure per part dels infants i joves de l'Hospitalet de Llobregat. Es pretén amb això observar la situació a la ciutat del dret al lleure en el sentit ampli proposat per la Convenció de les Nacions Unides.

1.3 Referències: altres estudis i fonts secundàries

Sens dubte el Centre d'Estudis de l'Hospitalet ha sigut i és un referent quant als estudis que s'han fet i publicat sobre l'Hospitalet de Llobregat i els seus barris, així com les dinàmiques socioculturals i econòmiques. Revisant les seves publicacions podem observar com la gran majoria dels estudis que s'han fet fins avui dia a l'Hospitalet de Llobregat en l'àmbit de la infància i la joventut es centren en els centres educatius i la seva evolució, la seva pedagogia i història, així com la relació entre aquests i la ciutat (Arderiu i Camós, 2011; Bardella, 2011; Ibáñez i Bruno, 2011; Otero Vidal, 2011; Pau Trayner, 2012; Pichel, 2011; Reynoso, 2011). Així mateix podem veure altres estudis que s'han orientat cap a la qüestió migratòria (Arranz, et al., 1991; Bejarano i Margarit, 2005; Carbonell, 2006; Giliberti, 2012; Isabel Tovar, 2009; Margarit, 2006; Martori i Hoberg, 2008; Pàmies, 2008; Solana, 2008), i, des d'una perspectiva d'estudis urbans, s'ha tractat l'ús de l'espai públic (Cedeño, 2008; Aramburu, et al., 2011).

Ara bé, fins a l'actualitat no s'ha dedicat cap estudi als usos del temps lliure dels infants i joves de la ciutat. Certs treballs (Giliberti, 2012; Cedeño, 2008) s'han aproximat a aspectes parcials d'aquesta temàtica, ja sigui analitzant alguna pràctica de lleure en concret, el lleure d'algun sector de població en particular, o bé les activitats de lleure desenvolupades en algun lloc en particular, com ara un parc o una plaça.

A escala de l'estat espanyol també costa trobar estudis sobre aquesta temàtica. Fernández-García, et al. (2015) i Ferreira, et al. (2015) serien alguns dels més recents, però hi ha un estudi en particular que ens va servir de font d'inspiració (Gaitán Muñoz, et al., 2011). En aquest estudi s'adopta un enfocament «centrat en els nens», basat en els discursos dels nens, els pares i els «prescriptors» adults, mitjançant el qual es pretén delimitar un concepte de lleure consensuat entre tots. En aquest sentit, els autors defenen la importància d'escoltar als nens, al contrari de la majoria dels estudis en aquest àmbit. Tot aplicant una metodologia participativa amb els nens molt interessant (Gaitán Muñoz, 2011: 46-49), arriben a la conclusió que el que més interessa als nens és divertir-se i relacionar-se, però que, a la pràctica, es veuen molt limitats pels deures escolars, per la limitació de temps que tenen els seus pares i per la pressió social d'haver de seleccionar activitats que comportin un benefici futur. Així mateix, el nivell socioeconòmic dels pares delimita les seves possibilitats, i també és usual que els pares ignorin directament els vertaders plaers i gustos dels infants (Gaitán Muñoz, 2011: 144-145).

A part de revisar aquests estudis, i altra bibliografia relacionada, també hem consultat fonts secundàries com els anuaris d'estadística de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, així com els informes ja esmentats del Síndic de Greuges i de la ONG Save The Children.

1.4 El context de l'Hospitalet de Llobregat

No va ser fins el segle XIX que l'Hospitalet va néixer com a poble. Fins llavors el seu territori estava esquitxat per diverses masies que arribaven a conformar dos petits nuclis al voltant de l'Hospital, la Vila Vella (l'actual barri Centre), i de la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana (avui dia el barri de Santa Eulàlia). Havia estat una petita societat fonamentada en una agricultura de força importància, sobretot a l'àrea del Delta Occidental de Llobregat. Ara bé, serà a partir del segle XIX, amb la industrialització, quan es produiran les transformacions que seran les bases de l'Hospitalet com la coneixem a l'actualitat, i al segle XX quan passarà «de ser un nucli de població fonamentalment agrícola a esdevenir un suburbi de la ciutat de

Barcelona, convertint-se en fàbrica, no només de productes sinó també de persones» (Mascarell, 1998: 114).

Millores tècniques, tal com la inauguració del Canal de la Infanta, van facilitar un augment de productivitat en el sector agrícola que va donar lloc a la necessitat de molta mà d'obra que en el primer moment provenia d'altres municipis propers i de la comarca. Poc a poc, la creixent industrialització també promovia l'atracció de més contingents de persones treballadores, començant així la mobilització de gent cada vegada més allunyada del territori; processos que acabaran convertint l'Hospitalet en la segona ciutat més gran de Catalunya.

Durant aquella època, a Santa Eulàlia de Provençana es concentra el màxim d'aquest creixement, arribant a quadruplicar el nombre d'habitants entre 1860 i 1900. Un ritme de creixement que va durar fins finals del segle, quan comença a créixer un altre nucli, Collblanc (Mascarell, 1998: 117). Al mateix temps, degut a la forta industrialització de Barcelona, sobretot a Sants, i les seves necessitats de transport (tant de mercaderies com de persones), l'any 1854 arriba el ferrocarril a l'Hospitalet. Una nova connexió que va tenir conseqüències per la configuració socio-espacial del poble; en particular per Santa Eulàlia de Provençana, que es va convertir en el lloc de nova implantació de moltes fàbriques, amb el corresponent assentament humà al voltant. Com a conseqüència, a finals del segle XIX, una tercera part vivia als barris de Collblanc i Santa Eulàlia, malgrat que la majoria dels habitants encara vivia a la Vila Vella (Centre), zona que havia crescut i s'havia densificat entre 1820 i 1850. La proximitat amb Sants i Barcelona, a més de l'aïllament urbanístic respecte al nucli administratiu central, portaria a una desconexió política-administrativa entre Santa Eulàlia (de Provençana) i l'Ajuntament d'Hospitalet, les conseqüències de la qual encara es poden percebre avui dia.

L'any 1877 es crea una junta per urbanitzar terreny, que implicaria el procés d'urbanització de Sant Josep i «la seva ampliació cap al nucli de la Fabregada, així com la connexió de Santa Eulàlia amb Sant Josep, tot i que aquest darrer pas es va veure frustrat per la construcció de la via ferroviària entre Barcelona i Vilanova. Finalment, el 1883 es materialitza l'eixamplament de la ciutat, seguint el precedent exemple barceloní d'Ildefons Cerdà» (Mascarell, 1998: 121).

Al llarg del segle XX el creixement poblacional de l'Hospitalet ha estat sostingut i, en certes èpoques, molt elevat, fins el punt de multiplicar fins a 60 vegades el volum total de la seva població. Al mateix temps però ha anat perdent territori amb la conformació de la ciutat de Barcelona i la conseqüent annexió territorial. D'especial importància, pel que ens ocupa aquí, és l'augment de poblacions entre 1950 i 1980, de població provinent d'altres parts de Catalunya i de l'Estat espanyol, sobretot d'Andalusia i Múrcia. En aquest període, la població passa de 71.580 (1950) a 295.074 (1981); un augment poblacional que es dividirà en dues fases d'assentament. Una primera, entre 1959 i 1964, en la qual es crearan els barris de La Florida, Pubilla Cases, La Torrassa i Sanfeliu (abans pertanyent al Centre), i una segona, fins el 1970, en que es donarà forma als barris de Bellvitge, Can Serra, Gornal i Gran Via/Can Pi (Mascarell, 1998: 127 i 137). En aquest anys l'Hospitalet es convertirà en una ciutat dormitori molt dependent de Barcelona.

A partir de la 'crisis del petroli' dels anys 1970 comença una última etapa, la més recent, en la qual el saldo migratori comença a ser negatiu; així es veu baixant el nombre d'habitants, de 295.074 l'any 1981 fins als 252.171 de l'any 2014². Durant aquesta època, els canvis més significatiu són: 1) l'origen dels nous immigrants, que vindran principalment de fora d'Espanya; 2) un predomini de l'emigració cap a altres poblacions de l'àrea metropolitana de Barcelona així com cap a Barcelona mateixa; 3) l'envelliment de la població a nivell general (també perquè la majoria de les persones que emigren són joves autòctons). Segons els anuaris de l'Hospitalet de Llobregat, les dades demogràfiques del 2014 mostren com la població estrangera a la ciutat se situa en 48.997 persones, el 19,06% de la població resident. D'aquestes, la gran majoria provenen d'Amèrica i d'Àfrica, i, en especial, d'Equador, Bolívia, la República Dominicana, Marroc o Pakistan, entre d'altres.

A continuació caracteritzem breument els barris on s'ha desenvolupat el present estudi.

² Vegeu l'Anuari estadístic de la ciutat, L'Hospitalet (2015).

La Florida

Dades estadístiques del barri de La Florida	
Població:	65.226 hab.
Població 0-19 anys:	5.226 hab.
Percentatge població 0-19 anys:	18,84%
Infants per adult:	0,23
Ocupació habitatges:	2,84
Densitat de població:	73.378 hab/km ²
Immigració:	2560
Associacions (incloent-hi Les Planes):	1 associació de veïns, 10 AMPAs, 5 entitats esportives, 4 entitats juvenils de lleure, 3 associacions culturals
Centres educatius (incloent-hi Les Planes):	Públics: 5 CEIPs, 3 instituts Concertats: 4

El barri es troba ubicat a la Zona Nord de la ciutat, i té com a característiques fonamentals una altíssima densitat de població que s'ha anat incrementant arrel de la immigració estrangera arribada durant els darrers anys. L'origen del barri, com ja hem vist, es remunta a l'època de la immigració espanyola. En aquest sentit, la història de La Florida comença immediatament després de la guerra, quan sorgeix com a una petita urbanització allunyada del centre de l'Hospitalet. És només durant la dècada dels anys 60 i principis dels 70 que es defineix el seu perfil urbanístic amb plans parcials constantment modificats, la qual cosa va incidir, entre altres coses, perquè aquesta part de l'Hospitalet es convertís en un lloc amb un fort amuntegament urbà. La seva projecció inicial com un espai bucòlic i ordenat (una ciutat residencial i obrera, amb cases baixes unifamiliars i jardins) es va transformar en una realitat totalment oposada, definida per la construcció d'edificis sense jardins ni zones verdes suficients. Juntament amb la immigració inicial, avui també s'ha de parlar d'un altre procés

immigratori notable, aquesta vegada de persones procedents dels països més desposseïts i empobrits del Sud Global, especialment d'Amèrica Llatina i el Magrib (Breu, 1988; Cedeño, 2008).

Un primer nucli van ser els Bloques Onésimo Redondo, avui anomenats Blocs Florida, el primer complex d'habitatge públic construït a la ciutat durant els anys 1950. Es tracta d'habitatges molt precaris on en un primer moment es van instal·lar famílies provinents d'aquesta immigració espanyola, que posteriorment van ser substituïdes per població gitana, i, durant els darrers anys, per immigrants estrangers. El barri té continuïtat, tant en termes urbanístics com socioeconòmics, amb Pubilla Cases (cap al Nord) i amb la Torrassa (cap a l'Est). Els anys 70 va haver-hi mobilitzacions veïnals, en bona mesura originades als Blocs Florida, per aconseguir equipaments, com ara escoles, i millores infraestructurals. Al barri hi ha un dèficit d'espais públics i una forta segregació de la població infantil i juvenil en termes d'escolarització: a les escoles i instituts públics predominen els fills d'immigrants estrangers, mentre que els autòctons tendeixen a concentrar-se a l'escola concertada.

La Florida és un barri marcat per la precarietat socioeconòmica i habitacional, amb una incidència molt forta de problemàtiques com la de les execucions hipotecàries i els desnonaments de lloguer, la sobreocupació dels habitatges, el relloguer, etc. Com hem vist, és un barri caracteritzat a més per un alt índex d'immigració. Aquesta característica social es veu reflectida a nivell escolar i de lleure: hi ha dos instituts públics: ambdós amb grau alt d'absentisme escolar. Un dels motius més significatius d'aquesta realitat és l'alta mobilitat entre l'Hospitalet i el país d'origen. Hi ha diferents entitats dedicades al lleure: en són exemples l'Esplai Florida -que desenvolupa una tasca d'atenció als infants i joves en situació de vulnerabilitat social-, la Llumeneta, el Centre Municipal «Ana Díaz Rico» o les activitats de la parròquia (destinades sobretot al reforç escolar). El barri també ha estat lloc d'aplicació de Plans de Desenvolupament Comunitari, Plans Educatius d'Entorn, i en general de tota mena de projectes d'intervenció social, que darrerament es veuen fortament perjudicats per les retallades pressupostàries.

En el discurs de les diferents entitats i institucions que incideixen en el barri, hi destaquen les

problemàtiques econòmiques de les famílies: dificultats per aconseguir el material escolar, per poder inscriure els fills i filles per fer activitats... A més a més, sovint s'esmenten els conflictes produïts per la presència de bandes juvenils.

A nivell urbanístic, existeix una mancança d'espais públics dedicats al lleure (parcs, places, espais esportius gratuïts). Tot i aquesta problemàtica, hi destaca una intensa activitat al carrer: infants, joves, adolescents i adults fan un ús intensiu de la via pública. Sovint hi sorgeixen conflictes vinculats amb aquesta convivència. Pel que fa als habitatges, es caracteritzen per les seves dimensions petites, i pel fet que sovint siguin compartits entre més d'una família. Aquesta realitat fa augmentar l'ús social de la via pública: el carrer esdevé un lloc de reunió i esbarjo.

Sanfeliu

Dades estadístiques del barri de Sanfeliu	
Població:	6.317 hab.
Població 0-19 anys:	1.116 hab.
Percentatge població 0-19 anys:	17,67%
Infants per adult:	0,21
Ocupació habitatges:	2,68
Densitat de població:	12.384 hab/km ²
Immigració:	358
Associacions:	2 associacions de veïns, 4 AMPAs, 5 entitats esportives, 1 entitat juvenil de lleure, 1 entitat musical, 1 associació cultural
Centres educatius:	Públics: 2 CEIPs, 1 institut Concertats: 1

Sanfeliu és un barri poc extens, i en una situació perifèrica: es troba en l'extrem Nord-Oest del municipi que limita amb Cornellà i Esplugues. Molt marcat per aquesta situació geogràfica, per la inclinació del terreny, i per les barreres que suposen les vies del tren, el parc de Can Boixeres i la Ronda de Dalt. L'assentament de població, sobre sòl agrícola, es dona a partir dels anys 1930, amb un major creixement a partir dels 1950s. En un principi va haver-hi veïns en situació molt precària, fins i tot instal·lats a coves, barraques i refugis antiaeris. Té una història de mobilització veïnal durant els anys 1960 al voltant de la parròquia de la Immaculada Concepció, quan al capdavant d'aquesta es trobava un mossèn progressista, i de la comissió de festes que va donar peu a l'associació de veïns (Mataix, 1987). Hi ha un complex d'habitatge protegit molt dens i precari, el del Passatge Llunàs, que és vist com a focus de conflictes. Els principals eixos comercials i de sociabilitat són els carrers Sanfeliu i de l'Emigrant. En l'actualitat el barri continua marcat pel seu caràcter perifèric (hi passa molt poca gent que no sigui veïna) i el seu aïllament, la qual cosa repercuteix en la manca de comerç i serveis. Recentment s'hi ha construït una escola bressol municipal, una escola d'adults, un poliesportiu municipal i un parc infantil a la vora de la Ronda, a més d'algun bloc d'habitatge de protecció oficial. La zona del Camí de la Fonteta, barri d'autoconstrucció, ha estat afectada recentment per l'ampliació del Parc de Can Boixeres. El barri està marcat també per la presència de les cotxeres de TMB junt a l'estació de la L5 Can Boixeres.

Pel que fa a la forma urbana, al barri destaquen tres llocs centrals: la Plaça de la Llosa, prop del metro Can Boixeres, i els dos parcs infantils. Un altre element que crida l'atenció és la poca il·luminació i la gran quantitat d'espais dedicats a l'aparcament de vehicles. Tot plegat contribueix a la percepció de Sanfeliu com un barri dormitori i d'aparcament, amb poca vida de barri i poca activitat social.

Les institucions educatives formals s'enfronten a la problemàtica d'una baixa inscripció, en part deguda a la mala reputació d'alguns dels centres, així com al fet que els infants i, encara més, els joves facin vida als barris fronterers amb Sanfeliu: el Centre de l'Hospitalet, Sant Ildefons (Cornellà) o Esplugues. Com a conseqüència, és allà on estan escolaritzats on es socialitzen, i no pas al barri de residència.

Com ja s'ha esmentat, l'activitat associativa del barri és poc intensa en l'actualitat. L'oferta de lleure més destacada és a càrrec del Club Infantil i Juvenil, que també atén la població del barri veí de Sant Ildefons, i un seguit d'entitats esportives, així com les AMPAs dels centres escolars. Al barri destaca també el fenomen dels avis i àvies com a cuidadors dels infants.

Bellvitge

Dades estadístiques del barri de Bellvitge	
Població:	24.609 hab.
Població 0-19 anys:	4.243 hab.
Percentatge població 0-19 anys:	17,24%
Infants per adult:	0,21
Ocupació habitatges:	2,60
Densitat de població:	8.796 hab/km ²
Immigració:	1102
Associacions:	3 associacions de veïns, 9 AMPAs, 22 entitats esportives, 1 estudi de dansa, 3 entitats juvenils de lleure, 1 entitat musical, 2 entitats teatrals, 8 associacions culturals
Centres educatius:	Públics: 4 CEIPs, 2 instituts Concertats: 3

Polígon d'habitatges construït durant el franquisme, a partir del 1964. Consisteix en un bon nombre de grans blocs prefabricats, separats per espais verds. Al Sud, ja a prop de l'Hospital de Bellvitge i de la Gran Via, hi ha un parc força extens. El barri té dos nuclis originals, un d'ells entorn a l'Ermita de la Mare de Déu de Bellvitge, i l'altre, la zona de la Marina, més al

Nord. El barri presenta un teixit associatiu molt dens, originat durant les lluites veïnals de l'època de fundació del barri. Es van aconseguir serveis, connexions amb transport i condicionament de l'espai públic. Recentment s'han revifat aquestes lluites amb les protestes contra el tancament d'un dels CAPs, contra les retallades que afecten l'Hospital de Bellvitge, així com contra la urbanització dels pocs terrenys agrícoles que queden entre el barri i el riu Llobregat. El barri es troba limitat al Sud per la Gran Via, a l'Est per les vies de RENFE que marquen el límit amb El Gornal (barri amb punts en comú amb Bellvitge, però amb un caràcter propi i un nivell socioeconòmic inferior), a l'Oest pel Llobregat i diversos eixos viaris, i al Nord per l'àmplia zona industrial que el separa del Centre. Hi arriba la L1 de metro, amb dues estacions, i hi ha una estació de Rodalies RENFE.

És un barri que destaca per la seva alta activitat associativa i de serveis dedicats tant a la infància i adolescència com a la gent gran. Es descriu una forta identitat de barri, associada a l'aïllament i la lluita veïnal per aconseguir millores.

A nivell urbanístic, destaquen les nombroses zones de vianants ubicades entre els diferents blocs de pisos. Aquesta disposició afavoreix la vida al carrer, ja que permet als infants anar sols a l'escola i jugar en aquests espais. L'activitat a la via pública s'explica per la inexistència del perill de cotxes i la sensació de seguretat, de cert "control social" ja que "tothom es coneix".

En l'àmbit de l'educació en el lleure, hi trobem un gran nombre d'entitats i institucions. Hi destaca la biblioteca, on es troben diferents sales específicament dedicades als infants i joves, i on s'organitzen tallers familiars. Tanmateix, varis interlocutors descriuen com, tot i la elevada oferta d'activitats de lleure, els joves no sempre s'hi apropen, tret del cas de les activitats esportives, que són les que millor aconsegueixen cridar la seva atenció.

La gran oferta de lleure a Bellvitge s'explica en termes demogràfics: els anys 70-80, Bellvitge era un barri amb poca activitat els caps de setmana, ja que els residents tendien a desplaçar-se a les segones residències. Actualment, però, la nova onada migratòria ha generat la necessitat d'organitzar activitats els caps de setmana. Aquesta "nova immigració" viu sobretot a la zona nord del barri. Paral·lelament, es parla d'una forta onada d'emigració com a resultat de la

manca d'habitatge social i/o assequible. Aquesta problemàtica és el resultat de la manca de previsió per part de les administracions, dels alts preus del lloguer i de la poca renovació urbanística, un cúmul de circumstàncies que ha donat peu a una població molt envellida i a l'expulsió de les noves famílies.

Centre

Dades estadístiques del barri de Centre	
Població:	24.404 hab.
Població 0-19 anys:	4.432 hab.
Percentatge població 0-19 anys:	18,16%
Infants per adult:	0,22
Ocupació habitatges:	2,56
Densitat de població:	13.070 hab/km ²
Immigració:	1235
Associacions:	1 associació de veïns, 9 AMPAs, 12 entitats esportives, 1 entitat juvenil de lleure, 4 entitats musicals, 1 entitat teatral, 11 associacions culturals
Centres educatius:	Públics: 2 CEIPs, 2 instituts, 1 escola d'educació especial Concertats: 4

El Centre és un dels dos nuclis originals de la ciutat, entorn a la parròquia de Santa Eulàlia de Mèrida. Està situat al límit amb Cornellà, per tant lluny de Barcelona. S'articula entorn a la Rambla Just Oliveras i la Pça. de l'Ajuntament, dos eixos principals del comerç, els serveis i

la sociabilitat tant a escala del barri com de la ciutat en general. Són també ubicacions habituals de festes i celebracions populars de tota mena.

El barri es troba ben comunicat amb Barcelona mitjançant la L1 del metro, que recorre la Rambla, els trens de Rodalies RENFE i els FGC. Els límits Oest amb Cornellà i Sud amb Bellvitge venen marcats per la presència de zones industrials intersticials (el polígon Famades i la Rambla Marina respectivament). Al Nord, la frontera clara són les vies del tren. En canvi, cap a l'Est hi ha una continuïtat urbanística i social notables amb el barri de Sant Josep.

El barri inclou una barreja d'estructura de poble (amb masies senyorials i cases baixes) i d'eixample. Destaca molta aglomeració humana i de trànsit, propi d'un centre de poble, sobretot al voltant de la Rambla Just Oliveres, que així serveix d'eix vertebrador.

El teixit associatiu és dens, amb entitats de caire molt variat. Hi destaquen diverses entitats amb llarga història, com el Centre Catòlic, el Casino i l'Ateneu. Els dos primers són, a més d'entitats culturals, entitats esportives importants. Els nens i joves, i les seves activitats de lleure, tenen una forta presència a l'espai públic. Com a equipaments en aquest sentit trobem el Poliesportiu del Centre, la Biblioteca Can Sumarro (amb una oferta específica d'activitats per a nens), així com varis parcs molt freqüentats, a banda de la pròpia Rambla i la Plaça de l'Ajuntament. El Centre Comercial la Farga, que inclou un recinte per a fires i esdeveniments, també atrau aquest segment de població. Recentment s'ha obert per al seu ús públic l'antic recinte militar de la Remunta, on s'han construït habitatges de protecció, un parc, una escola bressol, i també s'hi instal·larà la nova seu de l'Esplai Xixell.

Destaca l'abundància d'escoles concertades (Alpes, Canigó, Tecla Sala i Santa Marta), ubicades aproximadament al llarg de la Rambla. Les dues escoles públiques (Patufet-Sant Jordi i Busquets i Punset) tenen un caràcter diferenciat: la primera era originàriament una cooperativa de mestres i en conserva l'esperit, mentre que la segona representa una versió més estàndard de l'escola pública. Els dos instituts públics (Mercè Rodoreda i Can Vilumara) tenen prestigi dins de la ciutat.

Es diferencien tres zones de conglomeració d'activitats infantils importants: una és l'eix vertebrador que conforma la Rambla Just Oliveres, la segona seria la plaça de l'Ajuntament i l'altre la zona al voltant del poliesportiu i la biblioteca Can Sumarro.

A nivell d'oferta de lleure, destaca la gran varietat d'activitats que s'ofereixen al barri, que va des d'escoles de música, acadèmies d'idiomes, escoles de dansa, gimnasos, i l'Esplai Xixell. A nivell esportiu destaca la importància que té el barri a nivell de ciutat, amb llocs de referència pel que fa al bàsquet (Centre Catòlic, Poliesportiu Municipal, Casino).

Santa Eulàlia

Dades estadístiques del barri de Santa Eulàlia	
Població:	40.455 hab.
Població 0-19 anys:	4.432 hab.
Percentatge població 0-19 anys:	18,95%
Infants per adult:	0,23
Ocupació habitatges:	2,59
Densitat de població:	24.811 hab/km ²
Immigració:	2749
Associacions:	2 associacions de veïns, 13 AMPAs, 20 entitats esportives, 5 entitats juvenils de lleure, 1 entitat musical, 1 entitat teatral, 17 associacions culturals
Centres educatius:	Públics: 7 CEIPs, 4 instituts Concertats: 4

Santa Eulàlia és l'altre dels dos nuclis originals de la ciutat, entorn a la parròquia de Santa Eulàlia de Provençana. Està situat al límit amb Barcelona. Es troba ben comunicat gràcies a l'arribada de la L1 del metro, la primera que es va construir. El barri està delimitat al Sud per la Gran Via, al Nord i en part a l'Oest per les vies de tren, i a l'Est per la frontera amb Barcelona. És el barri més poblat de tots, amb una forta activitat comercial i associativa.

Pel que fa a la forma urbana, tradicionalment el barri ha estat molt delimitat pels factors físics, com ara les vies del tren. Actualment, es percep una separació simbòlica a l'interior del barri que es tradueix, per alguns, en l'existència de “dues Santa Eulàlies”: Una primera, configurada per famílies joves, amb un baix índex d'immigració, residents en edificis de construcció nova. I una segona, amb més presència d'immigrants (hi destaquen les comunitats àrab i sud-americana), residents en edificis més antics i on regenten els seus propis negocis.

Entre les infraestructures del barri, hi destaca el centre comercial Gran Via2, lloc que esdevé clau en l'oci d'infants i joves del barri: és un espai de trobada i consum. Recentment, al voltant de la Plaça Europa, han proliferat els hotels on s'allotgen els participants als congressos internacionals que acull el recinte de la Fira de Barcelona, fronterer amb el barri.

És un barri de grans dimensions i molt poblat, amb nombrosos espais dedicats al temps lliure: parcs, places amb bancs, jocs per infants. En ells, s'hi troben un elevat nombre de famílies joves. A nivell de lleure, però, l'oferta d'activitats ha esdevingut insuficient, en contraposició a l'alt nombre d'escoles (públiques i concertades) i instituts del barri. Aquest fet s'explica per l'arribada recent de moltes famílies joves. Tanmateix, Santa Eulàlia compta amb nombroses instal·lacions esportives que sí arriben a atendre la demanda existent.

2. Objectius de la recerca

Objectiu general

- Oferir un diagnòstic general dels usos del temps lliure per part dels infants i joves de l'Hospitalet de Llobregat.

Objectius específics

- Classificar les diferents modalitats d'usos del temps lliure o no lectiu en funció de criteris rellevants en el context concret de la ciutat.
- Recollir la perspectiva dels professionals que estan en contacte directe amb els menors d'edat a l'Hospitalet, i específicament la d'aquells professionals (agents de lleure) que intervenen directament en els usos del temps lliure per part d'infants i joves.
- Recollir la perspectiva dels menors d'edat pel que fa al seu temps lliure, tot prestant atenció a possibles diferències segons l'edat, el gènere, la procedència i la situació socioeconòmica.
- Recollir la perspectiva de les famílies i de la societat en el seu conjunt vers els usos del temps lliure dels infants i joves.
- Detectar les necessitats dels infants i joves en relació amb els usos del temps lliure, tot emfasitzant les carències i necessitats no satisfetes, els obstacles per a accedir als serveis existents per part de col·lectius específics, així com altres possibles problemàtiques associades.

3. Metodologia

3.1 Tècniques d'investigació

La metodologia utilitzada per a la realització de l'estudi ha inclòs l'ús de les següents tècniques d'investigació:

1. Consulta de reculls de **dades estadístiques**, com ara l'Anuari Estadístic de la ciutat de l'Hospitalet, i d'altres **fontes secundàries** a l'abast, tant sobre la ciutat com sobre la natura i particularitats del temps lliure dels infants i joves. Aquestes fonts, per una banda, han proporcionat una aproximació a la ciutat de l'Hospitalet en termes històrics, sociològics, econòmics i geogràfics, i, per altra banda, han servit com a fonament pel disseny dels qüestionaris i protocols d'observació que han guiat la recerca.
2. **Treball de camp etnogràfic**: recollida de dades empíriques qualitatives en base a una metodologia etnogràfica.

Les tècniques etnogràfiques utilitzades han estat:

- **Entrevistes** (dirigides i semi-dirigides) i **grups focals** amb informants dels col·lectius implicats (infants i joves, famílies, professionals en contacte amb la infància i el jovent, membres dels equips de les entitats de lleure educatiu, etc.). Les entrevistes han tingut una durada aproximada d'entre 30 i 45 minuts i els grups focals de 60 minuts; uns i altres han estat degudament enregistrats (prèvia autorització) i transcrits.
- **Passejades acompanyades** amb interlocutors rellevants, persones seleccionades pel seu bon coneixement de cadascun dels cinc barris on s'ha desenvolupat la recerca. Aquestes passejades han permès als investigadors familiaritzar-se amb la forma urbana, els usos de l'espai públic i la realitat

social present a cada zona, a l'hora que han inspirat el relat històric i la descripció de la realitat local per part dels acompanyants.

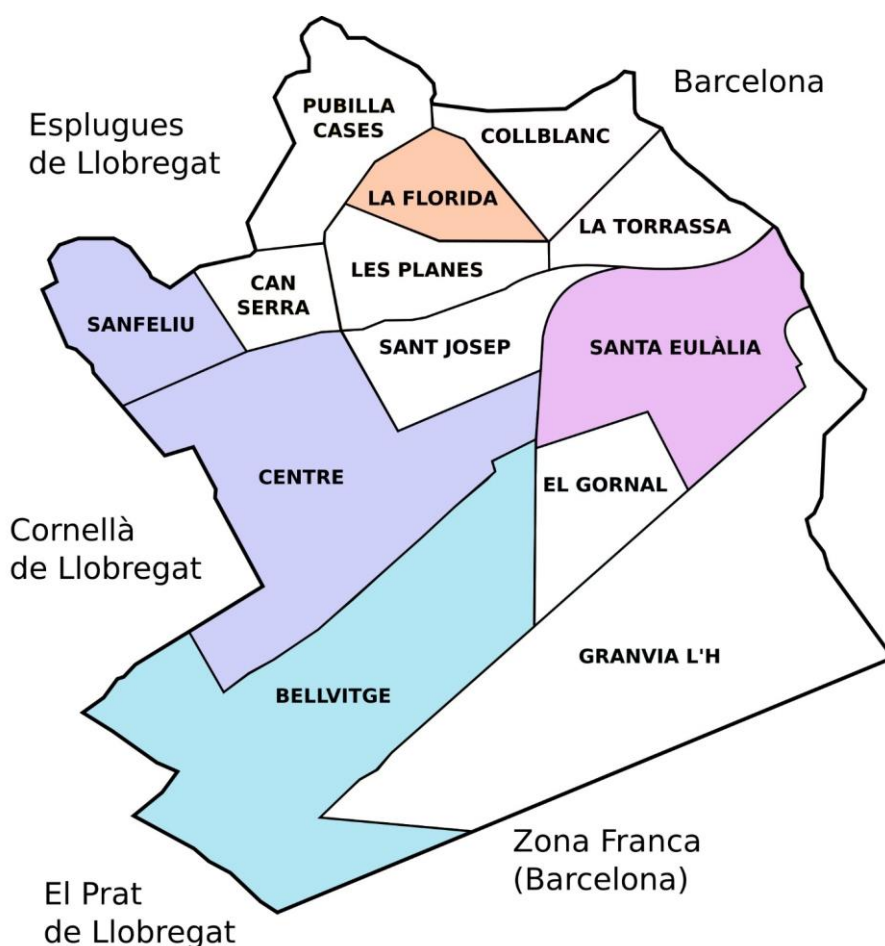
- **Sessions d'observació** en espais freqüentats pels infants i joves durant el seu temps no lectiu. Aquests espais han estat inicialment identificats durant les passejades acompanyades amb els interlocutors clau com a especialment significatius pel que fa als usos del temps lliure infantil i juvenil. Les sessions s'han desenvolupat en horari de tarda de dies feiners, des del moment de la sortida de les escoles fins al vespre.

3. Enquesta en línia sobre els usos del temps lliure, de caràcter exploratori, adreçada a infants i joves i a les seves famílies. Amb aquesta enquesta es pretenia recollir dades de tipus qualitatiu que, malgrat no pretendre ser significatives donat la petita dimensió de la mostra, mostressin algunes tendències mereixedores d'una exploració més aprofundida mitjançant les tècniques qualitatives. L'enquesta, consistent en 10 ítems, ha estat difosa a través de les escoles, instituts i esplais on s'ha desenvolupat la recerca, a més de mitjançant el web de l'Observatori i a través de la Xarxa d'Observadors. En total ha estat resposta per 194 persones. A l'apartat B.1 d'aquest informe se'n mostren els resultats.

Tot el procés de recerca desenvolupat per l'equip investigador s'ha recolzat en l'assessorament ofert pel Consell Assessor de l'Observatori de la Infància. També s'ha contactat i s'han celebrat dues reunions amb membres de la Xarxa d'Observadors del propi Observatori, formada per professionals que estan en contacte amb la infància a la ciutat. Aquestes reunions han estat especialment útils de cara a fer la selecció dels barris, a configurar la mostra d'interlocutors rellevants i a detectar les principals preocupacions i problemàtiques segons el col·lectiu dels professionals.

3.2 Configuració de la mostra

La **heterogeneïtat dels diferents barris** de l'Hospitalet ha implicat d'entrada la necessitat de controlar el factor geogràfic per tal de copsar de manera més acurada la realitat dels infants i joves de la ciutat. Donada la impossibilitat de desenvolupar l'estudi a tots els barris de l'Hospitalet, es va tenir en compte la ubicació dins la ciutat -com a residents o com a professionals que hi desenvolupen la seva feina -dels interlocutors que configurarien la mostra. Amb aquest objectiu es va partir d'una caracterització dels barris, a partir tant de la cerca de dades descriptives com d'una primera recollida d'impressions amb la Xarxa d'Observadors. Aquesta informació va permetre classificar els diferents barris d'acord amb variables socioeconòmiques i urbanístiques, alhora que se'n van identificar aquells que, per la seva condició peculiar, requerien una aproximació individualitzada.

Com a resultat d'aquestes indagacions preliminars, es van acabar seleccionant cinc barris en comptes dels quatre plantejats inicialment. Es tracta dels següents:

- El Centre, com a mostra d'un barri amb un teixit associatiu fort i una població llargament arrelada.
- La Florida, com a mostra dels barris de la zona Nord de la ciutat, molt densament poblats i amb poques zones verdes, receptors de població migrada extracomunitària durant les darreres dues dècades.
- Santa Eulàlia, com a barri amb tradició associativa i molt pes demogràfic dins la ciutat, que recentment ha viscut un augment important de població, sobretot amb l'establiment de famílies joves.
- Bellvitge, com a polígon residencial amb grans espais públics, construït per allotjar la població procedent de la migració espanyola els anys 60 del segle passat, molts d'ells avui en edat de ser avis i àvies.
- Sanfeliu, com a cas peculiar per la seva ubicació perifèrica, marcat per la presència d'infraestructures que actuen com a barreres físiques i socials, a la frontera amb Esplugues i Cornellà.

L'accés als entrevistats i entrevistades es va aconseguir sobretot, pel que fa als professionals i agents de lleure, a través de la Xarxa d'Observadors, tot contactant-ne els membres que resultaven més adients per la seva professió i ubicació en un barri determinat. Així mateix, les escoles, instituts i entitats de lleure dels barris on es desenvolupava la recerca, ja fos mitjançant l'equip directiu o a través de l'AMPA, van facilitar el contacte amb famílies -dins les quals en tots els casos van ser les mares les nostres interlocutores- i també van prestar la seva col·laboració per a la organització dels grups focals, prèvia autorització de les famílies, en espais i temps escolars. Els avatars de la recerca de camp no ens van facilitar la tasca de parlar també amb algun pare. Aquest fet, que d'entrada pot semblar una limitació pel que fa a

la representativitat de les veus recollides, és alhora un símptoma del fort biaix de gènere que existeix en la distribució de les tasques familiars, tant en la seva vessant de tenir cura dels menors d'edat, com pel que fa a les responsabilitats i presa d'iniciatives relacionades amb l'organització del seu temps no lectiu, incloent-hi les activitats de lleure educatiu on les mares no són físicament presents, tot i fer-ne tasques d'acompanyament i gestions relacionades. Podem deduir, doncs, que les mares no només passen més temps amb els fills i filles, sinó que també estan més involucrades en la planificació del temps de lleure, la qual cosa les pot portar a tenir més informació i uns criteris més clars respecte a l'oferta disponible, els usos possibles i les seves avantatges i desavantatges. Això pot haver fet que hagin estat les dones i mares - algunes d'elles simultàniament en contacte amb la infància de la ciutat per la seva dedicació professional- qui s'hagin sentit més capacitades per parlar sobre els seus fills i filles, tot prestant-se a participar en una recerca sobre aquestes qüestions.

En el cas dels infants i joves, es van delimitar tres franges d'edat diferenciades: la franja preescolar (3-5), la de l'ensenyament primari (6-12) i la del secundari (13-17). D'aquestes, es va considerar que només la segona i la tercera es prestaven a l'organització de grups focals, mentre que la informació sobre els infants més petits es va obtenir a través de les famílies.

La següent taula recull el conjunt d'entrevistes i grups focals realitzats:

	La Florida	Bellvitge	Centre	Santa Eulàlia	Sanfeliu
<u>Famílies</u>	- Dona de 38 anys (nacionalitat boliviana), amb una filla de 15 anys i un fill de 10 anys. - Dona de 50 anys (nacionalitat de la República Dominicana),	- Dona de 47 anys, amb un fill de 30 anys i dues filles de 25 i 11 anys. - Dona de 56 anys, amb un fill de 15 anys.	- Dona de 49 anys, amb una filla de 15 anys. - Dona de 43 anys, amb dos fills de 21 i 23 anys i dues filles de 15 i 8 anys. - Dona de 41	- Dona de 35 anys, amb dos fills de 14 i 3 anys. - Dona de 42 anys, amb dos fills de 15 i 14 anys i una filla de 8 anys.	- Dona de 39 anys, amb un fill de 14 anys i una filla de 9 anys. - Dona amb una filla de 3 anys. - Dona amb bessons de 4 anys.

	amb una filla de 14 anys. - Dona de 49 anys, amb un fill de 20 anys i una filla de 18 anys.		anys, amb dues filles de 26 i 14 anys i un fill de 19 anys.	- Dona de 43 anys, amb un fill de 7 anys.	
<u>Infants i joves</u>	Escola Joaquim Ruyra: Un grup amb tres nenes i tres nens d'entre 11 i 13 anys. Institut Pedraforca: Un grup tres nens i dues nenes d'entre 12 i 14 anys.	L'Esclat: - Un grup amb tres nenes i dos nens de 7 anys. - Un grup amb quatre nenes i un nen d'entre 12 i 14 anys.	Escola Patufet: - Un grup amb quatre nenes i dos nens d'entre 7 i 8 anys. - Un grup amb tres nens i dues nenes de 10 anys. Institut Can Vilumara: Un grup de quatre noies i un noi d'entre 16 i 17 anys.	Institut Santa Eulàlia: Un grup amb tres nens i dues nenes d'entre 13 i 14 anys. Escola Prat de la Manta: Un grup amb tres nens i dues nenes d'entre 11 i 12 anys.	Institut Apel·les Mestres: Un grup amb tres noies i dos nois d'entre 15 i 17 anys. Escola Ausiàs March: Un grup de 7 nenes d'entre 11 i 12 anys.
<u>Professionals i agents de lleure*</u>	- Una infermera pediatria - Una coordinadora pedagògica	- Una educadora social i directora d'un esplai	- Una treballadora social	- Una professional de teatre	- Un professor i director d'un institut - Un professional del poliesportiu - Una educadora social

*A més d'aquestes entrevistes, també s'han fet entrevistes a professionals que no operen a nivell d'un sol barri, sinó més aviat a tota la ciutat: una agent dels Mossos d'Esquadra, tres agents de la Guàrdia Urbana, un mediador comunitari i un tècnic dinamitzador de la FaPac.

3.3 Tasques

El procés de recerca s'ha organitzat en les següents tasques:

- **Tasca 1.** Identificació i classificació dels diferents tipus o categories de barris, d'acord amb la seva caracterització sociològica, amb l'objectiu de confeccionar una mostra representativa per a l'estudi. S'ha tingut en compte el criteri geogràfic, així com altres variables de tipus socioeconòmic, cultural i demogràfic.
- **Tasca 2.** Identificació i classificació dels diferents usos del temps lliure en funció de criteris rellevants en el context concret de la ciutat.

Tasca exploratòria, no prevista inicialment: Enquesta en línia per a la recollida de dades quantitatives sobre els usos del temps lliure, adreçada a infants i joves i a les seves famílies.

- **Tasca 3.** Identificació de la presència i abast dels diferents usos del temps lliure a cadascun dels barris d'estudi, tot clarificant: quins usos del temps lliure hi tenen pes; quina és l'oferta de lleure educatiu present al barri; quins usos no institucionalitzats del temps lliure s'hi produeixen, en especial en l'àmbit de l'espai públic; quines diferències es produeixen entre diferents sectors de població a l'hora d'organitzar el temps no lectiu dels infants i joves; evolució temporal d'aquests usos del temps lliure.

Metodologia. Confecció de la mostra d'informants i realització de:

- entrevistes a professionals que estan en contacte amb la infància a la ciutat, com ara treballadors socials, educadors, mestres, metges, psicòlegs, agents de l'ordre, etc. Representació de diverses professions i dels diversos barris de la ciutat.

entrevistes a membres dels equips de les entitats de lleure.

- **Tasca 4.** Recollida de la perspectiva dels menors pel que fa al temps no lectiu, tot fent atenció a possibles diferències segons l'edat, el gènere, la procedència i la situació socioeconòmica.

Metodologia. Confecció d'una mostra d'infants i joves on estiguin representades dues franges d'edat (6-12 i 13-17) i els diferents barris. Realització de grups focals amb aquests. Es busca que, dins de cada grup, hi hagi usuaris i no usuaris de serveis de lleure educatiu.

- **Tasca 5.** Recollida de la perspectiva de les famílies vers el temps lliure dels infants i joves, tot tenint en compte variables com l'origen nacional, la situació socioeconòmica o la configuració del grup domèstic.

Metodologia. Confecció d'una mostra representativa i realització d'entrevistes a famílies diverses (segons nivell socioeconòmic; composició de la unitat domèstica; origen nacional, etc.) dins de cada barri. Es busca que hi siguin representades tant famílies usuàries de serveis de lleure educatiu, com famílies que no en són usuàries i on els infants i joves fan altres usos del temps no lectiu.

- **Tasca 6.** Sessions d'observació en espais de lleure no institucionalitzat, tant en presència d'infraestructures específicament adreçades als infants i joves (ex. parcs infantils) com en absència d'aquestes (ex. carrers, places, etc.).

Metodologia. Observació participant durant el temps no lectiu en diferents ubicacions (equipaments específics/espai públic o semi-públic en general). Elaboració i emplenat de fitxes per enregistrar les observacions.

- **Tasca 7.** Transcripció de les gravacions d'àudio (entrevistes i grups focals) i buidatge de les fitxes de les sessions d'observació.

- **Tasca 8.** Tractament i anàlisi de les dades recollides, tant de caràcter estadístic com etnogràfic.
- **Tasca 9.** Elaboració de l'informe final.

3.4 Consideracions ètiques

Aquest projecte de recerca és fruit del conveni establert entre l'Observatori de la Infància de l'Hospitalet i el Grup d'Estudis sobre Reciprocitat de la Universitat de Barcelona. La demanda per part de l'Observatori respon a la seva preocupació per la situació de la infància a la ciutat, en una conjuntura de greu crisi econòmica i social que està tenint impacte sobre moltes famílies hospitalenques. Les dades recollides en el curs del treball de camp han servit com a base per a la redacció del present informe, concebut per difondre un diagnòstic de la situació dels infants i joves de la ciutat pel que fa als usos del temps lliure, així com per fonamentar una avaluació de les actuals polítiques públiques en aquest àmbit, i la formulació de recomanacions de cara a futures mesures. A més, els resultats de la recerca apunten a futures línies d'investigació més específiques que permetin aprofundir en les problemàtiques detectades.

La pràctica etnogràfica ha respectat certs principis ètics, com ara el consentiment informat dels interlocutors amb qui s'ha contactat. D'entrada se'ls ha explicat clarament la finalitat de la recerca. També es preserva el seu anonimat, molt especialment el dels menors, els pares o tutors dels quals han estat consultats prèviament sobre la possibilitat de la seva participació. Igualment, només s'ha fet ús de la gravadora d'àudio amb el consentiment dels participants. Les sessions d'observació en espais públics o semi-públics també han estat dissenyades per preservar l'anonimat de les persones presents.

Un cop obtingudes, les dades de camp, tant en format electrònic com en paper, han estat emmagatzemades de manera segura en dependències de la Universitat de Barcelona.

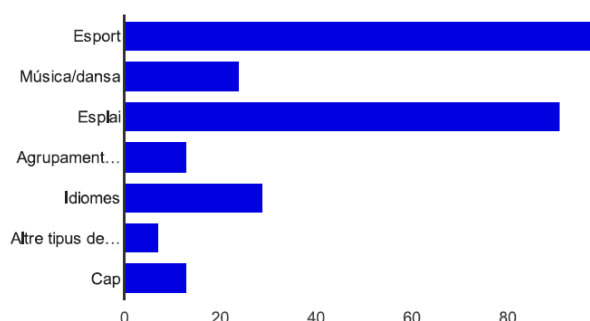
B. Resultats

1. Dades quantitatives aportades per l'enquesta

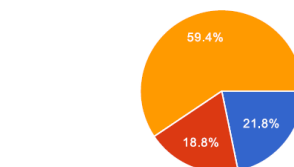
Les dades quantitatives que es presenten a continuació han estat pensades com quelcom complementari, i en cap cas conclusiu, donat el caràcter exploratori de l'enquesta. Tanmateix, s'inclouen en aquesta secció perquè han resultat útils per guiar la part qualitativa de l'estudi.

Aquests dades revelen, en primer lloc, que la gran majoria dels infants i joves que han respost l'enquesta fa alguna activitat de lleure educatiu, amb una clara preponderància de l'esport, els idiomes i els esports. Cal afegir que la gran majoria són infants fins a 12 anys. Hi ha també una petita proporció de joves majors de 12 anys -16 de les 194 respostes totals- que no fan cap activitat de lleure educatiu, residents majoritàriament a la Florida, Pubilla Cases, Sant Josep i Santa Eulàlia. Entre aquells que fan activitats de lleure, una proporció elevada hi dediquen més de 4 hores setmanals, principalment les tardes dels dies lectius. En conseqüència, es pot deduir que els infants passen llargues fornades fora de casa.

Quin tipus d'activitat de lleure educatiu fas?

Quantes hores setmanals fas activitat de lleure educatiu?

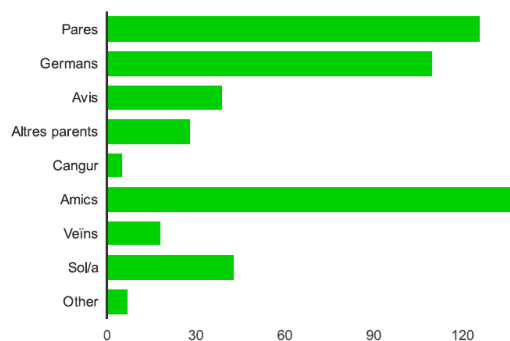

2 hores o menys	37	20.2%
Entre 3 hores i 4	32	17.5%
Més de 4 hores	101	55.2%

A primera vista sembla que hi ha un nombre important d'infants que passen temps sols. Tanmateix, una anàlisi més detallada de les dades revela que, en realitat, molts diuen estar sols només com una opció més, a banda de passar temps amb amics i/o familiars. De fet, els que afirmen que passen tot el temps sols (només 3 de les 194 respostes) són joves d'entre 12 i 16 anys, sense que hi predomini cap barri. Aquesta dada, doncs, no sembla significativa.

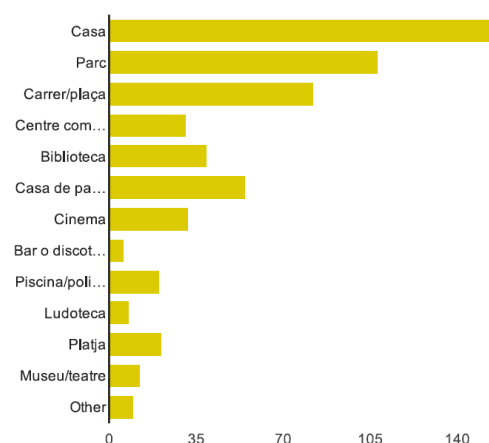
Caldria esbrinar de manera més acurada a què es refereixen exactament: estrictament sols a casa o al carrer, sols en el sentit de sense presència adulta però acompanyats d'altres menors d'edat, o bé sols a la seva habitació.

Amb quines persones passes aquest temps lliure?

Ara bé, l'enquesta aporta una altra dada que sí sembla significativa: la que es refereix a la proporció de nens i nenes que passen temps al carrer. Malgrat que un percentatge relativament petit (5 sobre 194 respostes) diuen passar tot el temps a l'espai públic (carrer/plaça/biblioteca), resulta significatiu el fet que la proporció de tots els infants i joves que afirmen passar algun temps a l'espai públic es concentren en certs barris: Centre (un 68,75 % de les respostes d'aquest barri), Sanfeliu (69,23 %) i Sant Josep (53,33 %). Aquestes xifres contrasten amb la poca proporció d'infants que fan ús de l'espai públic a Can Serra (44,44%), Florida (33,87 %), La Torrassa (37,5 %) i Pubilla Cases (33,33 %), zones que s'acostumen a identificar amb un ús intensiu de l'espai públic.

En quins llocs passes aquest temps lliure?

Una possible explicació d'aquesta tendència la podem trobar en les dades qualitatives que hem obtingut durant el treball de camp, i que presentarem més detalladament a continuació. Així, per exemple, a través de les observacions que hem realitzat al barri Centre, es veu que, si bé els infants i joves passa molt de temps al carrer, aquest temps el passen acompanyats i en zones amb molt poc trànsit. En canvi, durant les entrevistes amb mares de la Florida, s'expressa la seva preocupació per deixar els infants i joves sols al carrer, encara que en molts casos no trobin alternatives per evitar-ho. En definitiva, com ja s'ha dit, la tendència inicial mostrada per les de l'enquesta requereixen una exploració més aprofundida de la mà de les dades qualitatives.

2. Dades qualitatives aportades per l'etnografia

2.1 Usos del temps lliure

Infants i joves fan usos molt diversos del seu temps lliure. Sobretot hi ha moltes diferències per qüestions d'edat, però també en funció del nivell socioeconòmic de la unitat familiar, així com del capital cultural dels pares. Així veiem com hi ha certs infants d'entre 6 i 12 anys que fan moltes activitats extraescolars, mentre que d'altres gairebé no en fan, sinó que sovint s'estan a casa o passen molt de temps al carrer.

En el context de crisi econòmica i treball precari que està afectant moltes famílies, combinat per a certs grups socials amb la manca de xarxes familiars de suport mutu, es percep un fort augment de les necessitats de delegar la cura dels infants durant el temps no lectiu. Des de les entitats de lleure educatiu i les AMPAs de les escoles s'intenta donar resposta a aquestes necessitats, encara que de manera limitada. Com a exemples d'aquesta resposta trobem els serveis d'acollida matinal i de recollida de les escoles, els casals d'estiu pels períodes en que les vacances escolars no coincideixen amb les vacances dels adults, la impartició de reforç escolar i ajuda diària amb els deures, etc.

Concepció del temps lliure

En general hi ha coincidència entre els professionals i agents de lleure, els infants i joves i les famílies en que el temps lliure ha de ser diferent dels temps lectiu, amb més èmfasi en l'activitat física, amb més llibertat per l'infant/jove a l'hora de decidir què fer (segons l'edat), i sobretot, més orientat a passar una bona estona tot fent alguna activitat que vingui de gust als seus protagonistes. Ara bé, a la pràctica no sempre és així, atès que hi intervenen altres factors tal com la condició socioeconòmica, la oferta existent d'extra-escolars i/o d'equipaments, l'horari laboral dels pares i mares, etc.

Segons els professionals i agents de lleure, el temps de lleure és un temps i espai on es pot treballar tot d'aspectes no curriculars, des del joc fins la transmissió de valors. Ho perceben com una eina que permet desenvolupar infants i joves, i que aporta igualtat d'oportunitats.

N (esplai, Florida): És un temps, un espai profitós on els infants poden fer diferents activitats (...) Un espai on el nen o nena pot treure profit professional i emocional per a la seva vida (...) L'activitat de lleure és educativa en sí: es treballen sempre a través dels valors.

M (esplai, Sanfeliu): El lleure a més a més de ser una opció d'oci, també és un dispositiu preventiu: ens permet fer acompanyament i creixement de desenvolupament familiar i individual amb l'objectiu d'aconseguir una igualtat de condicions.

Per la gran majoria dels infants i joves, el temps lliure és un temps per descansar, passar-ho bé, estar amb amics, com, també, per fer activitats extra-escolars com ara esport, música, dansa, etc. Així, agraeixen molt l'autonomia i llibertat per fer el que vulguin o el que no poden fer la resta del temps.

M (noia de 13 anys, Santa Eulàlia): Per a mi el temps lliure és llibertat. Estar amb els amics, tu sola... no tens obligacions en aquell moment i et sents còmode.

En general, el que més sembla agradar-los és allò que els adults semblen aprovar menys: jugar a l'ordinador o vídeo-consola, amb el mòbil o la tauleta. Pot tenir a veure justament amb la tensió entre llibertat i obligacions, i en aquest sentit apareix també la qüestió dels deures escolars. Fins i tot és un debat dins de l'àmbit educatiu, si s'hauria d'abolir els deures o no.

E (director d'associació de teatre, Santa Eulàlia): Moltes famílies no entenen que el temps lliure, a més a més del aprenentatge, és un lloc per socialitzar-se, per generar cohesió. El temps lliure no hauria d'estar dedicat a fer deures. El temps de lleure és un regal pel nen i el temps lliure com un espai a omplir: fer plaça, fer parc. Hi ha famílies que ho utilitzen per a sociabilitzar, d'altres però esdevé un lloc de pas (...) Per part de les famílies i les escoles no s'entén la utilitat del temps

no lectiu: fer activitats com ara teatre, anar a l'esplai no li veuen una utilitat. Prioritzen fer deures o reforçar assignatures, o omplir aquest temps no lectiu amb activitats gratuïtes.

R (Caporal, zona sud de l'Hospitalet de Llobregat): El temps lliure hauria de ser entès com el moment dedicat a allò que t'agrada fer. No obstant, hi ha pares que ho utilitzen per saturar als infants amb activitats d'esforç i aprenentatges. No entenen que els infants necessiten els seus espais d'oci, de diversió. I respectar allò que els agrada fer. Si inverteixes el seu temps lliure en fer deures, li estàs traient al teu fill l'ús de les places, del parc... de desconnectar de tota la càrrega

Apareix així una tensió entre fer deures i descansar d'allò educatiu/formatiu, la qual cosa es tradueix en conflictes reportats tant pels pares i mares com pels infants. Molts dels infants i joves reconeixen la seva obligació de fer deures, però la gran majoria diu que és el que menys els agrada fer en el seu temps lliure. Els pares també afirmen majoritàriament la importància d'estudiar fora de l'horari lectiu, però alhora també entenen que els nens haurien de descansar i fer altres coses.

V (mare de quatre fills, Bellvitge): Hay que aprovecharlo. El viernes intentamos aprovechar para desconectar de la semana, pero si ella tuviera una actividad no nos importaría. Se le intenta dar lo máximo. Le iría bien la piscina

P (mare de 4 fills, Centre): L'han de dedicar a l'estudi, a fer activitats que estiguem juntes, que puguem aportar-li alguna cosa

M (mare d'un fill, Santa Eulàlia): Per mi, l'espai de lleure és tant important com l'escola. És un 30-30-30 la família, l'escola i el carrer

També en aquest sentit trobem diferències segons l'edat. Conforme els infants van portant més deures a casa, han de dedicar-hi més proporció del seu temps lliure, ja sigui a casa o, en alguns casos, a l'esplai.

Una gran part dels infants i joves també esmenten que els agrada molt estar amb la família i/o amb amics, i jugar pròpiament és sens dubte l'activitat favorita de tots els entrevistats. Molts diuen que els agradaria fer més activitats fora de casa, ja que s'hi avorreixen molt, especialment quan han d'estar-s'hi sols i no se'ls permet sortir al carrer.

Es detecta també que hi ha una part d'infants a qui no agrada anar a l'esplai de manera imposada. També n'hi ha que voldrien fer menys activitats extraescolars, ja que consideren que en fan massa o simplement no els ve de gust anar-hi de vegades.

M (noia de 10 anys, Centre): A música em fa pal anar-hi, a vegades, però em diuen que he d'anar

En ocasions, la percepció dels infants i joves pot estar influenciada per la importància que les famílies atorguen a les activitats de lleure, tot i que, com acabem de veure, també es detecten discrepàncies en aquest sentit.

Les famílies en general veuen el lleure educatiu com un acompanyament que faciliti als seus fills l'aprenentatge, de manera complementària a la tasca de l'escola, a més d'una oportunitat de socialització. Així mateix valoren que juguin i que siguin actius, en contrast amb l'escola, on passen llargues estones asseguts/des.

M (mare de tres fills, Santa Eulàlia): És molt important el temps lliure dels nens. Poder jugar, estar amb ells, parlar, fer manualitats. M'agrada que facin extraescolars, però no totes les tardes. Perquè llavors hipoteques el nen i la vida familiar.

L (mare d'un fill i una filla, Sanfeliu): Es importante, hay que invertirlo bien. Estar en familia, que los fines de semana no podemos porque yo trabajo.

A (mare de dos fills, Santa Eulàlia-Collblanc): Sirve para estar en familia y debería servir también para estudiar

En contrast amb aquest discurs predominant entre les famílies entrevistades, els professionals i agents de lleure remarquen el fet que, per molts pares i mares, les activitats de lleure siguin

més que res una eina per **conciliar els horaris laborals amb el calendari escolar** de l'infant, de manera que les entitats de lleure esdevenen simples «guarderies».

M (esplai, Bellvitge): En general, utilitzen el temps no lectiu per tal de suplir aspectes, sobretot aquells relacionats amb el reforç escolar. Deleguen molt això, “que mi hijo tenga los deberes hechos” i no pas amb el tema de la relació. També visibilitat com un descans: “que por la tarde haga algo y así yo estoy tranquilo”.

En aquest sentit, assenyalen que entre els familiars a vegades hi ha un malentès pel que fa la importància del temps lliure.

M (esplai, Bellvitge): La importància està mal entesa (...) no és important la qualitat del temps, ho intentem treballar amb les famílies això: també és important que comparteixin temps amb els seus fills (...) No saben gestionar el temps lliure amb els seus fills, estan molt acostumats a que el temps lliure dels seus fills estigui institucionalitzat.

A banda d'això, els professionals i agents de lleure també reconeixen que, per moltes famílies, les activitats de lleure són sovint un luxe que no poden pagar.

M (esplai, Sanfeliu): El lleure és un luxe (...) a Sanfeliu hi ha uns nivells socioeconòmics molt baixos.

De fet, la conciliació d'horaris és sens dubte el tema estrella que sorgeix de les entrevistes. Per a les famílies, malgrat que en la seva majoria reconeixen la importància del temps lliure per al desenvolupament personal, social i físic de l'infant/jove, la raó de fons per a fer us d'algun esplai o activitat extraescolar sovint té a veure amb les dificultats d'organització horària de la pròpia família. De fet, moltes de les mares entrevistades es senten frustrades per no poder passar més temps amb els fills.

P (mare de quatre fills, Centre): El meu temps lliure el dedico a la meva filla. I quan jo estic treballant, són els seus germans els que li dediquen temps. Ho compaginem..

S (mare de bessons, Sanfeliu): Nosaltres arribem de treballar i moltes vegades no tenim el temps necessari per estar amb ells.

M (mare d'una filla, La Florida) A uno le gustaría estar 24h con nuestros hijos, saber con quién está, qué come... Por eso les dedico el poco tiempo que puedo

També hi ha, però, qui preferiria que el seus fills/es fessin més activitats, especialment més esports i idiomes. Sovint no les fan perquè no els hi poden pagar, i per tant, l'única opció accessible en aquell moment és l'esplai.

L (mare d'una filla, Badal): Me gustaría que hiciera algún curso de algo que sea recreativo

S (mare de bessons, Sanfeliu): Jo penso que és important, he fet esport tota la vida. És molt sacrificat, cal aixecar-te d'hora i anar al partit, però és important. I també els idiomes, és el futur. Jo no he tingut l'oportunitat, i m'agradaria que ells la tinguessin des de ben petits. I si han de sortir a l'estranger a estudiar, que puguin fer-ho. Que agafin ja el rumb, ja tindran temps per desviar-se'n

L (mare d'un fill i una filla, Sanfeliu): [Me gustaría] Que hicieran más extraescolares. Si hubiera más cosas cerca. A la niña le gusta la gimnasia rítmica, pero no sé dónde habría que llevarla. Llego casi a las 5 de trabajar y no puedo.

Els usos

Com estem veient, l'ús que els infants i joves fan del seu temps lliure depèn de molts factors. La gran majoria dels professionals esmenten el barri, les condicions socioeconòmiques dels seus pares, així com l'edat, com a factors claus per entendre aquestes variacions.

En primer lloc, com ja s'ha afirmat, a l'Hospitalet trobem grans **variacions segons el barri**. Sovint es descriu un contrast entre el nord i el sud de l'Hospitalet. Els barris del sud (Centre,

Bellvitge, Santa Eulàlia, etc.) són els que més recursos i menor densitat poblacional presenten. En canvi, els barris del nord (sobretot la Florida entre els barris estudiats aquí) tenen menys recursos, les famílies són de renda baixa, sovint d'origen immigrat, i hi ha una densitat poblacional molt elevada.

Així, per exemple, es veu que a Bellvitge hi ha molt espai públic amb poc trànsit de vehicles, i es respira una sensació de seguretat major que en altres barris. Tanmateix, sembla que se'n fa un ús relativament limitat d'aquest espai públic tant ampli -o al menys un ús menys visible que en barris més densament urbanitzats. Donada l'àmplia oferta d'activitats lúdiques i esportives diverses, es prioritza un lleure dirigit o semi-dirigit, que vincula els infants i joves a activitats esportives i/o a l'esplai.

M (esplai, Bellvitge): No es veuen joves a Bellvitge pel carrer, en gran nombre

Quelcom semblant passa als barris Centre i Santa Eulàlia, on també hi ha molta oferta d'activitats:

E (associació cultural, Santa Eulàlia): Considero que som un barri privilegiat: tot el que vol fer el nen ho troba. Les AMPAS fan molta feina, a nivell esportiu, de la biblioteca, dansa, arts escèniques.

A més, dins de cada barri, pot haver-hi divisions internes en funció de la renda de la unitat domèstica, atès que una gran part es socialitza a través dels equipaments, clubs i altres associacions, als qual no tothom pot accedir. Per als infants i joves amb rendes més baixes, els esplais sorgeixen com a opció en funció e la disponibilitat de les beques.

L'oferta d'activitats a barris com Sanfeliu i molt especialment la Florida es percep com a insuficient i, sobretot, com a menys accessible, fora de les places subvencionades als esplais. Això correspon al perfil ja descrit dels barris del nord -dels quals la Florida seria un cas paradigmàtic- on hi ha molta més vida al carrer i massificació, i per tant la manca d'espai públic és molt pronunciada.

Com ja s'ha assenyalat, aquestes variacions en els activitats que fan els infants i joves té molt a veure amb el **perfil socioeconòmic** de la família. Així, veiem com la classe mitjana té accés

a més activitats, esportives o d'altres tipus, de caire privat i per tant no subvencionades. A banda, els caps de setmana practiquen un consum lúdic als centres comercials. Si assisteixen a un esplai, aquests infants tendeixen a fer-ho el cap de setmana més que no pas les tardes dels dies lectius, que dediquen a altres activitats extraescolars.

En aquest sentit es detecta una escletxa considerable entre els infants i joves que fan moltes activitats, sovint entre dos o tres, i altres que no en fan cap. Aquestes diferències no només apareixen entre els barris, atès que força famílies es desplacen a altres barris per portar els fills/es a les activitats, sinó que té directament a veure amb la situació socioeconòmica de la família. Així, molts infants i joves expressen clarament que no fan activitats per motius econòmics, quan els agradaria fer-ne alguna. També es detecten casos d'infants que havien fet alguna activitat, però han hagut d'abandonar-la. Aquesta pèrdua els produeix insatisfacció.

A següent cita mostra el ventall considerable d'activitats que fan setmanalment cinc infants d'una escola de primària de Santa Eulàlia:

C (11 anys): Joga a futbol tres dies a la setmana (els dimarts, els dimecres i els divendres, i els caps de setmana partit). Li acompanya el seu avi, la seva mare o el seu pare.

L (12 anys): Fa gimnàstica artística tres dies a la setmana (dilluns, dimecres i divendres), i un dia d'anglès. Li acompanya la seva mare.

D (12 anys): No fa cap activitat extraescolar aquest any però abans feia alguna activitat tots els dies (menys els dijous i caps de setmana inclòs): patinatge, futbol, basquet, piscina i classe d'àrab. No sabia a què apuntar-se aquest any, però diu que en poc començarà alguna. Anava sola, està a prop de casa i no cal que li acompanyi. Diu que així ha sigut des de fa dos anys.

E (11 anys): Abans feia karate, ara fa patinatge, piscina i futbol.

R (12 anys): Fa futbol tres vegades a la setmana (dimarts, dijous i als caps de setmana partit).

En canvi, per exemple, dels cinc entrevistats a Bellvitge d'entre 12 i 14 anys, només un feia una altra activitat extra-escolar que no fos l'esplai (on tots van ser entrevistats). Així doncs, les famílies amb una situació de més precarietat econòmica configuren el gruix dels usuaris de l'esplai diari o d'altres activitats subvencionades, alhora que fan més ús de l'espai públic.

N (esplai, Centre): Les famílies han verbalitzat que han deixat de fer coses pels recursos econòmics. La conseqüència d'això es veu materialitzada en dues tendències: estar a la llar o fer més vida a l'espai públic.

D'aquesta forma es veu la gran importància que tenen els esplais com a recurs per a la població més desafavorida.

Així mateix, ja s'han esmentat les diferències entre l'experiència dels infants que van a l'esplai cada dia, com a estratègia de conciliació laboral per part dels pares i mares, i altres que només hi van els caps de setmana o per participar a sortides. Aquests últims semblen participar-hi de manera menys imposada. També cal tenir en compte, un cop més les diferències d'edat: entre els entrevistats, els esplais semblen ser una opció més ben valorada pels infants que no pas pels joves. Això es pot deure, malgrat l'esforç realitzat per part dels responsables de les entitats per contrarestar la tendència, a certa estigmatització dels esplais com a un recurs per als més desafavorits, una estigmatització que esdevé més perceptible pels propis usuaris conforme van creixent.

M (professor de secundària, Sanfeliu): Els esplais han quedat amb una imatge força residual: el gran percentatge d'usuaris és de famílies desestructurades. I això genera rebuig per a la població de nivell mig.

Paral·lelament a les variacions ja descrites, també hi ha diferències importants segons **la temporada de l'any**. Així, en primer lloc, a l'estiu hi ha més activitat als parcs, places i els carrers, i en canvi molt menys a la temporada de l'hivern.

M (cossos de seguretat, Florida): A l'estiu estan més estona al carrer, es pot trobar menors fins la una o dues de la matinada. En canvi a l'hivern no surten tant o no es veuen tant.

De la mateixa forma, els llocs on es passa el temps lliure va canviant. Si les famílies disposen de possibilitats econòmiques i de temps, surten més del barri, en forma de sortides a la platja o pròpiament de vacances. Però també es veu una major afluència als esplais: quan acaba el curs s'organitzen casals que acullen més infants que en temporada escolar.

M (esplai, Bellvitge): Les famílies paguen l'activitat d'estiu perquè ho necessiten perquè estan treballant

En aquest sentit, la situació socioeconòmica de les famílies també influeix en el temps lliure de les vacances. Alguns entrevistats esmenten que, amb la **crisi econòmica**, recorren molt més als avis com a cuidadors durant la temporada d'estiu.

Com a exemple, presentem veiem les activitats d'estiu de les següents noies:

A (noia d'11 anys, Centre): Normalment estaria a l'esplai, però a vegades se'n va a Marroc. Durant el temps que està aquí sol fer el que fa durant els caps de setmana, a les places, parcs, a la biblioteca, o al centre comercial (la Farga).

L (noia d'11 anys, Sanfeliu): A l'estiu mentre que els seus pares segueixen treballant li diuen que s'ha de quedar a casa perquè segons ells encara és massa petita per anar sempre fora. A vegades se'n va a casa d'alguna amiga seva, però tampoc molt a sovint. Se'n va a la platja alguns diumenges.

E (noia d'11 anys, Centre): Se'n va a la torre, on es queden bona part de l'estiu, «al camp» on treballen a l'hort. El seu pare segueix treballant i puja els caps de setmana que pot.

J (noia d'11 anys, Centre): Se'n va a la piscina o a la platja amb la seva mare, se'n va a algun càmping. A vegades està amb la seva àvia. Algunes vegades a Tarragona. Llegeix molt.

A (noia de 12 anys, Centre): Se'n va a la platja, menja gelats. Un amic de la seva mare li conviden a anar a la seva piscina. Centres comercials, o a plaça Catalunya passejant. Algunes vegades fora de Barcelona si tenen temps.

A (noia de 12 anys, Centre): Se'n va amb el seu pare a un càmping que està a Salou , o a Sant Pol de Mar on la seva àvia té una casa amb piscina.

M (noia d'11 anys, Centre): Se'n va a Tarragona al càmping sobretot amb la seva mare (que té vacances des de juliol) i després ve el seu pare a l'agost. Allà se'n va a la platja i a la piscina.

És interessant anotar que pertànyer a una xarxa familiar més àmplia pot permetre l'accés a opcions i usos del temps més variats, inclús en el cas dels infants de classe socioeconòmica més humil. La proximitat i disponibilitat de la família extensa és, doncs, un factor amb molt de pes en aquest sentit. A banda, els infants d'origen estranger poden experimentar una especial insatisfacció per la impossibilitat, per motius econòmics, de viatjar als seus països durant varis anys.

Ja s'ha fet referència a la percepció existent entre els professionals i agents de lleure, així com entre alguns pares i mares, segons la qual hi ha molts infants i joves que passen bona part del seu **temps lliure al carrer**. Una preocupació que pot tenir a veure amb la visió del carrer com un àmbit on no s'hi arriba amb intervencions educatives, on existeixen riscos incontrolables, i on es reproduïxen o fins i tot s'amplifiquen les desigualtats socials existents.

M (esplai, Sanfeliu): Sí però crec que l'acompanyament és important. Sempre que un referent (familiar, monitor) és important, sinó poden crear-se riscos. El lleure pot ser nociu. La vida al carrer d'un jove: és oci, és lleure, però segons les pràctiques pot ser perjudicial pel jove.

Ara bé, tal i com s'ha argumentat en altres instàncies, aquesta visió negativa del temps lliure al carrer té un caràcter ambigu. De fet, sembla amagar-se un conflicte conceptual sobre la qüestió casa-carrer. Alguns dels entrevistats es queixen de que els infants i joves passen molt de temps a casa, i altres de que passen molt de temps al carrer. Certs professionals en contacte amb la infància fins i tot rememoren amb certa nostàlgia com, en el passat, es feia més ús del carrer per passar el temps lliure.

M (esplai, Bellvitge): Hi havia una major cultura de carrer, actualment tot està més enfocat a casa

Aquesta valoració negativa de la pèrdua d'un espai comú, socialitzant i en conseqüència educatiu, menys institucionalitzat, acostuma a anar acompanyada d'una altra preocupació pel temps excessiu que molts infants **passen a casa**.

N (esplai, Florida): Hi ha una absència d'ús de l'espai públic, els nens no van el parc, prefereixen estar a casa mirant la tele (...) Els nens no poden estar tot el dia dins d'una institució, d'un centre...A nivell de ciutat s'hauria de treballar més l'ús de les places. Però penso tot i així que sí, que el lleure no institucionalitzat també pot ser educatiu.

Aquest temps lliure a casa s'omple sovint mirant la tele o fent ús de pantalles, i per tant implica el risc d'un lleure poc actiu. Per aquest motiu es relaciona sovint amb el sedentarisme i l'obesitat, una qüestió que també té a veure amb l'alimentació, la determinació d'aquesta pel pressupost familiar i pel grau de presència i supervisió adulta durant els àpats.

També és important observar com les **condicions de l'habitatge** també condicionen les activitats que s'hi poden fer i poden provocar la necessitat de sortir al carrer, sobretot a la mesura que els infants van creixent.

K (Centre, 17 anys): Més que tot perquè sempre estar a casa, i per exemple si seguir una monotonia així jo no sóc molt de seguir, sempre m'agrada fer coses diferents i estar a casa a vegades és agobiant perquè no visc a una casa molt gran i doncs sempre és com de la teva habitació al sofà i no m'agrada això

M (mosso d'esquadra, l'Hospitalet de Llobregat): Molts pisos estan ocupats i això no et dona garantia de tenir un sostre, perquè sempre tacaven fent fora", hi ha molts nens rebotats: que van de pis a pis, hi ha molts infants que viuen en una habitació: no tenen espai per fer els deures, per a jugar sols... A més la qualitat dels pisos és nefasta: són antics i estan en molt males condicions.

Un altre aspecte amb molt de pes és la necessitat de **conciliar l'horari laboral amb les necessitats de la família**. Moltes famílies tenen problemes en aquest sentit, degut als horaris diferents dels pares i dels nens.

N (esplai, Centre): l'activitat diària acaba a les 19h, i encara hi ha famílies que han de recórrer a cangurs, a familiars... per a venir a recollir als seus fills.

Així, veiem que les estratègies de conciliació es basen sovint en el recurs a les activitats extra-escolars o bé als esplais. Tanmateix, els sectors de població que més pateixen en aquest sentit són els que es troben amb jornades laborals més llargues i sovint canviants, alhora que compten amb menys recursos per destinar a activitats de lleure institucionalitzades per als fills i filles. Alhora, en el cas de les famílies immigrades, la manca de xarxes familiars s'afegeix a aquestes dificultats. És en aquest context on els esplais esdevenen una eina molt rellevant; són els únics espais que d'alguna forma poden acollir aquests nens, per mitjà de beques. Es tracta d'espais amb una inequívoca orientació educativa, on l'infant/jove pot desenvolupar-se a nivell social i cultural, i on pot passar unes bones estones. A més, el seu paper més recent en l'acompanyament durant la realització dels deures escolars han fet que els esplais reforcin encara més el seu paper fonamental a l'hora de contrarestar les desigualtats i la manca d'oportunitats, tota donant lloc a trobades més enllà del cercle habitual de l'infant.

R (escola, Florida): L'Esplai de La Florida fan servei d'acollida al matí, i porten a terme el tema del servei del menjador (...) a la tarda fan servei d'acollida dels nanos, els porten a l'Esplai on fan una estona de deures.

En el cas de Santa Eulàlia, alguns entrevistats manifesten la seva preocupació per la gradual disminució del nombre d'esplais, que en l'actualitat es redueixen a una entitat que és en realitat un agrupament escolta, el «Quico Sabaté».

De nou en referència a les **variacions segons l'edat**, veiem que les iniciatives que aconsegueixen atendre molts infants més petits, tenen molta menys incidència a mesura que s'acosta l'adolescència, per un seguit de factors, incloent-hi tant la pèrdua d'atractiu d'aquestes activitats més dirigides per a aquestes edats, la disminució de les beques i subvencions, i la percepció de les famílies sobre les necessitats d'acompanyament dels nens i

nenes conforme es fan grans. Cal apuntar també que, en ocasions, la situació de les famílies porta els propis menors d'edat a exercir com a cuidadors d'altres infants, sovint els seus germans menors, i per tant a assumir una responsabilitat sobre el temps lliure d'aquests.

D'acord amb tot això, dins la trajectòria d'un mateix infant, sovint s'observa un major ús dels esplais quan és molt petit, i, a mesura que es fa més gran, tendeix a practicar més esports o a estar-se sol a l'espai públic.

N (esplai, Centre): Infantil (primària i parvulari) tendència a l'esplai. Joves tendència a l'esport: accedeixen a l'esplai els caps de setmana. Les raons són la manca d'espai i tipus d'activitat que es fan al llarg de la setmana

S (mare de bessons, Sanfeliu): Pots estar una mica més lliure mentre ells s'entretenen, pinten... Però també necessiten fer més coses, quan eren nadons, si no volies sortir, no sortien. Però els meus ara necessiten sortir.

A (mare de dos fills, Santa Eulàlia-Collblanc): Antes [mi hijo de 14 años] estaba más aplicado con los estudios, ahora piensa más en los amigos, comprarse ropa, salir, lo que le gusta y lo que no... Va con la edad. Antes era más respetuoso.

Al mateix temps, els interessos dels propis joves també canvien: «fer-se gran» comporta rebutjar certes activitats que ja no es veuen com a apropiades per la seva edat.

R (Santa Eulàlia, 12 anys): El columpio ya no es lo que era.

És en aquestes edats que es produeix una transició des d'anar amb parents adults als parcs i/o anar a l'esplai cap a fer més activitats extra-escolars, sovint sols, o acompanyats d'algun germà o germana. Alhora, és quan comencen a invertir més temps en les tecnologies: la tele, l'ordinador, la tauleta i/o el mòbil. Una tendència que s'ha d'entendre també en relació amb la nova sociabilitat dels adolescents: les noves tecnologies, a banda de servir per a jugar, també els donen accés a les «xarxes socials», com ara WhatsApp, Instagram o Facebook, on tot sovint continuen comunicant-se amb els seus companys de classe, amb el risc percebut de no ser prou inclosos socialment si no estan permanentment al cas de les novetats. En aquest

sentit, alguns adolescents confessen que els sap greu el temps que 'perden' amb les pantalles, i que moltes vegades perden la consciència d'aquest pas del temps. Afirmen, però, que els seus pares també fan un ús intensiu de les tecnologies de la informació.

Així mateix, pel que fa als esports, moltes vegades a partir de certa edat -els 13-14 anys segons es desprèn dels testimonis recollits- pot ser que l'activitat s'intensifiqui o bé s'abandoni. En el primer cas, trobem per exemple adolescents que juguen a futbol entre tres i quatre cops a la setmana. Aquells amb menys disponibilitat de temps o amb menys aptituds o tindran més dificultats per mantenir l'activitat.

A mesura que creixen també comencen a guanyar més autonomia i comencen a sortir més al carrer sense tutela adulta, amb la finalitat de trobar-se amb amics per fer un tomb, o simplement per passar estones en un punt concret de l'espai públic, com ara un banc o un parc. Aquesta pràctica, però, és present entre els joves entrevistats, de 14 a 18 anys. Diuen que passen el seu temps no lectiu estudiant, sortint (a vegades per prendre alguna cosa menjar, a vegades de festa), quedar amb amics, i fent ús de les tecnologies (sols o acompanyats).

K (Centre, 17 anys): No només surts de casa i et quedes en un banquet al parc, sinó també que sempre hi ha plans, sempre hi ha els grups de WhatsApp, sempre hi ha coses de fer i aprofito (...) per exemple anar a un wok (restaurant) a menjar, o a sales de joc o anar a veure un partit de futbol d'algun amic

Aquest mateix sector de població afirma que trobaria interessant i necessari tenir un espai per poder portar a terme aquestes i altres activitats dins d'un espai jove -per oposició explícita a un espai infantil. A casa tenen sovint conflictes pel seu estil de vida, pels usos que fan del seu temps lliure. Els pares i mares els critiquen sovint per la seva manca d'aplicació amb els estudis i de col·laboració amb les tasques domèstiques.

I (Sanfeliu, 17 anys): Lo que si siempre estás con el móvil te dice 'pues ponte a estudiar un rato'

L (Centre, 16 anys): No estan contents que estigui sempre amb el mòbil o amb l'ordinador pel simple fet que pensen que no he fet tot el que havia de fer per l'escola. I no em creuen quan els hi dic que ja està tot fet.

Les reivindicacions d'autonomia per part dels joves, coincideix amb una pèrdua de control per part dels pares, que en alguns casos aquests últims miren de suplir mitjançant l'ús del mòbil, amb trucades freqüents per esbrinar on i amb qui es troba el fill o filla.

2.2 Preocupacions relacionades amb els usos del temps lliure per part dels infants i joves

Els usos del temps lliure per part dels infants i joves de la ciutat preocupa als diferents actors implicats (els professionals de la infància i el lleure, les famílies i els propis menors d'edat) en els diferents sentits que especifiquem a continuació, i els quals sembla convenient analitzar d'acord amb les seves particularitats.

En primer lloc, trobem preocupacions referides a les diferents maneres d'ocupar aquest temps i, més específicament, en relació amb la necessitat dels infants i joves de **ser atesos** durant les hores que no s'estan en els centres escolars. Aquesta preocupació per la cura apareix de forma més marcada durant els primers anys de vida dels infants, a grans trets els corresponents als cicles d'educació infantil i primària, durant els quals s'entén que han de romandre en tot moment sota la tutela d'algun adult o persona responsable, ja siguin els pares, altres parents, cangurs, amics, veïns o professionals del lleure educatiu. Durant aquest període, la durada exacta del qual varia en funció tant de les percepcions sobre el grau d'autonomia i la necessitat d'acompanyament dels infants com de les possibilitats reals dels adults de ser presents durant el temps no lectiu i l'esforç exigit per aquesta presència, la conciliació dels horaris laborals i escolars apareix com una font molt destacada de preocupació i de tensions en l'àmbit familiar, unes tensions que, a més, afecten de manera desigual els adults del grup domèstic, amb un important biaix de gènere. En aquest sentit és paradigmàtic que només hem pogut parlar amb mares i ningú pare.

En segon lloc, apareixen també preocupacions relacionades específicament amb l'aprofitament del temps lliure en termes **educatius i formatius**, ja sigui amb una orientació cap a l'adquisició de coneixements i habilitats particulars (esportives, artístiques, idiomàtiques, per exemple) o cap al reforç dels aprenentatges escolars, ja sigui amb una

vocació més generalista, de desenvolupament més integral dels infants i joves, tasca que assumeixen entitats de lleure educatiu com ara els esplais, els clubs infantils i juvenils o els agrupaments escoltes. En aquest sentit, l'interès es centra en la natura i els continguts específics del lleure dels menors d'edat, tot posant l'èmfasi en la seva vessant educativa. L'experiència dels infants i joves, així com la de les seves famílies, es caracteritza per la major o menor possibilitat de triar davant l'oferta existent, en funció del que resulta desitjable i accessible -tant en termes econòmics com per la proximitat geogràfica i la combinació de desplaçaments i acompanyaments implicada- en el context de cada barri i sector socioeconòmic.

Finalment, en un tercer sentit, les preocupacions dels actors també tenen a veure amb els riscos que es poden presentar durant el temps lliure, o que s'associen a les pràctiques dutes a terme durant aquests períodes. Les estratègies dels pares, educadors i professionals es poden orientar a minimitzar aquests riscos, en termes d'evitació de situacions no desitjades, mitjançant el control o supervisió de les activitats, les companyies i els espais. O bé, en un sentit més preventiu i educatiu, en la sensibilització dels infants i joves davant aquests riscos i en el foment de comportaments prudents i responsables alhora que es fomenta l'autonomia.

Les preocupacions d'aquest tipus s'aguditzen quan els infants esdevenen adolescents, i molt especialment durant els primers anys d'ensenyament secundari, quan, en el cas de l'escola pública, es produeix el salt a l'institut, amb les seves implicacions en termes d'horaris, desplaçaments, exigència i expectatives acadèmiques, reconfiguració de les amistats i les preferències en el lleure, i augment del pes del grup d'iguals en la vida social dels joves.

Aquests tres grans sentits de les preocupacions al voltant del temps lliure infantil i juvenil apareixen de manera transversal en els discursos dels actors entrevistats. Tanmateix, es fa necessari copsar també els matisos i especificitats que dites preocupacions adquireixen en l'experiència concreta dels professionals, els infants i joves i les seves famílies. Ho veiem amb més detall a continuació.

Preocupacions dels professionals i agents de lleure

Una de les primeres preocupacions que emergeixen en les converses amb els professionals que treballen amb la infància a la ciutat és la que té a veure amb els **obstacles econòmics** amb els quals moltes famílies ensopeguen a l'hora de fer que els seus fills i filles participin en activitats de lleure educatiu:

N (esplai, Centre): Les famílies han verbalitzat que han deixat de fer coses pels recursos econòmics.

M (poliesportiu, Sanfeliu): A nivell econòmic, la crisi, la competència ha generat moltes baixes al poliesportiu i l'eliminació d'algunes activitats.

M (institut, Sanfeliu): Hi ha més oferta que demanda: el centre, el poliesportiu... El problema és que aquesta demanda no creix per raons econòmiques.

Es destaca la important presència de beques i places subvencionades als esplais de la ciutat, unes entitats que desenvolupen una tasca social insubstituïble, en bona mesura fruit d'un procés d'adaptació de les seves activitats i funcionaments a les noves necessitats dels usuaris, entre els quals es troba part de la població més precaritzada de la ciutat:

R (escola, La Florida): L'oferta de l'esplai està feta expressament perquè els nanos que no tenen altra oferta i que no marxen de vacances perquè els pares o estan treballant o s'estan buscant la vida tot el dia [...] puguin tenir algun lloc on anar i passar les hores d'una manera més o menys lúdica i controlada.

Tanmateix, també es denuncia la insuficiència dels ajuts, tant en termes del nombre d'infants que se'n poden beneficiar, com de la rebaixa que suposen en les quotes:

M (escola, La Florida): El problema és aquest com moltes vegades les beques són del 50% l'altre 50% continua sent diners... Llavors per una família pagar aquests euros al mes són diners que potser amb això dinen tota la família.

Així doncs, per a moltes famílies, el preu subvencionat continua sent poc assequible, en un context d'escassetat econòmica en el que s'opta per prioritzar necessitats més urgents:

N (esplai, Centre): Està aflorant famílies que amb la crisi no arriben als llindars d'accedir a serveis socials, però tenen situacions crítiques de no saber on agafar-se. Els seus fills o filles no poden accedir a les activitats de lleure.

Una altra preocupació molt generalitzada té a veure amb l'augment de les situacions en que els infants i adolescents passen bona part del seu temps no lectiu **sense tutela adulta**, ja sigui completament sols, ja sigui a càrrec d'altres menors. Això es pot donar tant a casa com a l'espai públic, i es va fent més freqüent conforme els infants van creixent:

R (escola, La Florida): Et diria que quan els nens són més petits és més habitual que els pares hi siguin a prop, quan ja no són tan petits però segons el meu concepte psicològic ho són encara, ja campen sols pel barri [...]. Moltes famílies demanen que el nen marxi sol cap a casa amb les claus penjades.

M (escola, La Florida): Els del cicle superior [de Primària] van molts solts realment, gairebé ja no hi ha cap nen que vinguin els pares a buscar-los, molt poquets.

En molts casos, aquesta absència dels adults implica llargs períodes no supervisats, de quatre o més hores diàries. Aquestes situacions venen donades pels problemes de conciliació laboral i per la manca de xarxes de suport que pateixen alguns col·lectius, especialment les famílies d'origen estranger, però també grups domèstics autòctons que no compten amb la proximitat de la família extensa:

M (ordre públic, l'H): En aquest país la conciliació familiar no existeix, hi ha pares que es passen tot el dia fora de casa [...]. Aquí a Hospitalet, qui té treball té molt de treball, treballa moltes hores i no pot estar amb els seus fills.

N (esplai, La Florida): La majoria de les famílies de La Florida són migrades i no tenen una xarxa familiar ampla: potser tenen una tieta, un tiet... Es troben una

miqueta sense aquest recolzament. Sobretot en el cas de les famílies monoparentals. I això es veu reflectit en el temps lliure dels infants i joves: hi ha molts que passen molta estona sols.

Com a conseqüències, s'hi associen problemes com les carències afectives, la manca de límits, i la manca de referents adults, que en molts casos són substituïts per altres referents encarnats pels germans grans o altres parents menors d'edat:

N (esplai, Centre): Hi ha nens de 10-12 anys sense referents adults, o amb referents no positius: es produeixen dos tipus de conflictes, o bé per companyia (s'ajunten amb grups que no són bons referents) o bé per un mal ús del temps lliure al carrer [...] La zona de la Campsa o el parc de la tortuga són llocs on s'ajunten grups de joves "macos". Joves amb perfil de problemes amb la convivència veïnal per un mal ús de l'espai.

A la llarga, els professionals vinculen aquestes circumstàncies amb el risc d'adquirir hàbits tòxics, d'adoptar pràctiques sexuals de risc i de patir embarassos no desitjats, o de cometre actes delictius.

R (escola, La Florida): Quantes més hores passen al carrer, més possibilitats tenen de doncs d'acabar veient coses que no pertocuen a l'edat [...] o de tenir contacte amb altres persones d'altres edats que tampoc no pertoca [...]. Els nanos de la nostra edat [de Primària], si estan al carrer amb aquest joves [de 18-20 anys, que no treballen], és més fàcil que tinguin conductes o hàbits que no ens interessa que tinguin.

S (sanitat, La Florida): Les activitats que fan els infants i joves de la Florida comporta des de problemes amb les drogues, creació de bandes -que inclou violència- a més a més de problemes d'autoestima, carències efectives i de relació, embarassos a l'adolescència... Sobretot en els adolescents.

M (ordre públic, l'H): Les zones on tenen lloc aquests problemes és a parcs o places (que és on es dona la massificació) i sobretot a la zona Nord. Pel que fa a les edats, acostumen a ser els adolescents, majoritàriament nois de segona o tercera generacions d'immigrants. Potser perquè són els que fan més soroll, ja que les nenes acostumen a ser més introvertides o a tenir més vergonyes.

M (institut, Sanfeliu): El Parc de la Serp, de la Remunta... Tots els parcs que no tenen vigilància (com el de Can Mercader) són contemplats com a zones problemàtiques. A nivell de col·lectiu i edats problemàtiques, acostumen a ser joves de 13 a 15 anys, que fan molta vida al carrer i que per tant són més vulnerables per a entrar a bandes, a fumar porros.

M (poliesportiu, Sanfeliu): Les problemàtiques de les bandes i el consum de drogues i alcohol a l'adolescència. Contra més temps lliure tinguis, més possibilitats tens de caure en aquests mons. A la zona de Sanfeliu però no hi veig massa aquests conflictes, els veig més a la zona de la Torrassa i Bellvitge.

Una tercera preocupació té un fort component espacial, en el sentit de que afecta de manera molt diferent els cinc barris on s'ha desenvolupat l'estudi

O (mediació comunitària, l'H): Hay una gran diferencia entre los barrios en cuanto al espacio público disponible. Por ejemplo, no es lo mismo Bellvitge, donde hay mucho espacio, que el Norte, donde la densidad es brutal.

Els professionals i agents de lleure coincideixen en assenyalar l'excessiva densitat urbanística i la **manca d'espai** al barri de La Florida, la qual cosa repercuteix en un ús intensiu de l'espai públic que porta, a la seva vegada, a pràctiques d'exclusió, segregació i disputa territorial

L (ordre públic, l'H): Existeix un gran conflicte per temes culturals: les costums dels locals xoquen amb les tradicions dels immigrants i l'ús que fan del espai públic. Normalment és gent gran que viu al barri de tota la vida que xoca amb gent jove d'un país diferent.

Es destaca aquí la prohibició de jugar a pilota en la pràctica totalitat dels espais públics de l'Hospitalet, una prohibició que sembla respondre a la reivindicació de certs grups -entitats que representen els interessos de les persones grans més arrelades als barris- en detriment de les necessitats i inclinacions dels infants i joves:

O (mediació comunitària, l'H): Les hemos prohibido jugar a pelota porque molestan, pero socioculturalmente lo que les estamos promoviendo es, bueno hasta el anuncio de Coca-Cola era, 'coge un balón y salte a la calle', ese era el eslogan [...] Aquí arriba [plaça Llibertat o plaça Espanya] ve un día a partir de las seis de la tarde y verás, pues igual hay siete o ocho partidos de fútbol... Conviviendo con abuelos, vecinos, comerciantes, razas... Pues el conflicto está garantizado...

En connexió amb això, es considera que les **infraestructures públiques** que juguen un paper rellevant en el temps lliure infantil i juvenil resulten també insuficients en els barris més desfavorits, com ara La Florida, o bé, segons altres descripcions, es troben repartides de manera excessivament desigual pels barris de la ciutat. El cas de Sanfeliu, per la seva particular ubicació i relatiu aïllament geogràfic, presentaria mancances infraestructurals, però no en termes d'espai públic. En el pol oposat, trobaríem la gran disponibilitat d'espais i zones verdes a Bellvitge, i el bon equipament en infraestructures del Centre, tot i que hi ha qui troba a faltar més parcs:

N (esplai, Centre): No hi ha parcs, i els que hi ha són limitadets [...]

Pel que fa a Santa Eulàlia, la valoració dels seus equipaments i oferta de lleure és positiva, tot i que es detecta un fort augment demogràfic al qual s'haurà de respondre també en aquest sentit:

E (escola de teatre, Sta. Eulàlia): Considero que som un barri privilegiat: tot el que vol fer el nen ho troba. Les AMPAS fan molta feina, a nivell esportiu, de la biblioteca, dansa, arts escèniques... [...] La gent es queixa: la biblioteca és molt

petita, el pavelló és molt petit... i és veritat, ha crescut molt la població però els equipaments no.

Per entendre els usos dels espais i infraestructures públiques, però, cal tenir en compte també les característiques dels **habitatges** a les diferents zones urbanes. En aquest sentit, els professionals i agents de lleure destaquen també les carències de l'espai domèstic, l'amuntegament i la manca d'intimitat a moltes llars dels barris del Nord de la ciutat, entre els quals es troba de manera destacada La Florida:

S (sanitat, La Florida): Hi ha molts casos de diferents famílies compartint un pis, i famílies vivint en una mateixa habitació. Això genera problemes d'identitat, d'espai, de privacitat, d'intimitat... que són necessitats bàsiques per tot infant i jove.

M (escola, La Florida): Hi ha moltes famílies que com que estan vivint en una habitació... Estar al carrer asseguts al parc és la manera més còmoda de passar la tarda [...] Són pisos molts petits, sobre-ocupats i moltes vegades no tenen ni els serveis mínims. Llum, aigua, calefacció moltes vegades no està garantit. També hi ha moltes famílies que viuen «de patada» com ho diuen ells, ocupats, o els que viuen en locals sense cèdula d'habilitat. Busquen aigua a les fonts i tenen la llum punxada.

L (ordre públic, l'H): Hospitalet en quant a habitatges és un desastre. Potser aquells barris on urbanísticament tenen una estructura més raonable són aquells que anteriorment eren construïts com a ciutats-dormitori (Bellvitge, Gornal). Però tota la zona Nord són construccions totalment anàrquiques: els pisos són petits, les condicions precàries [...]. Si el jove té o no una llar on està còmode, on té intimitat, és un element que incideix en l'ús que aquell infant o jove fa dels seu temps lliure.

M (ordre públic, l'H): Hi ha molts nens rebotats: que van de pis en pis, molts que viuen en una habitació: no tenen espai per fer els deures, per jugar sols...

R (escola, La Florida): Hi ha dues o tres opcions: la família que es torna a casa i ja està, la família que es torna a casa i després el nen baixa al carrer sol [...] perquè ho han decidit així, i famílies que estan totes al carrer, també és molt habitual.

Aquestes circumstàncies, sumades a la pobresa energètica i a l'alta mobilitat residencial forçada pels desnonaments o les dificultats per pagar el lloguer, dificulten o fan més conflictiva la permanència dels infants i joves a casa durant el seu temps no lectiu, tot provocant certs problemes de convivència veïnal tant en el si de les comunitats com al carrer:

O (mediació comunitària, l'H): Tenemos muchas quejas por molestias que crean niños que juegan en el domicilio y los vecinos se quejan de eso. El año pasado fue el tipo de queja más frecuente en los servicios de mediación. Suele ser una familia mayor por un lado y una familia de inmigrantes normalmente con hijos por otro lado, y los mayores se quejan del ruido que hacen los niños.

Alhora, es veu dificultada la pràctica d'activitats de lleure domèstic variades, educatives i saludables: molts cops les possibilitats semblen reduir-se a l'ús de pantalles. A més, aquestes carències de l'espai domèstic fan difícil el desenvolupament de tasques escolars per manca de les condicions adequades, fet que repercuteix negativament en les oportunitats acadèmiques dels menors d'edat.

Els professionals i agents de lleure destaquen també, en connexió amb el que ja s'ha dit, la forta incidència d'**hàbits nocius** entre els infants i joves, tant en un sentit educatiu com en relació amb la salut. Així, per exemple, la centralitat de les noves tecnologies en el lleure, sovint degut a la manca d'alternatives com podrien ser les activitats esportives, porta a un excessiu sedentarisme:

S (sanitat, La Florida): Els que no s'ho poden permetre no fan cap tipus d'activitat. La Florida és una zona amb força atur i no es poden permetre activitats esportives, per exemple, fet que comporta que hi hagi molts casos d'obesitat. Segons les enquestes que he fet a través del programa Nen Sa, aquests

infants i joves de pocs recursos econòmics, passen la major part del seu temps lliure mirant la televisió.

L'aïllament social propiciat pel lleure electrònic també es percep com a perjudicial, més enllà del contingut específic dels videojocs o de les informacions a les quals s'accedeix a través de la televisió, internet o les xarxes socials. A més, tant aquesta modalitat de lleure tecnològic en l'àmbit domèstic com el desajustament entre els horaris escolars dels fills i filles i les jornades laborals dels pares, o inclús en alguns casos la sobrecàrrega d'activitats extraescolars, expliquen també un dèficit crònic de són i de descans que també preocupa alguns professionals de l'educació i la sanitat. Així mateix, l'absència d'adults durant els àpats, així com la delegació de la responsabilitat de la seva planificació i preparació en els menors, porta a la instauració de mals hàbits alimentaris:

S (sanitat, La Florida): Aquesta manca de referents perjudica tant els hàbits alimentaris i d'estudi com genera carències afectives.

Per altra banda, els professionals detecten com a problemàtiques certes **concepcions del temps lliure per part de la societat**. S'assenyala, en primer lloc, que és habitual guiar-se exclusivament per una lògica de protecció a la infància, segons la qual els recursos destinats al lleure van disminuint amb l'edat dels i les joves:

N (esplai, La Florida): Existeix un falta de reconeixement del temps lliure i de lleure a nivell social o educatiu. Es tendeix a menysprear, tant els agents educatius com l'activitat en si.

N (esplai, Centre): Es parla de protecció de la infància (dels 3 als 12 anys), però un cop són joves se'ls hi dona tota l'autonomia i hi ha una mancança d'espais, institucions i capacitat. Hi ha un sentiment d'abandonament.

Pel que fa a la concepció que en tenen les famílies, en certs casos, segons assenyalen els i les professionals, la urgència d'altres necessitats més bàsiques la satisfacció de les quals no està

garantida pot fer que les famílies no atorguin prou importància o valor educatiu a aquestes franges de temps no lectiu:

S (sanitat, La Florida): Moltes famílies estan tan submergides en un engranatge de supervivència que crec que ni es plantegen el que fan o deixaran de fer els seus fills en el seu temps lliure.

M (ordre públic, l'H): Moltes famílies ni s'ho plantegen perquè la seva preocupació principal és arribar a final de mes. La resta és secundari.

R (escola, La Florida): Potser ens trobem que hi ha famílies que els hi has dit que hi ha el divendres l'activitat de cinema per la convivència a l'equipament, i en comptes d'estar allà... Estan al carrer veient passar les hores.

N (esplai, La Florida): Hem de treballar per a que moltes famílies no entenguin l'esplai com un "pàrquing" de nens, sinó un lloc d'aprenentatge, de socialització...

M (esplai, Sanfeliu): Les famílies musulmanes, el seu temps de lleure és poc acompanyat. Les famílies no donen valor al temps lleure dels seus infants. És una cultura molt tancada: no participen d'excursions dels caps de setmana.

En altres casos, les pròpies limitacions dels pares i mares en termes de presència activa en el temps lliure dels seus fills i filles pot provocar una percepció negativa, com un temps on els menors d'edat estan exposats a riscos i a factors nocius, desconeguts i incontrolables:

M (institut, Sanfeliu): Els pares i mares només demanen que facin un ús que no sigui perjudicial: que no tinguin males companyies, que no vagin a llocs que no han d'anar.

O (mediació comunitària, l'H): Por las características de la ciudad, las familias que tienen alguna posibilidad tratan de que sus hijos no estén en el espacio público sin un cierto control.

Això pot dur a reaccions de sobreprotecció o limitacions de les activitats, o bé a una actitud resignada en relació amb el temps que els infants i joves passen sense supervisió a casa o al carrer:

M (ordre públic, l'H): Hi ha una dualitat entre pares sobreprotectors i “pares fantasmes”: estan però no estan, mentre el nen juga a la pilota el pare s'ho mira des del bar. Les mares àrabs normalment tendeixen menys a participar en els seus fills, mentre els pares “locals” del Centre -per exemple- hi juguen més.

Finalment, també es pot donar una sobrecàrrega d'expectatives en relació a aquests períodes. La qual cosa pot comportar, per una banda, la demanda de que els infants aprofitin el temps de lleure per a reforçar continguts acadèmics.

R (ordre públic, zona Sud): Hi ha pares que utilitzen el temps lliure per saturar als infants amb activitats d'esforç i aprenentatges. No entenen que els infants necessiten els seus espais d'oci, de diversió. I respectar allò que els i agrada fer. Si inverteixes el seu temps lliure en fer deures, li estàs traient al teu fill l'ús de les places, del parc... de desconnectar de tota la càrrega

Com a mostra d'això, moltes famílies amb pocs recursos que fan ús dels esplais plantegen que els seus fills i filles rebin suport amb els deures en el marc de la seva permanència quotidiana a l'esplai, una demanda que provoca una certa tensió amb els objectius i principis originals de l'entitat, i que ha portat a un reajustament del servei que ofereix:

N (esplai, Centre): Tot i que les famílies estan força conscienciades amb la filosofia de l'entitat, tot i així tenen tendència, sobretot famílies que no poden accedir a altres coses, a demanar que tot el que té a veure amb reforç escolar es faci des de l'esplai.

A banda, l'èmfasi en els continguts i aprenentatges específics apareix també en la tria d'activitats extraescolars relacionades amb disciplines artístiques o esportives, de vegades fins a omplir totes les tardes dels dies feiners:

M (esplai, Sanfeliu): Hi ha un gran desequilibri entre el qui abusen de les activitats extraescolars i aquells que no els ocupen en res. Les entitats que treballem per la qualitat del temps de lleure hem de lluitar per que hi hagi una sensibilització de que els nanos també han de tenir el seu temps lliure.

M (ordre públic, l'H): Hi ha pares que li donen molta importància, hi ha d'altres que els hi omplen d'activitats, d'extraescolars i hi ha altres que no saben jugar amb els seus fills.

I fins i tot es pot donar el cas que aquest èmfasi en els continguts tregui importància als valors generals que es poden transmetre durant les activitats de lleure educatiu:

E (escola de teatre, Sta. Eulàlia): Moltes famílies no entenen que el temps lliure, a més a més del aprenentatge, és un lloc per socialitzar-se, per generar cohesió.

S (sanitat, La Florida): No hi ha consciència o una cultura del temps lliure. No entenen que al realitzar una activitat també et permet socialitzar-te, beneficis el teu cos i la teva ment... Normalment, les famílies de menys recursos ni s'ho plantegen, mentre que les que disposen de més recursos econòmics entenen activitats de temps lliure com un sinònim de deures, de reforç d'una matèria.

En aquests casos, els continguts de l'activitat es veuen molt pautats per les aspiracions i adscripcions identitàries de les famílies:

M (escola, La Florida): El tema del futbol sí que l'escoltes molt... les famílies són d'aquelles que si tinguessin un fill futbolista els ajudaria, ¿no?

Finalment, i en termes més generalistes, els professionals i agents de lleure, tot partint d'una concepció del temps lliure en bona mesura com una font d'oportunitats educatives, descriuen com, en situacions socioeconòmiques adverses, aquest segment de l'experiència quotidiana dels infants i joves esdevé clau per a la **reproducció de les desigualtats socials**. S'assenyala, en particular, l'existència de situacions molt extremes pel que fa a la saturació o la total absència d'activitats extraescolars en les agendes dels menors d'edat, en funció de la posició

social que ocupen les famílies. També es posa de relleu el fet que molts infants i joves dels barris més desafavorits rarament tenen oportunitat de visitar altres zones de la ciutat, ja sigui degut a obstacles econòmics, socials o simbòlics, i per tant les seves activitats quotidianes es veuen reduïdes a les possibilitats ofertes en el seu entorn més immediat:

R (escola, La Florida): Totes les activitats es redueixen a quatre carrers al voltant de l'escola, els nens no surten del barri en un tant per cent molt elevat[...]. L'ambient que hi ha al carrer no és el mateix que el que hi ha al Centre o a Sant Josep o a Santa Eulàlia.

Conseqüentment, tot intent de revertir aquesta reproducció de desigualtats haurà de treballar en el sentit de trencar amb aquestes dinàmiques i mirar d'oferir un ventall més ampli d'oportunitats als fills i filles de les famílies en situacions més precàries:

R (escola, La Florida): Jo tornaria una mica a la base de que si nosaltres volem garantir equitat, igualtat d'oportunitats i per tant de condicions... Hem de poder aconseguir que aquestes famílies d'aquests nanos s'hi incorporin a altres aspectes dels usos del lleure que van més enllà de les activitats purament acadèmiques i escolars, i que no només serveixin com a guarderia.

M (ordre públic, l'H): Als joves els hi costa molt "enganxar-se". El que més ho necessita, no s'enganxa perquè no tenen un referent, algú que l'animi a participar.

Preocupacions dels infants i joves

Quan se'ls pregunta per les seves preocupacions en relació amb el temps lliure, els infants i joves participants a l'estudi tendeixen a fer **valoracions positives** d'aquesta vessant de la seva vida quotidiana, i rarament arriben a manifestar una aspiració a introduir canvis significatius en les seves activitats habituals. Aquest fet contrasta amb el fort èmfasi que tant els professionals com les famílies posen en els problemes de conciliació laboral: arriba a

sorprendre que cap infant ni jove hagi explicitat el desig de que els seus pares tinguin jornades laborals més ajustades als horaris escolars, i per tant puguin estar més presents durant el temps de lleure dels fills. Caldria aprofundir més en l'estudi per poder esbrinar si aquesta ommissió es podria interpretar en relació amb l'escassetat dels llocs de feina i l'amenaça ben present de l'atur, i per tant la impossibilitat de reclamar millors condicions laborals i horàries en temps de crisi, una circumstància que ha caracteritzat tot el període de socialització dels qui són infants i joves avui en dia a la ciutat. Això seria coherent amb el fet que no arribin a plantejar-se una situació diferent, amb més facilitats per a la conciliació de la vida laboral i familiar. En tot cas, quan se'ls pregunta si voldrien fer alguna cosa diferent del que fan durant el seu temps lliure, tendeixen a fantasiejar amb viatjar més o anar més sovint a parcs temàtics, però no fan cap replantejament de la seva quotidianitat.

Sí que manifesten, en alguns casos, el seu desig d'accedir a **més activitats extraescolars**, especialment en els casos d'aquells menors d'edat que no en realitzen cap, tot sovint per motius econòmics. En més d'un cas, els infants expliquen que els agradaria recuperar activitats que havien realitzat amb anterioritat i que han hagut d'abandonar per motius que no sempre expliciten, però que al menys en alguns casos són econòmics.

M (13 anys, Sta. Eulàlia, noia): Jo faria natació, abans en feia però ara no puc per motius econòmics.

I (11 anys, La Florida, nen): Anava a l'esplai per «refuerzo», hi podia anar gratis per un mes. Després ho vaig deixar perquè ja no era gratis. Però m'agradaria anar a algun esplai.

A l'extrem oposat, els nens i nenes que fan moltes activitats, sovint amb totes les tardes dels dies laborables ocupades, tot i reconèixer en ocasions que això els suposa una certa sobrecàrrega, tendeixen a afirmar que no en volen deixar cap perquè totes els hi agraden i són fruit d'una tria personal:

P (13 anys, Sta. Eulàlia, noia): De tenir més temps, faria hípica, però tinc la setmana molt plena.

M (10 anys, Centre, nena): Si fes més activitats, la meva setmana no existiria. Però no vull deixar res perquè tot m'agrada. Potser deixaria d'anar a música els dilluns perquè hi vaig tres dies.

Només alguns manifesten que els agradaria disminuir les seves activitats:

J (7 anys, Centre, nen): Estic pensant de desapuntar-me de waterpolo perquè em fa pal fer partits.

H (7 anys, Centre, nen): M'agradaria estar més a casa.

M (10 anys, Centre, nena): Em fa pal anar a música a les 20:30 a vegades, però em diuen que hi he d'anar.

En el discurs dels infants i joves apareix també la idea de **l'avorriment**, sovint derivat de passar-se llargues estones a casa sense ningú amb qui jugar:

M (11 anys, La Florida, nena): Jo sí que m'avorreixo, perquè després de fer els deures els meus germans es fiquen a l'habitació amb l'ordinador i ja està, no hi ha germans.

També provoca avorriment la falta d'activitat durant les vacances escolars:

S (11 anys, La Florida, nena): Durant les vacances t'avorreixes, a l'escola et pots divertir amb els amics, encara que és una mica pesat fer deures.

I (11 anys, La Florida, nen): A vegades a l'estiu em desperto amb ganes de fer deures.

Resulta també interessant observar com molts d'ells i elles, quan esmenten l'avorriment, el vinculen a l'ús molt perllongat de pantalles i aparells electrònics: s'avorreixen quan s'estan molta estona mirant la televisió o jugant a videojocs, sense especificar si la causa de l'avorriment són les pròpies pantalles, o si aquestes són un intent de mitigar aquesta sensació

de manca d'estímul. És el que es detecta a la següent conversa entre nens i nenes de 10 anys del Centre:

Z (nen): Jo quan miro «La que se avecina» m'avorreixo.

D (nena) M'avorreix mirar la tele, perquè sempre mires allò que ja has vist.

J (nen): Jo quan m'avorreixo miro la tele.

Les estones de temps no lectiu són també per als infants i joves un moment on poden aparèixer **conflictes** amb els germans, motiu de discussions i baralles de diferents intensitats:

M (7 anys, Bellvitge, nena): De vegades el meu germà d'11 anys m'obliga a que sigui la seva criada i m'avorreixo, he de fer coses per ell com anar a buscar-li algo, i diu, «si no me lo haces te pego». I quan jo li dic a la meva mare el meu germà diu que és mentida i la meva mare em castiga i em sento molt trista.

També reconeixen que certs comportaments seus poden entrar en contradicció amb les expectatives o desitjos dels seus pares, per exemple en relació amb la col·laboració amb les tasques domèstiques, a l'hora de fer els deures -que alguns d'ells fan a l'esplai i no a casa- o bé quan fan un ús de les noves tecnologies que els pares o mares consideren excessiu o inadequat:

N (11 anys, La Florida, nena): A vegades em diuen que he de mirar menys la televisió.

M (10 anys, Centre, nena): La meva mare s'enfada amb mi perquè diu que si no miro la tele no sé què fer.

J (10 anys, Centre, nen): La meva mare diu que jugo massa a la 'Wii' i que hauria de jugar més a altres coses, com jocs de taula.

I (17 anys, Sanfeliu, noi): Si siempre estoy con el móvil me dicen, ponte a estudiar un rato.

L (16 anys, Centre, noia): La meua mare pensa que hauria d'estar estudiant tota l'estona i no passar temps amb el mòbil o amb l'ordinador. Pensa que desaprofita el meu temps lliure.

Els menors d'edat també posen de manifest alguns dels **desavantatges de l'assistència als esplais**, sovint a través de beques i subvencions, especialment durant les tardes dels dies lectius i durant les vacances. Tot i que, com hem vist, els adults, tant professionals com pares i mares, valoren molt positivament aquest recurs com una solució en termes de conciliació, de poder tenir atesos els nens i nenes fora de l'horari escolar davant la manca de xarxes de suport informal, els infants, especialment aquells que ja no són tan petits, no veuen aquesta modalitat de lleure educatiu com una tria pròpia o de les seves famílies, sinó com una forma de lleure imposada per les circumstàncies. Una forma de lleure, a més, que sovint incorpora elements poc atractius com l'estona per fer els deures, com explicitava aquest infant:

B (11 anys, La Florida, nen): Anava a l'esplai quan era més petit. Però no m'agradava, era molt avorrit. Sobretot perquè havíem de fer deures allà, i era més interessant quan ens deixaven jugar als ordinadors, o fer algun esport.

Es detecta fins i tot un cert estigma en alguns contextos on els nens i nenes de famílies més acomodades tendeixen a triar altres tipus d'activitats extraescolars més específiques, mentre que aquells amb menys recursos assisteixen a l'esplai:

M (professor institut, Sanfeliu): Els esplais han quedat amb una imatge força residual: el gran percentatge d'usuaris és de famílies desestructurades. I això genera rebuig per a la població de nivell mig.

Vam trobar indicis d'això, per exemple, amb un grup de nens i nenes de 7 anys del Centre, on només una d'ells, amb una situació familiar difícil, anava a l'esplai cada tarda fins les 19h, i insistia que era massa, i que preferiria anar més al parc o «a restaurants amb la família». També li preocupava la perspectiva de l'estiu, quan hauria d'anar de colònies amb l'esplai, pel que sembla en contra de la seva voluntat.

Aquestes connotacions negatives associades als esplais explicarien, en bona mesura, que els joves, conforme van creixent, tendeixin a abandonar aquestes entitats un cop els seus pares ja no consideren imprescindible que estiguin sota tutela d'un adult un cop surten de l'institut.

En connexió amb això últim, durant les entrevistes en grup amb adolescents es manifesta de manera recurrent la **manca d'oferta de lleure específica per a adolescents**. S'observa una certa pèrdua d'atractiu de les activitats i recursos més accessibles en termes econòmics a mesura que els nens i nenes s'acosten a l'adolescència. Sens dubte, l'equilibri entre proporcionar recursos i espais a aquest col·lectiu sense caure en dirigir massa les seves activitats, però alhora oferint possibilitats engrescadores, és un dels reptes principals de les entitats de lleure educatiu. Per a molts joves, l'oferta existent en aquest sentit, tal com La Claqueta, és completament desconeguda, o està mal valorada perquè, pel fet de ser oferta per les mateixes entitats que ja els havien atès de petits, remet a formes de lleure més infantils.

Preocupacions de les famílies

Des de la perspectiva de les mares entrevistades, els diferents factors que propicien o dificulten la **conciliació laboral** tenen una gran importància per a l'organització del temps familiar i són un motiu fonamental de preocupació. En general, aquelles que tenen uns horaris laborals més ajustats amb la jornada escolar són conscients d'aquesta circumstància de cert privilegi. Tanmateix, en molts casos, això és resultat d'algun tipus de renúncia, com ara l'opció per una compactació o una reducció de jornada -amb la conseqüent disminució d'ingressos- a canvi de poder passar més temps amb els fills i filles:

S (mare, Sanfeliu, bessons de 4 anys): Jo concilio molt bé perquè la meva empresa tinc la sort que m'ha deixat. Abans feia d'11 del matí a 19h, i quan vaig tenir els nens vaig dir, necessito un horari per estar amb ells, i em van dir, 6.30-14.30. Ells surten a les 17h, perfecte. Es queden a dinar al menjador, jo arribo a les 15h. A les 17h vaig a buscar-los i estic tota la tarda amb ells.

En quasi la totalitat dels casos, els pares tenen jornades més perllongades i són molt menys presents en el temps no lectiu dels infants que no pas les mares, almenys durant les tardes dels dies feiners. Així, per exemple, en una grup focal amb joves de 13 anys de Santa Eulàlia, tres dels sis participants explicitaven el següent:

P (noi): El meu pare treballa i la meva mare està fent les tasques de casa, visitant als avis o comprant.

M (noia): El meu pare treballant, la meva mare fent la compra o visitant a la meva àvia.

D (noi): El meu pare treballa i la meva mare fa "recados".

Mentre que cap dels altres nois i noies descrivien la situació inversa, amb més presència del pare que de la mare: o bé deien que tots dos treballaven o, simplement, no especificaven els horaris de cadascú.

En relació amb la preocupació per la conciliació i la gestió del temps, les mares descriuen la complexitat organitzativa que requereix l'**acompanyament a les activitats** extraescolars dels fills i filles. En alguns casos, aquesta complexitat determina fortament la tria de les pròpies activitats, per exemple quan només es prenen en consideració les possibilitats que es troben dins els límits del propi barri, per tal d'evitar els desplaçaments

L (mare, Sanfeliu, fill de 14 i filla de 9 anys): Llego de trabajar a las 16.30 o las 17h, sin comer. ¿Cómo llevo a mi hija a Barcelona, o a Cornellà que había una academia que ella quería ir? Y llegar a casa a las 21h, y tengo al otro desatendido... No puede ser. Por suerte en el barrio tenemos el esplai que cubre muchas necesidades.

Tanmateix, hem trobat també famílies que treuen importància a aquest fet, i que tendeixen a prioritzar que els fills i filles puguin triar lliurement les activitats, per després, un cop feta aquesta tria, organitzar els horaris familiars de la millor manera possible:

MJ (mare, Sta. Eulàlia, fills de 16 i 14, filla de 8 anys): Fem cabòries. Nosaltres intentem sempre que facin l'activitat que volen fer, després ja ens ho muntarem. Per exemple, la nena l'any vinent ha d'escollir instrument. Quan vam fer la reunió de pares, diuen que són tan petits que, si no és que ho tenen molt clar, els pares tenim la llibertat d'escollir per horari, o pel que sigui. En el nostre cas, la nena vol fer flauta travessera, ja ens ho muntarem.

Un altre aspecte que les famílies han de resoldre són els **períodes de vacances escolars** que no coincideixen amb les vacances dels pares. Per cobrir-les, és freqüent el recurs a les xarxes familiars:

S (mare, Sanfeliu, bessons de 4 anys): El juliol de l'any passat no vam tenir problema perquè anaven a la guardie, fins el 31 de juliol, super bé. Però al cole acaben i t'has de buscar la vida. Llavors ma mare està en el càmping al Pirineu de Lleida i se'ls pujarà. I els altres iaies se'n van cap a Extremadura. Meitat i meitat. I l'agost estarem junts. Sempre intento que vagin més amb els meus pares perquè com que són a Lleida, nosaltres hi pugem el cap de setmana, així no és tant dur. El meu sogre està a Extremadura, més lluny.

O bé a l'oferta de casals i activitats de lleure:

P (mare, Centre, filles de 15 i 8 anys): Quan comencen els casals d'estiu, per les dones que treballem, és una ajuda molt gran: la teva filla està coberta i ve menjada.

M (mare, La Florida, filla de 15 i fill de 10 anys): En el verano, cuando hay mucho tiempo, trato de meter al pequeño en el esplai, luego su hermana lo recoge y se lo lleva a la piscina dos o tres horas. En el esplai dibujan y hacen cositas, a partir de las 9h, así su hermana tiene tiempo para ella, y así aprovecha para ir a aerobico o a la biblioteca. Cuando lo recoge y se van a la piscina, el niño tiene un instructor para que la niña no tenga que estar tan pendiente. Luego voy yo y nos vamos a la piscina pequeña, la niña aprovecha para hacer yoga y tantas cosas. A

veces cuesta porque hay que pagarlo, no es gratuito. Pero no los quiero dejar en la calle como otros niños.

Tanmateix, les necessitats canviants dels infants a mesura que van creixent, així com les circumstàncies familiars i econòmiques també canviants, poden ser font de desajustaments:

V (mare, Centre, filla de 14 anys): A les vacances, fins l'any passat anava a casal i colònies. L'any passat no va voler fer casal i va ser un desastre, es llevava cada dia a les dotze del migdia, dinava a les tres de la tarda i després s'anava a fer un "paseíto". Aquest any però li he comprat uns bonos per anar al gimnàs amb una amiga.

En termes generals, el fet que els infants i joves estiguin desocupats durant llargs períodes preocupa les mares, i en aquest sentit es busquen maneres d'ocupar-los i engrescar-los amb alguna activitat, o bé, en alguns casos, de propiciar que puguin sortir de la ciutat, per exemple enviant-los de vacances amb els avis o altres parents.

El factor dels **obstacles econòmics** resulta també central en les narracions de les mares que ocupen posicions socioeconòmiques desfavorides. Algunes de les entrevistades descarten apuntar els fills o filles a activitats extraescolars per aquest motiu, o bé es queixen de la insuficiència de les beques i subvencions, especialment en el cas dels fills i filles adolescents:

E (mare, La Florida, filla de 18 anys): La mía en 4o de ESO estuvo haciendo fitness-yoga, patrocinado por el Ayuntamiento, pagaban 9 euros e iban dos días a la semana, estaba muy bien. Pero a los de Bachillerato ya no les ofrecen, ahora tienen que pagar más, y al estar en paro no la he apuntado.

Un altre motiu de preocupació i denúncia té a veure amb les **deficiències de la oferta d'activitats i de les infraestructures** en certs barris. En el cas de Sanfeliu, per exemple, les mares descriuen una oferta molt limitada, que, junt amb la configuració territorial del barri, porta els nens i joves en molts casos a haver de traspasar la frontera amb Cornellà o amb

Esplugues per accedir a certes activitats o equipaments, com ara una biblioteca o un centre cultural:

S (mare, Sanfeliu, fills bessons de 4 anys): En el barri, no hi ha gaires extraescolars a banda de les del cole i l'Esplai [El Club Infantil i Juvenil]. Tenim un problema molt gran: estem aïllats. Estem molt limitats. Pots baixar un dia al Centre i pujar, sí, però amb els nens, amb els dos, és complicat (...). El problema d'aquest barri és que és "la ciudad sin ley", perquè és Hospitalet però frontera amb Cornellà i Esplugues. Llavors de tots els problemes se'n renten les mans. Només ens tenen per quan venen eleccions.

A Santa Eulàlia, es reconeix l'amplitud de l'oferta d'activitats esportives, però es troba a faltar la possibilitat d'estudiar música sense sortir del barri:

M (mare, Sta. Eulàlia, fill de 7 anys): Volíem que fes música, però l'escola de música està a St Josep. Només pensar d'agafar l'autobús, anar-lo a recollir... Ho vam descartar. [...] Tota l'activitat de música es fa en altres barris. Quan aquest és el que té més població infantil i més capacitat econòmica. La música és el que trobo més a faltar.

Cal afegir que, en alguns casos, les converses amb les mares revelen una **manca d'informació** sobre l'oferta existent, la qual cosa apunta a la necessitat de difondre millor l'existència de certes activitats que ara per ara resulten invisibles almenys per una part de la població infantil i juvenil que podria estar-hi interessada.

M (mare, Sta. Eulàlia, fill de 7 anys): La Biblioteca fa activitats però tenen poca difusió, si no n'ets usuari no te'n enteres. El problema és la informació. Es podria posar banderoles al c/ Sta. Eulàlia, per difondre les activitats, les finançades amb diners públics ni que sigui. Com moltes coses en aquesta vida, el problema és de difusió.

MA (mare, Centre, filla de 15 anys): No conec gaire si hi ha més coses a banda del que ja fa la meva filla. No n'estem molt al cas, més enllà del que ella diu que fa altra gent. Les festes popular sí que les seguim més. Si hi ha una cursa solidària, per exemple. Hi ha molta oferta en aquest sentit. Ens informem a través de coneguts.

Les preocupacions de les famílies també tenen a veure amb les **inadequacions de l'espai públic**, especialment respecte al disseny dels espais específicament adreçats als infants, com ara els parcs:

S (mare, Sanfeliu, fills bessons de 4 anys): Els parcs estan mal dissenyats. L'any passat van fer un parc aquí al costat... Ben condicionat, però no hi ha gens d'ombra, i sembla que hi ha unes casetes amb horts, i està ple de mosquits.

M (mare, Sta. Eulàlia, fill de 7 anys): I als parcs hi ha pocs bancs per seure. Els adults s'han de poder recolzar en algun lloc. Al cap de dues hores ja no saps què fer. El parc t'atreu i al cap d'una estona t'expulsa. Ens en anem a casa o a prendre algo.

També s'esmenten els **conflictes** que es produeixen pel seu ús i els **riscos** que s'hi associen:

M (mare, Bellvitge, fill de 15 anys): Hay chavales que se meten con las birras en los parques infantiles. No sé si hay denuncias de los vecinos...

En barris molt densament poblats, com ara La Florida o Santa Eulàlia, se'ns descriuen situacions de saturació de certs espais, com ara els parcs, durant la franja horària de més demanda. Sovint, aquesta saturació pot atribuir-se en termes de culpabilització a certs col·lectius que resulten especialment visibles o distingibles durant el seu ús de l'espai públic. És el cas, per exemple, de certes categories de immigrants:

M (mare, Sta. Eulàlia, fill de 7 anys): Es capta una tensió per qui controla el espai, si els d'aquí o els immigrants. Sobretot en certs parcs. Un de molt petit que està a prop del mercat, hi van moltes dones marroquines, i cada cop més

llatinoamericanes també. Arriben i s'asseuen i ocupen els tres bancs que hi ha. I quan hi van les iaies d'aquí, es queixen de que ocupen tota la tarda l'espai, de 16.45 a 20h. Si no fossin elles, potser els ocuparien les iaies d'aquí. No ho sé, ho explica la meva mare. Es crea tensió amb l'ús dels espais.

E (mare, La Florida, fill de 22 i filla de 18 anys): En los parques hay jeringuillas, cacas de perros, e incluso veo de adultos. No tienen cuidado. Hacen cosas, pero si no lo cuidan, es como si nada. En los parques hoy en día no se puede estar. En el de aquí al lado se ponen a jugar a voleibol los bolivianos o colombianos, o paraguayos, ponen la cinta, y te echan. El parque del SEPU, no sé cómo se llama ahora. Mi hijo más de una vez se ha tenido que ir.

Així mateix, hi ha també disparitat entre barris pel que fa a la percepció de la perillositat de l'espai públic. Alguna mare del Centre, per exemple, ens explicava que està molt tranquil·la amb el fet que la seva filla adolescent circuli lliurement pels carrers, sempre i quan es mantingui dintre dels límits del barri. Quan es planteja, però, el desig de sortir-ne per a anar a fer alguna activitat específica que no s'hi troba, opten per no deixar-la anar, o bé per acompanyar-la:

MA (mare, Centre, filla de 15 anys): Al Centre tot està controlat, és “la flor de l'Hospitalet”, molt més que qualsevol altre barri. Penses que estàs vivint en un lloc privilegiat [...]. Hi ha barris que no ens agrada molt passar-hi. Pel tipus de gent que hi ha, s'han fet guetos de certs tipus de persones que s'han quedat enclaustrades. Però al voltant de la meva filla és tot gent del barri [...]. Als cines que hi ha [al centre comercial Gran Via 2], a altres amigues d'ella les deixen anar caminant, però a mi no em convenç i l'hem d'acompanyar. Quan surt d'aquí, del barri, que està tot tant controlat... Quan tingui 20 anys cap problema, però ara en té 15.

Cal afegir, però, que s'observen grans contrastos entre famílies amb diferents estils educatius en aquest sentit: hem trobat tant mares que expressen la seva voluntat de fomentar l'autonomia dels seus fills i filles en aquest sentit, com d'altres que són molt més restrictius:

L (11 anys, Sanfeliu, nena): A mi és que em tenen (..) per exemple, hi ha gent que va al parc o així sola i a mi no em deixen (..) a la biblioteca sí però al parc i tot això, si jo vull anar, ells no em deixen.

A (mare, Sta. Eulàlia, fills de 14 i 3 anys): Con el móvil soy una pesada, le pregunto todo el rato dónde está, con quién anda... Con que me conteste estoy tranquila.

MJ (mare, Sta. Eulàlia, fills de 16 i 14, filla de 8 anys): Quan el gran va començar l'institut, les amigues em deien, però va sol? I jo pensava, també se'ls ha de deixar, s'han d'equivocar, han de tenir algun ensurt. Ho he notat com a docent, aquest augment de la sobreprotecció. És important la seguretat, que no tornis sol, però han de tenir recursos ells. I això costa molt.

En el cas de La Florida, les converses amb les mares es detenen força entorn la temàtica de la inseguretat al carrer, amb relats d'incidents concrets i recents, amb components de violència física tant cap a menors d'edat com cap a adults.

M (mare, La Florida, filla de 15 i fill de 10 anys): La semana pasada violaron a una niña de 16 años en el parque de Los Pajaritos, a las 22h. Y las personas no nos metemos por miedo a que nos lastimen. Los que pasaban pensaban que jugaban. Y le habían metido una cosa a la niña en la boca para que no chillara.

El tema, que preocupa molt les mares entrevistades, arriba a limitar la participació dels fills i filles en algunes activitats de lleure degut a la seva ubicació o al seu horari:

A (mare, Sta. Eulàlia, fills de 14 i 3 anys): Al mayor le gustaba el fútbol, estaba en el equipo en Sta Eulàlia, pero llegaba muy tarde a la noche y yo no estaba de acuerdo. Ahora lo ha dejado y no hace ninguna actividad.

En relació també amb el lleure dels fills i filles adolescents, algunes mares destaquen i es mostren preocupades per les dificultats de comunicació i, en conseqüència, el desconeixement

que tenen com a mares del que realment fan els fills i filles durant el seu temps de lleure. Això pot ser degut al fet que el passen al carrer, fora del control familiar:

J (13 anys, La Florida, noia): Als meus pares no els hi agrada que passi molt de temps fora i que tingui «amigos mayores».

O també perquè estan en contacte amb noves tecnologies que els propis pares i mares desconeixen i no estan en condicions de controlar. Aquest últim fet, el del temor dels efectes que l'ús extensiu de les pantalles i la participació en xarxes socials pot tenir sobre els adolescents, és una preocupació molt destacada a les entrevistes. A banda dels riscos aparentment més greus, com ara l'assetjament o el mal ús que altres usuaris puguin fer de les dades dels menors d'edat, les mares assenyalen també com a problemes el fet que els joves s'aïllin de l'entorn familiar, esdevinguin massa dependents dels aparells electrònics, i també esmenten la manca d'activitat física que es va establint a les rutines dels infants a mida que creix el seu interès per les pantalles.

PN (13 anys, Sta. Eulàlia, noi): [Als meus pares] no els agrada que jugui tant a la 'play', m'hi passo dues o tres hores al dia

M (mare de M, 7 anys, Sta. Eulàlia, nen): Ell sempre s'estaria jugant al parc... Tot i que últimament, si li preguntes, vol anar a casa a jugar a la 'play'.

A (mare, Sta. Eulàlia, fills de 14 i 3 anys): El tiempo libre de cada día es: ordenador, casa, móvil, sofá. Esa es nuestra guerra. Sale poco con los amigos. Si se harta del ordenador, sale. No es de su agrado contarme qué hace entonces. Cuesta mucho. No sé si es el mío, o son todos así a esa edad.

2.3 Demandes relacionades amb els usos del temps lliure

Durant les entrevistes amb els diferents actors implicats -professionals, famílies i infants i joves-, s'han posat de manifest possibles línies d'acció futura, a partir de la identificació de les mancances dels serveis adreçats al temps lliure dels infants i joves. Recollim a continuació les possibles mesures que, segons els i les entrevistades, es podrien adoptar en aquest àmbit.

Demandes dels professionals i agents de lleure

Una demanda que emergeix de forma destacada en el discurs dels professionals que estan en contacte amb la infància és la de **millorar l'accessibilitat de les activitats** de lleure educatiu per mitjà d'un increment de les subvencions. Aquestes, tot i ser-hi ja presents de manera important, resulten encara insuficients per garantir l'equitat entre infants i joves de diferents extraccions socioeconòmiques. Es troba a faltar també una major disponibilitat de **recursos per a les pròpies entitats** que atenen els infants i joves. Un augment de recursos permetria, entre altres aspectes, fomentar que els infants amb pocs recursos **surtin regularment de l'entorn més immediat del barri** on desenvolupen la pràctica totalitat de la seva vida quotidiana. Varis dels entrevistats consideren que aquests sortides del barri són importants de cara a ampliar els horitzons d'uns infants i joves que, per les seves circumstàncies socioeconòmiques, tenen poques oportunitats de sortir d'un entorn urbà molt estret.

En el cas dels més desfavorits, es reclama la **gratuïtat** total de les activitats, atès que l'actual sistema de subvencions parcials i descomptes encara deixa fora aquesta població, ja que les famílies tendeixen a prioritzar altres necessitats que són percebudes com a més urgents. En aquest sentit, es posa èmfasi també en la importància de **garantir** que les **necessitats enteses com a més bàsiques** (alimentació, habitatge, despeses escolars...) es trobin cobertes, la qual cosa permetria a les famílies preocupar-se més pels usos que els seus infants fan del temps no lectiu.

En relació amb les famílies d'origen migrant, existeix una preocupació entre els professionals per **incorporar-les als usos del temps lliure practicats pels autòctons**, especialment pel que fa a la participació en activitats de lleure educatiu. Segons expressen, els infants i joves d'origen estranger, mentre que s'incorporen satisfactòriament a les activitats més pròpiament escolars i acadèmiques, no ho fan de manera tant completa i decidida al lleure educatiu, i aquesta circumstància tendeix a perpetuar en el temps les escletxes entre 'immigrants' i 'autòctons', tot marcant una desigualtat d'oportunitats de cara al futur.

A les entrevistes apareix també de manera recurrent la necessitat de fer **pedagogia amb les famílies**, fent-les-hi veure la importància educativa del temps de lleure, més enllà de la mera funció de tenir atesos els infants durant l'horari en què els pares i mares no se'n poden cuidar. Aquest esforç pedagògic, segons varis dels entrevistats, s'hauria de fer extensiu a la societat en el seu conjunt, i molt especialment a tots aquells actors clau que proveeixen serveis als infants i adolescents.

De manera complementària, es proposa ampliar l'oferta d'**activitats de lleure on puguin participar conjuntament les famílies**, els infants acompanyats dels seus pares. Aquest ús conjunt del temps lliure, a banda de millorar les relacions i el coneixement mutu entre pares/mares i fills/es, pot contribuir també a fer que les pròpies famílies apreciïn i valorin més la vessant educativa del lleure. També en aquest sentit, es proposa **reforçar el paper de les AMPAs** per a que serveixin com a pont entre la vessant formal de l'educació i la seva vessant de lleure i, en un sentit més ampli, de caire social.

A més, apareix la demanda de fomentar les «**escoles de pares i mares**», propostes de formació al voltant de la criança i les relacions familiars on, entre d'altres temàtiques, es tracti la qüestió dels usos del temps no lectiu, així com es donin eines per gestionar el comportament dels menors d'edat en els moments en que no es troben sota supervisió adulta. De manera particular, un dels entrevistats assenyala la necessitat de que l'Ajuntament treballi més estretament amb les famílies pertanyents a col·lectius més vulnerables davant processos de radicalització. Una proposta, en aquest sentit, seria establir una **col·laboració amb els oratoris musulmans**.

També es posa èmfasi en la necessitat de **difondre millor l'oferta** ja existent tant entre les famílies com entre els propis professionals. Es posa de manifest que, tot sovint, els professionals que operen en un determinat barri no estan prou familiaritzats amb les diferents possibilitats disponibles en l'entorn més immediat dels infants i joves que atenen. Per aquest motiu es proposa confeccionar un «mapa» de les entitats i les activitats que aquestes ofereixen, on es posi de manifest tant el que ja existeix com el que hi mancava, i que aquest «mapa» es posi a l'abast de tots els actors implicats.

Els i les entrevistades expressen també que existeix una **falta de proporció entre la població de cada barri i les infraestructures** disponibles en aquell entorn. Hi ha casos de barris molt densament poblats on els equipaments es revelen com a insuficients. En aquest sentit s'assenyalen, per una banda, el cas de La Florida, on s'acusa sobretot la manca d'espais públics susceptibles de ser utilitzats per la població infantil i juvenil, i el de Santa Eulàlia, on, tot i la presència important d'equipaments, el ràpid augment de la població en els darrers anys ha provocat la seva saturació. Es demana, doncs, que es prenguin mesures per a millorar aquesta correspondència entre oferta i demanda d'equipaments als barris.

Així mateix, l'estudi revela que els usos del temps lliure per part dels i les adolescents són motiu de preocupacions específiques i especialment recurrents. Es troben a faltar, i per tant se'n proposa l'impuls, **d'espais específicament per a joves**, on aquests es sentin a gust, amb recursos disponibles per a que siguin els propis usuaris els qui proposin i gestionin les seves activitats. La supervisió adulta, en aquests casos, ha de ser només parcial, més d'acompanyament que no pas d'imposició d'un ús concret del temps. Com a exemple d'aquest tipus d'espai, algun entrevistat esmenta l'Espai Jove La Claqueta, ubicat a Collblanc-Torrassa, una experiència que seria desitjable replicar en altres barris de la ciutat. Es troben a faltar, a banda, més **projectes de lleure que es desenvolupin directament al carrer**, amb educadors que accedeixin als infants i joves que hi passen bona part del seu temps no lectiu.

Pel que fa als usos de l'espai públic, **es qüestiona la prohibició general de jugar a pilota**, atès que es tracta d'una activitat molt popular entre els infants i, alhora, molt incentivada socialment. Per tant, la pretensió d'excloure-la de l'espai públic resulta poc realista, alhora

que indesitjable. Per tal de fer possible aquesta activitat en millors condicions, es proposa **l'habilitació d'espais públics específics** per que els joves i els infants més grans pugui practicar jocs de pilota. Es posa com a model exitós de disseny de l'espai el que s'ha aplicat al Parc de la Serp, al barri de Sant Josep, on s'ha reservat una zona tancada específicament per a aquesta pràctica. També en el sentit de dinamitzar el temps lliure dels i les joves tot escoltant les seves demandes específiques, es proposa engegar **processos participatius de cara al disseny dels espais públics**.

En relació amb les **sancions per vandalisme** imposades als joves que fan usos conflictius de l'espai públic, es proposa que la determinació de les sancions es dugui a terme de manera pública, amb la participació dels veïns afectats, i que consisteixin en algun tipus de **servei a la comunitat**.

Demandes dels infants i joves

Les demandes dels infants i joves en relació amb el seu temps lliure varien molt en funció de l'edat i les circumstàncies familiars i socioeconòmiques en que es troben. Hi ha, per exemple, nens i nenes de famílies amb pocs recursos que voldrien **fer més activitats extraescolars**, i són conscients que és la manca de recursos dels seus pares les que els hi ho impedeixen. Entre aquest sector de població, es troben força infants que voldrien fer activitats que ara no es poden pagar, o bé reprendre'n les que han hagut de deixar per motius econòmics. Així mateix, entre els nens que han obtingut beques per poder assistir als esplais i/o que hi assisteixen per imperatiu de les estratègies de conciliació laboral-familiar dels seus pares, n'hi ha alguns que preferirien poder **triar altres tipus d'activitats més específiques, en comptes d'haver d'anar a l'esplai** per imposició.

A banda, alguns nens i nenes d'origen migrant **troben a faltar poder passar més temps amb la seva família extensa**, aquells parents que han quedat al país d'origen o que han emigrat a altres destinacions. En el seu discurs apareix un enyor dels usos que feien del temps lliure

quan es trobaven encara al país d'origen, un temps lliure molt més basat en l'acompanyament per part dels parents.

Entre els i les joves apareix també en ocasions el desig de **fer més activitats** de les que fan actualment. En aquest cas, als obstacles econòmics s'afegeixen d'altres relacionats amb la manca de temps, les obligacions acadèmiques, així com els constrenyiments relacionats amb els horaris i amb els desplaçaments o els requeriments d'acompanyament. Pel que fa als obstacles econòmics, els i les joves reclamen que els **ajuts econòmics disponibles per als infants més petits s'apliquin també a la seva franja d'edat**. Es queixen de que, en alguns casos, han hagut d'abandonar una activitat, per exemple de tipus esportiu, en assolir una edat que els fa perdre el dret a una beca. En aquesta línia, demanen **descomptes per a joves als gimnasos municipals**.

Els i les joves demanen també de manera recurrent **espais específics per a joves**, on comptin amb recursos però a l'hora tinguin oportunitat de triar les seves pròpies activitats.

Finalment, i de manera general, tant en el cas dels infants com en el dels joves, els usos desitjats del temps lliure inclouen diferents modalitats de **sortides de l'entorn urbà més immediat**, incloent-hi platges, cinemes, restaurants, parcs aquàtics i parcs d'atraccions.

Demandes de les famílies

Un primer bloc de demandes de les famílies gira al voltant de l'estat dels espais públics i les infraestructures i equipaments on els seus fills i filles passen una part del seu temps no lectiu. Per una banda, les mares entrevistades als barris de La Florida i Sanfeliu troben a faltar més **vigilància policial** al barri, per tal de fer front a la sensació d'inseguretat que pateixen. A Sanfeliu en concret, a més, es reclama una **millora de l'estat dels carrers**, mentre que es valora bé l'estat de les places, la majoria recentment reformades. Als parcs del barri, ben valorats en general, es troben a faltar sorral·ls per al joc dels més petits. A banda d'aquestes demandes específiques, a escala de tota la ciutat es demana que el **disseny dels parcs** inclogui

elements per a fer ombra, espais diferenciats per edats on jugar a pilota, així com més bancs per als adults que acompanyen els infants. També és generalitzada la percepció de que, en molts espais públics, els **gossos tendeixen a tenir prioritat sobre els nens i nenes**, i caldria implementar mesures per tal d'invertir aquesta relació. El programa de patis oberts que ja existeix a la ciutat es valora positivament com una manera de posar a l'abast dels infants i joves uns espais que s'afegeixen als parcs i places. Tanmateix, es demana una **ampliació dels horaris d'accés als patis**, incloent-hi les tardes dels dies laborables, ja que actualment el programa només s'aplica els caps de setmana.

Un altre bloc de demandes de les mares va en la direcció de reclamar **més recursos pels esplais, i més beques i ajuts** proporcionats pels serveis socials. A més, assenyalen la necessitat de **simplificar les gestions** per a sol·licitar aquests ajuts. Segons diuen, mesures d'aquest tipus permetrien avançar més en el foment de l'esport -inclòs l'esport adaptat per a infants amb discapacitat-, la música i l'excursionisme, així com **fer més assequible l'ensenyament d'idiomes** fora de l'horari escolar. En general, es considera que hi hauria d'haver més activitats subvencionades o gratuïtes, per tal d'aconseguir que l'accés al lleure educatiu no depengui del poder adquisitiu de les famílies. Aquestes subvencions no s'haurien de restringir als infants, sinó que s'haurien de fer **extensives també als joves**, atès que, actualment, hi ha un notable abandonament de les activitats per part dels adolescents un cop arriben a l'edat límit on desapareix la possibilitat d'obtenir un ajut.

L'oferta d'activitats de lleure educatiu als diferents barris també constitueix un àmbit de demandes per part de les mares. A Sanfeliu, per exemple, es troba a faltar **més varietat d'oferta**, atès que actualment aquesta es redueix als esports, les activitats del Club Infantil i Juvenil i algun curs puntual ofert per l'associació de veïns. Pel que fa a equipaments, alguna mare del barri troba a faltar una **biblioteca**, donada la distància que els separa de Can Sumarro. A Santa Eulàlia, per la seva banda, hi ha la percepció que les **infraestructures existents s'estan quedant petites** amb l'augment de la població en els darrers anys. Es reconeix que hi ha molta oferta d'esports i idiomes, però hi ha qui troba a faltar **més oferta d'activitats artístiques i culturals**, especialment d'ensenyament musical. També hi ha alguna mare que proposa **recuperar els esplais** que anteriorment havien existit al barri i que s'han

anat tancant durant els últims anys. Paral·lelament a aquesta recuperació dels espais, segons la mateixa mare, seria bo **engrescar els joves per que facin de monitors voluntaris**, la qual cosa requeriria una revisió de la legislació que regula l'edat mínima per a fer aquesta tasca. Actualment, molts joves d'entre 16 i 18 anys que ja podrien assumir certa responsabilitat dins les entitats de lleure se'n desvinculen davant els obstacles burocràtics amb què es troben, i més tard, un cop tenen 18 anys, moment que en molts casos coincideix amb la seva entrada al món universitari o laboral, és difícil que trobin temps per fer de monitors.

Com també fan els altres actors entrevistats, les mares posen especial èmfasi en la necessitat **d'ampliar el ventall d'opcions per als adolescents**, atès que, en l'actualitat, són molts els qui passen la major part del seu temps lliure sols al carrer, una situació que s'associa amb la vulnerabilitat davant de les bandes, el consum d'alcohol, etc. Per posar-hi remei, les mares proposen la creació **casals** específicament per a joves, així com l'augment de la presència **d'educadors a l'espai públic**. Alhora, un cert sector de mares fa autocrítica tot assenyalant la tendència actual a **sobreprotegir els fills i filles** adolescents, evitant el contacte amb l'espai públic i menystenint la seva capacitat de gestionar el seu temps lliure i els seus desplaçaments per la ciutat.

Algunes de les mares entrevistades fan una denúncia general del que entenen com una **manca de sensibilitat per part de les administracions** en relació amb les necessitats de les famílies amb infants. Caldria, segons diuen, superar una visió d'aquestes necessitats específiques com un problema transitori i poc rellevant que ha de ser resolt per les pròpies famílies afectades, en comptes d'inscriure's en un àmbit més públic. Aquesta crítica va lligada a la demanda de **polítiques d'atenció a les famílies** en la seva globalitat, i no només adreçades als infants de manera descontextualitzada.

Alhora, les mares també troben a faltar una **actitud més exigent per part de les pròpies famílies**. Seria desitjable, segons assenyalen, que aquestes, en comptes de resignar-se a fer ús de recursos privats per tal de satisfer les seves necessitats en l'àmbit del lleure infantil i juvenil, reclamessin col·lectivament més disponibilitat de recursos públics.

De forma general a la ciutat, es demana una **millor difusió de l'oferta** de lleure educatiu i de les activitats per nens i joves, molt especialment quan aquestes són organitzades per institucions públiques com ara les biblioteques. En relació específicament amb les **biblioteques**, es proposa que s'hi destini **més espai pels infants**, i també especialment per als i les joves, que tot sovint, donades les limitacions que troben als seus habitatges, necessiten un lloc on fer treballs en grup i on, consegüentment, sigui permès parlar. El préstec d'ordinadors portàtils a les biblioteques també hauria de ser més accessible, sense unes restriccions de temps tant estrictes.

Una altra vessant de les demandes de les mares té a veure amb els usos del temps en l'àmbit familiar. Per una banda, caldria que els horaris de feina dels pares i mares fossin més racionals, per tal de permetre una **millor conciliació**. Vàries mares manifesten que han aconseguit fer compatibles els seus horaris de feina amb l'atenció als seus fills, però ha estat a costa d'una disminució d'ingressos i d'aspiracions pel que fa a la carrera professional. Els agradaria poder conciliar tot conservant un sou suficient, en comptes de, com de fet han experimentat, haver de triar entre els fills i la feina. Pel que fa als infants i joves, algunes veus demanen que el temps d'escola s'aprofiti al màxim de manera que **no calgui sobrecarregar els alumnes de deures**, tal i com s'esdevé en alguns casos. A banda, en el cas dels estudiants d'ESO, algunes mares preferirien que els **instituts públics no acabessin la jornada a les 14.30h**, per la dificultat que els suposa gestionar tota la tarda lliure de classes dels i les adolescents.

Finalment, davant les incerteses i interrogants plantejats per la seva tasca educativa com a famílies, les mares demanen **assessorament en l'àmbit de les noves tecnologies**, un àmbit on actualment es senten desorientades. Entendre-les millor els permetria acompanyar els seus fills i filles en un ús controlat d'aquests recursos. Així mateix, demanen més oferta de **formació adreçada tant als pares i mares com als adolescents** sobre qüestions com la sexualitat o les drogues.

C. Conclusions de l'estudi

1.

Una primera constatació que cal ressenyar en aquestes conclusions és l'existència de **diferents concepcions del temps lliure** infantil i juvenil per part dels diferents actors i sectors socials implicats. Aquesta diversitat de concepcions i de les expectatives implicades, conjugada amb certs determinants de tipus estructural com ara el poder adquisitiu, la disponibilitat de xarxes de suport o l'accés a informació rellevant, dona peu als diferents usos, preocupacions i demandes en aquest àmbit que s'han descrit en l'apartat de resultats. Alhora, especialment des de la posició dels professionals, certes concepcions i valoracions del temps lliure per part dels infants i especialment de les famílies es perceben com un obstacle a l'hora d'assolir uns usos més educatius, en un sentit ampli, d'aquest temps. Aquesta defensa del temps lliure com un temps en què l'infant no només ha de ser «guardat» o entretingut, sinó també educat i acompanyat en la direcció del seu desenvolupament com a persona, entra en conflicte amb la realitat de moltes famílies que tenen necessitats no satisfetes -en l'àmbit de l'alimentació o l'habitatge, per exemple- que són viscudes pels seus protagonistes -i percebudes per la societat en general- com a més urgents.

2.

L'estudi ha permès detectar un seguit de problemàtiques socials específicament associades a l'ús que els menors d'edat fan del seu temps no lectiu, però que tenen un abast més ampli en l'àmbit de l'organització familiar i del procés de socialització i desenvolupament integral dels fills i filles.

En el cas dels infants més petits, aproximadament fins que completen l'ensenyament primari, trobem un predomini de la preocupació al voltant de la **disponibilitat de temps per part dels adults per a la seva cura**. L'accés a xarxes socials de suport i el grau i freqüència amb que les unitats domèstiques hi poden recórrer esdevé un factor clau en aquest àmbit.

Específicament, la disposició dels avis i àvies a fer-se càrrec dels néts, en funció de la seva proximitat geogràfica, la seva disponibilitat de temps (el fet que estiguin o no jubilats) i el seu estat de salut, s'experimenta com un recurs valuós de cara a la gestió del temps no lectiu dels infants, tant durant els dies feiners com en els períodes de vacances escolars. En els casos en que aquestes xarxes inter-domèstiques són més febles i les possibilitats d'adaptar els horaris laborals dels adults a l'horari escolar dels infants són més minses, es tendeix a fer ús de serveis de caire social, com els oferts pels esplais, sovint amb la mediació de beques, les tardes dels dies feiners. A mesura que els infants creixen, les activitats extraescolars més específiques, sovint amb una orientació de caire més comercial, esdevenen també un recurs en aquest sentit, però la seva accessibilitat es troba molt determinada pel poder adquisitiu de les famílies. Les famílies menys privilegiades econòmica i socialment utilitzen l'estratègia de responsabilitzar els germans i germanes grans, sovint menors d'edat encara, de la cura dels més petits.

En el cas dels adolescents, entre les preocupacions al voltant del temps lliure cobren preeminència altres factors, més enllà del mer acompanyament adult durant els períodes de temps no lectiu. Per als propis joves, la **sociabilitat**, tant a través del contacte directe com per mitjà de les noves tecnologies, esdevé un element central, mentre que els adults tendeixen a veure el temps lliure dels adolescents alhora com una **oportunitat formativa** i com una **font de riscos** per a la seva integritat i bon desenvolupament. D'aquesta forma, a les entrevistes emergeix una doble tensió. Primerament, la definició per part dels adults del temps no lectiu com un recurs que s'ha d'aprofitar per a l'adquisició de coneixements i habilitats, tant de cara a reforçar els aprenentatges escolars (a través de l'estudi i els deures quotidians i de l'assistència a classes de reforç) com en el de l'adquisició d'altres tipus de coneixements, entra en conflicte amb la idea, molt present entre els joves i de vegades també en el discurs adult, del temps no lectiu com una **ocasió per al descans i l'entreteniment** no adreçat a cap objectiu concret. Aquesta tensió es fa molt evident, per exemple, en les negociacions sobre l'ús de les noves tecnologies amb finalitats no acadèmiques.

Una segona tensió és la que es produeix entre l'evitació de riscos i l'**adquisició d'autonomia personal** -en termes de poder decidir cada cop més com gestionen el seu propi temps- a

mesura que els adolescents van creixent. El temps no supervisat dels joves, especialment a l'espai públic, es percep doncs com una font de riscos, especialment per part dels professionals en contacte amb el jovent més vulnerable a nivell socioeconòmic, així com per part de les famílies, que descriuen el seu neguit davant el desconeixement del que fan exactament els seus fills i filles tant al carrer com a les xarxes socials. A més, també en relació amb aquesta conquesta de l'autonomia, apareix la voluntat per part dels joves de distingir els seus usos del temps lliure dels que en fan els infants més petits. Això els dona peu a formular demandes específiques que posen en evidència les mancances de l'actual oferta de lleure educatiu adreçada a aquesta franja d'edat, i, més en general, de les condicions contextuais - com ara els equipaments i espais públics- en què s'inscriu el seu temps fora dels centres escolars.

3.

L'estudi també ha permès detectar un seguit de **factors de desigualtat** que resulten clau per determinar les visions i preocupacions al voltant dels usos del temps lliure dels menors d'edat. Entre aquest factor, destacarem la **dimensió socioeconòmica**, que fa que trobem diferències molt significatives entre famílies que ocupen diferents posicions socials i que tenen un accés diferencial a recursos econòmics, socials i culturals. En relació amb això, hi ha contrastos també entre nuclis familiars amb diverses configuracions i graus d'inscripció en xarxes interdomèstiques per les quals puguin circular recursos, suport mutu i informació sobre les opcions disponibles per a gestionar la criança dels fills i filles. Aquest factor, l'**accés a xarxes** i l'**arrelament social** en l'entorn urbà més immediat (per exemple mitjançant la participació i l'associacionisme) permet una organització més satisfactòria, amb més marge d'elecció, dels temps familiars. Aquesta variable resulta més significativa que d'altres, com l'origen nacional o la condició ètnica, que correlacionen però no expliquen de manera determinista la manca de recursos. En connexió amb això, a més, les **condicions laborals** dels pares i mares, i, entre elles, les oportunitats de conciliació de la vida laboral i familiar, també té un pes essencial.

Un altre factor significatiu és el **barri de residència** dins de la ciutat, donat que, junt amb els diferents perfils socioeconòmics de la població que s'hi troba, als barris trobem una oferta diferenciada d'educació en el lleure, en funció de la presència d'institucions i entitats educatives històricament arrelades, del paper més o menys actiu de les AMPAs, de la intervenció més o menys decidida per part de l'administració pública, d'una major o menor disponibilitat d'equipaments i infraestructures, etc. Si bé no s'arriba a afirmar que el barri de residència sigui un determinant absolut, atès que hem recollit el testimoni d'infants i joves que es desplacen a altres barris per fer certes activitats, sí que es pot establir que existeixen importants condicionants geogràfics pel fet que els desplaçaments fora del barri encareixen i compliquen, per exemple en termes de necessitats d'acompanyament, els usos del temps lliure infantil.

4.

A banda d'aquests factors geogràfics i socioeconòmics que generen desigualtat d'oportunitats, trobem també altres factors que més aviat provoquen una diversitat de necessitats i aspiracions que han de ser satisfetes al llarg dels anys d'infància i adolescència, i que ho són en diferents mesures, per mitjà dels usos del temps lliure. Un primer factor, en aquest sentit, és l'**edat dels infants o joves** implicats. Com hem pogut veure, els infants petits, amb la seva necessitat d'acompanyament durant tot el seu temps no lectiu, comprometen l'organització del temps familiar, especialment en aquells casos en que no hi ha una mínima conciliació amb els horaris laborals. Més tard, a mesura que van creixent, els menors d'edat experimenten variacions pel que fa a les seves necessitats i gustos, la qual cosa no sempre es tradueix en un reajustament de la resposta que hi donen les famílies i la societat en general.

També trobem diferències que depenen directament del **calendari**, amb un contrast fort entre les activitats i usos del temps lliure que es desenvolupen durant els dies lectius i els que es programen durant els caps de setmana i les vacances. Les estratègies per gestionar uns i altres períodes poden variar en alguns casos, per exemple amb un major èmfasi en les activitats extraescolars els dies de cada dia combinat amb el recurs a les xarxes familiars durant les

vacances, mentre que, en altres casos, trobem famílies que depenen totalment dels serveis de recollida de l'escola, esplai diari, casals i colònies oferts per entitats de lleure educatiu amb una orientació social.

5.

Per últim, cal assenyalar que tots els actors implicats en els usos que els infants i joves fan del seu temps no lectiu (els professionals, les famílies, els propis infants i joves) tenen expectatives i expressen demandes concretes pel que fa a la **intervenció de l'administració pública** en un àmbit, el del temps lliure infantil i juvenil, que genera preocupacions i neguits en tots els casos, però molt especialment en el d'aquells infants i joves en situació de major vulnerabilitat social.

Aquest fet concorda amb la percepció socialment estesa de que els usos diferencials del temps no lectiu per part dels menors d'edat són un àmbit de **visibilització i reproducció de la desigualtat d'oportunitats** amb que creixen els infants de diferents sectors socials. Si bé és cert que garantir la provisió d'altres tipus de recursos «bàsics» -com l'alimentació, l'habitatge, els serveis escolars o sanitaris- es percep sovint com la tasca més urgent que ha d'emprendre l'administració pública, són molts els indicis que mostren el paper crucial d'un temps lliure de qualitat en la conformació i el desenvolupament de les persones.

D. Orientacions per a futures recerques

Durant la realització del present estudi han anat sorgint temàtiques transversals -relacionades amb el temps lliure però sovint transcendint-lo- de gran interès en l'àmbit de la infància i adolescència, l'abordatge de les quals es podria concretar en recerques futures. Entre els temes més destacables en aquest sentit podem assenyalar els següents:

- 1) La **conciliació dels temps laborals i familiars** en el si de les famílies. En particular, resultaria d'interès explorar les particularitats d'aquestes dinàmiques de conciliació un cop superada la primera infància, quan sembla disminuir la preocupació social en relació al tema, de manera que els problemes de conciliació en famílies amb nens més grans o amb adolescents queden invisibilitzats o són menystinguts. Lluny d'això, es tracta d'una preocupació que travessa la vida quotidiana durant bona part del cicle domèstic, i que té implicacions en termes culturals, socioeconòmics i educatius.
- 2) Les experiències de **bona pràctica en l'àmbit del lleure educatiu** que han sorgit a l'Hospitalet de Llobregat. Seria molt valuosa, en termes de poder extrapolar i replicar les iniciatives, una exploració aprofundida de les mateixes. Aquesta exploració requeriria un anàlisi qualitatiu i una contextualització rigorosa de les experiències.
- 3) Els **usos de l'espai públic** per part dels infants i joves de la ciutat. Implicaria una descripció i valoració de l'adequació dels espais en els diferents barris, de possibles conflictes que hi puguin sorgir, de les dinàmiques de segregació i desigualtat entre zones urbanes. Alhora, requeriria una exploració de les concepcions i percepcions socials que diferents actors tenen d'aquests espais, ja sigui com a oportunitats de socialització, ja sigui com a àmbits de risc.
- 4) Els **usos de les noves tecnologies** per part dels infants i joves de la ciutat. Un estudi en aquest àmbit hauria d'orientar-se a diferents aspectes, entre els quals destaquem: a) el control per part dels pares i la funció dels aparells electrònics com a substituïts de la presència adulta;

b) les noves tecnologies com a font d'entreteniment i de joc, i com a facilitadores del desenvolupament d'habilitats; c) l'accés a informació i coneixement relacionat amb la realització de tasques escolars; d) l'abús i dependència de les tecnologies, i les seves conseqüències en termes d'aïllament social, sedentarisme i obstacles per la comunicació a casa; e) l'assetjament i altres riscos derivats de l'accés a xarxes, com la problemàtica de la intimitat i la protecció de dades personals.

E. Referències citades

Aramburu, Mikel (coord.), Sandra Ezquerro, Daniel García, Laura Villaplana i Jaume Badosa (2011), *Usos i polítiques d'espai públic a l'entorn metropolità de Barcelona. Estudi de casos a Bellvitge (l'Hospitalet) i La Pau-Lloreda (Badalona)*, Bellaterra, Barcelona: Àrea d'Espai Públic i Habitatge, Institut de Govern i Polítiques Públiques, UAB.

Arderiu Vendrell, Carme i Camós Cabecerán, Lluís (2011), «Historia del Centre d'Estudis Joan XXIII», *Quaderns d'estudi*, 24.

Arranz, Carme, Maria Roca i Àngels Roger (1991), «Treball comunitari amb marroquins al barri de Santa Eulàlia», *Quaderns de Serveis socials*, 1, pp. 61-65.

Bardella Pons, Francesc (2011), «Institut Provençana. Un centre de formació professional a l'Hospitalet», *Quaderns d'estudi*, 24.

Bejarano, Gema i Margarit, Daisy (2005), «Alcances territoriales del fenómeno de la inmigración: el caso de l'Hospitalet», comunicació presentada al 7º *Coloquio Internacional de Geocrítica (Santiago de Chile, 2005)*.

Carbonell, Francesc (2006), *L'Omar i l'Aixa. Socialització dels fills i filles de famílies marroquines*, Vic-Barcelona, Eumo; Fundació Bofill.

Cedeño Pérez, Martha Cecília (2008), «Parque de les Planes: acció social i coexistència urbana», *Quaderns d'estudi*, 20.

Fernández-García, Ana, María de Fátima Poza-Vilches i Massimiliano Fiorucci (2015), «Análisis metateórico sobre el ocio de la juventud con problemas sociales», *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 25, pp. 119-141.

Ferreira Delgado, Joao Paolo, Héctor Pose Porto i Ángela Lucía De Valenzuela Bandín (2015), «El ocio cotidiano de los estudiantes de educación secundaria en España», *Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria*, 25, pp. 25-49.

Gaitán Muñoz, Lourdes (coord.), Ana Bárcenas Viñas, Marta Domínguez Pérez i Begoña Leyra Fatou (2011), *Estudio sobre el ocio infantil en la Comunidad de Madrid*, Informe realitzat i publicat per l'Institut Micropolix de Estudios de Ocio Infantil, Madrid.

Giliberti, Luca (2012), «Els joves dominicans de l'Hospitalet i el racisme: una recerca etnogràfica», *Quaderns d'estudi*, 26.

Ibáñez Figuera, Jordi i Bruno Blanco, Maria (2011), «Joves pel barri. Un projecte d'aprenentatge-servei a la Florida», *Quaderns d'estudi*, 24.

Margarit Segura, Daisy (2006), «La inmigración latinoamericana en l'Hospitalet de Llobregat: una mirada desde lo cotidiano», *Quaderns d'estudi*, 20.

Martori, Joan Carles i Hoberg, Karen (2008), «La segregació residencial de la població immigrant, una visió quantitativa», *Quaderns d'estudi*, 20.

Mascarell Llosa, Mireia (1998), *Família i habitatge a l'Hospitalet de Llobregat*, Tesis Doctoral presentada al Departament d'Antropologia Social de la Universitat de Barcelona.

Mataix, Antoni (1987), «Aproximació a la història del barri de Sanfeliu», *Quaderns d'estudi*, 3.

Nacions Unides (1989), *Declaració dels Drets de l'Infant*.

Nacions Unides (2013), *Observació general N° 17 sobre el dret de l'infant al descans, l'esplai, el joc, les activitats recreatives, la vida cultural i les arts (article 31)*, Comitè dels Drets de l'Infant, 17 d'abril.

Otero Vidal, Mercè (2011), «Memòries de mestres. Tal qual. Vint-i-cinc anys de professora a un institut de l'Hospitalet de Llobregat», *Quaderns d'estudi*, 3.

Pàmies Rovira, Jordi (2008), «L'escolarització de fills i filles de famílies marroquines a l'Hospitalet», *Quaderns d'estudi*, 20.

Pichel Blanco, Berta L. (2011), «Breu història del col·legi Tecla Sala (1957-2007)», *Quaderns d'estudi*, 24.

Reynoso Cano, José Manuel (2011), «Una història que es repeteix », *Quaderns d'estudi*, 24.

Save The Children (2013), 2.826.549 razones. *La protección de la infancia frente a la pobreza: un derecho, una obligación y una inversión*.

Síndic de Greuges (2013), *Informe sobre els drets de l'infant*, Desembre.

Síndic de Greuges (2014), *Informe sobre el dret al lleure educatiu i a les sortides i colònies escolars*, Juny.

Síndic de Greuges (2014), *Informe sobre els drets de l'infant. 25 anys de la convenció: principals reptes pendents*, Novembre.

Síndic de Greuges (2015), *Informe sobre els drets de l'infant. Les 30 propostes clau*, Desembre.

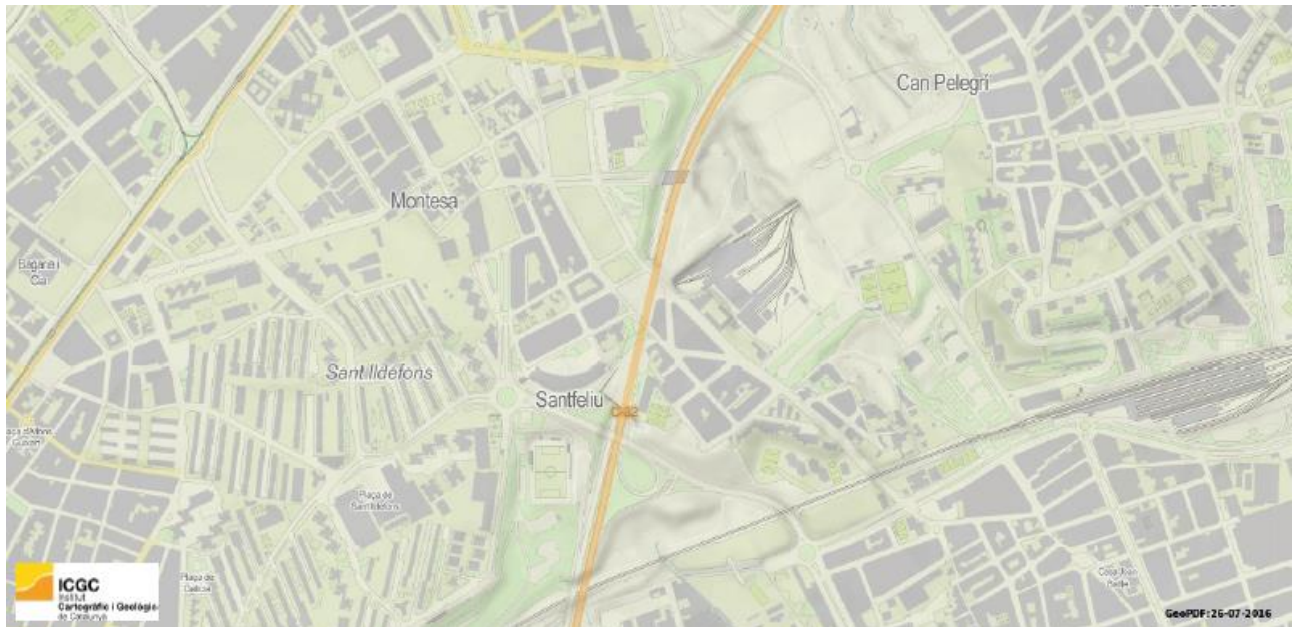
Solana Solana, Miguel (2008), «Introducció», *Quaderns d'estudi*, 20.

Tovar, María Isabel (2009), «Mujeres peruanas, ciudadanas de l'Hospitalet», *Quaderns d'estudi*, 21.

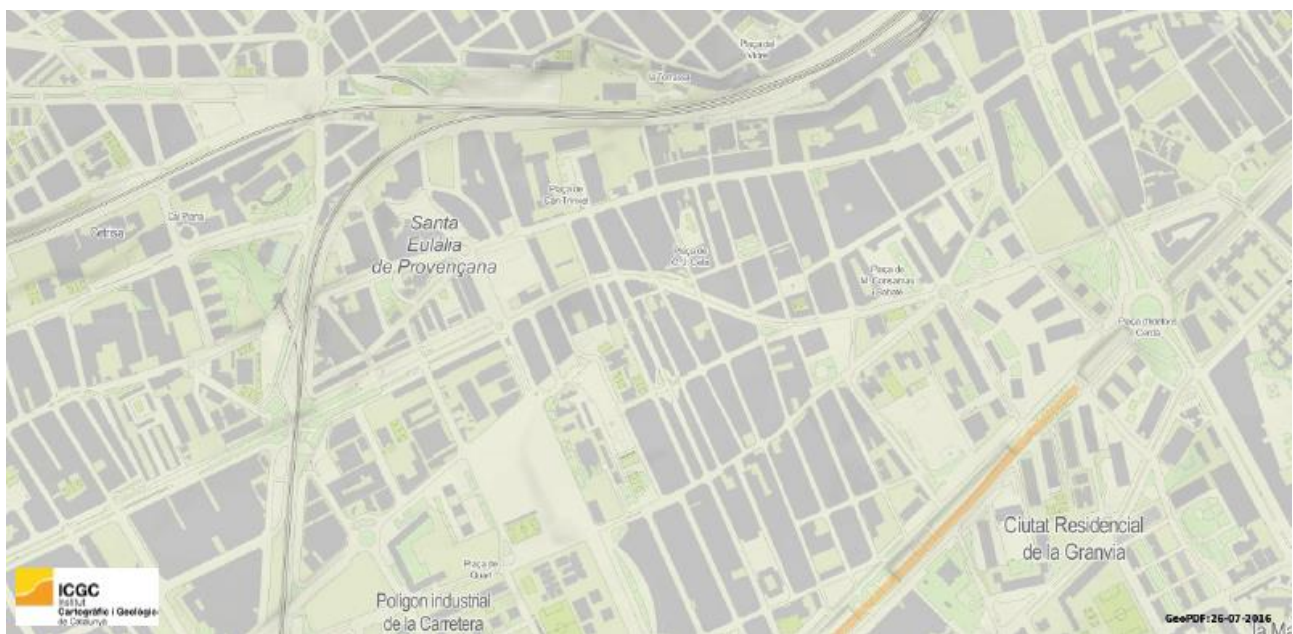
Trayner, María Pau (2012), «Memòries de mestra en un institut de formació professional de l'Hospitalet: el Pedraforca», *Quaderns d'estudi*, 26.

F. Annexos

1. Mapes dels barris

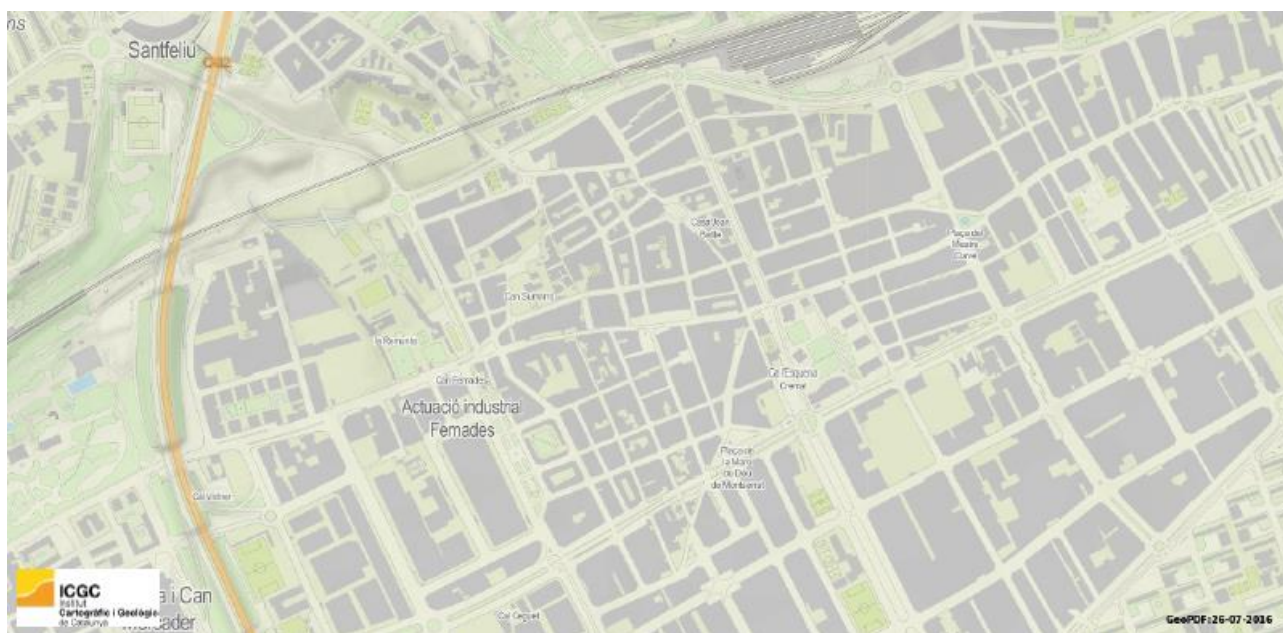
Mapa de Santfeliu

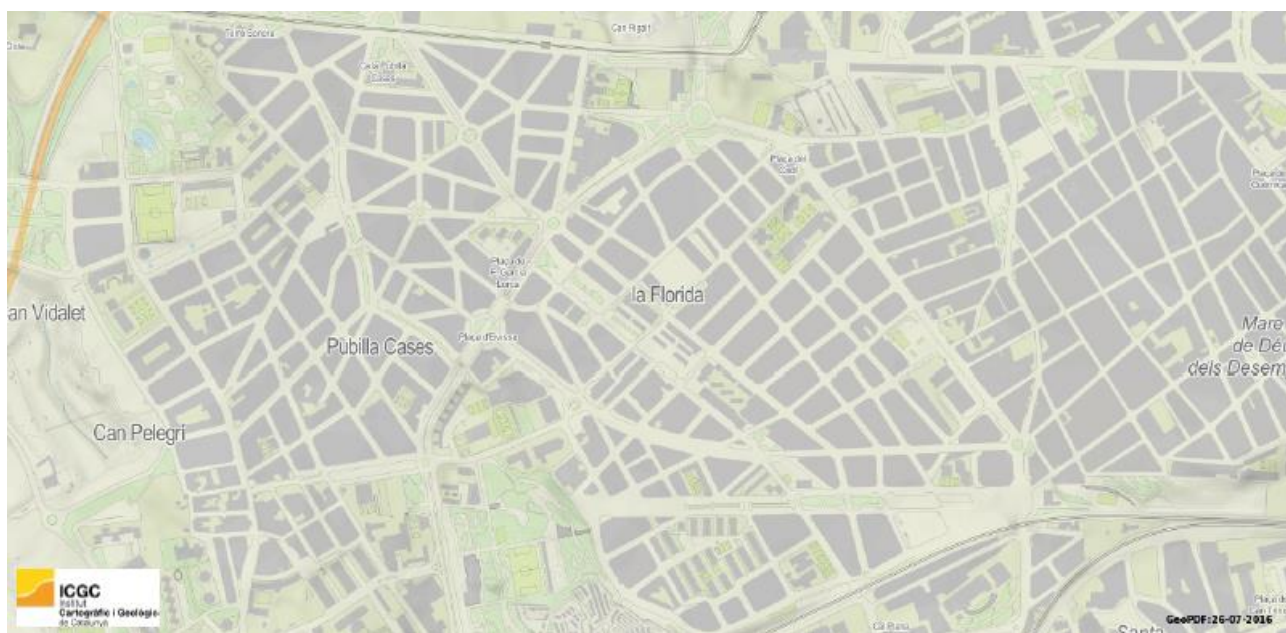
Mapa de Santa Eulàlia

Mapa de Bellvitge

Mapa del Centre

Mapa de La Florida

2. Formulari d'autorització i informació

(CAT) Usos del temps lliure entre els infants i joves de l'Hospitalet de Llobregat

Aquest projecte és impulsat per l'Observatori de la Infància de l'Hospitalet de Llobregat i l'estan duent a terme investigadors/es del Departament d'Antropologia social de la Universitat de Barcelona, membres del Grup d'Estudis sobre Reciprocitat (GER).

L'objectiu principal del projecte és estudiar els usos que els infants i joves de l'Hospitalet (d'edats entre 3 i 17 anys) fan del temps no lectiu, tot parant atenció al seu accés a recursos de lleure educatiu en funció de circumstàncies com el barri de residència o la situació socioeconòmica de les famílies. Ens proposem així identificar les problemàtiques que apareixen en aquest àmbit de la vida dels menors.

Participar en el projecte és una oportunitat per fer que s'escoltin les veus de les famílies, dels infants i joves i dels professionals que els atenen. Per aquest motiu sol·licitem la vostra col·laboració per a la realització d'entrevistes i l'administració d'una enquesta on-line. La identitat de les persones que participin es mantindrà protegida i totes les aportacions es tractaran amb total confidencialitat. Només l'equip de recerca tindrà accés a aquesta informació.

(CAST) Usos del tiempo libre en la infancia y juventud de l'Hospitalet de Llobregat

Este proyecto está impulsado por el Observatori de la Infància de l'Hospitalet de Llobregat y lo están llevando a cabo investigadores/as del Departament d'Antropologia social de la Universitat de Barcelona, miembros del Grup d'Estudis sobre Reciprocitat (GER).

El objetivo principal del proyecto es estudiar los usos que los niños/as y jóvenes de l'Hospitalet (de edades comprendidas entre los 3 y los 17 años) hacen del tiempo no lectivo, prestando atención a su acceso a recursos de ocio educativo en función del barrio de residencia y de las características socioeconómicas de las familias. No proponemos identificar así las problemáticas que aparecen en este ámbito de la vida de los menores.

El proyecto es una oportunidad para que se escuchen las voces de las familias, los/as niños/as y jóvenes y las de los profesionales que los atienden. Por este motivo solicitamos vuestra colaboración para la realización de entrevistas y la administración de una encuesta on-line. La identidad de las personas participantes permanecerá protegida y todas las aportaciones se tratarán con total confidencialidad. Sólo el equipo de investigación tendrá acceso a esta información.

Formulari de consentiment informat / Formulario de consentimiento informado		
Confirmo que he llegit i entès la informació anterior i que em sembla bé el propòsit de la recerca. Entenc que tinc l'opció de no contestar aquelles preguntes que em resultin incòmodes, que les meves respostes es mantindran de manera anònima i que la meua informació personal serà emmagatzemada de forma segura i confidencial.		
Jo, (nom complet de l'alumne/a), accepto participar en aquest projecte.		
Signatura del pare/mare o tutor/a:	Signatura de l'alumne/a:	Data:
.....		/...../ 2016
Confirmo que he leído y entendido la información anterior y que me parece bien el propósito del proyecto. Entiendo que tengo la opción de no contestar aquellas preguntas que me resulten incómodas que mi participación es anónima y que mi información personal será almacenada de forma segura y confidencial.		
Yo, (nombre completo del alumno/a), acepto participar en este proyecto.		
Firma del padre/madre o tutor/a:	Firma del alumno/a:	Fecha:
.....		/...../ 2016

3. Guies d'entrevista i observació

Guia d'observació

- Quina és la franja horària i el dia en que s'ha dut a terme l'observació?
- Quin és el lloc? Descriure'l en termes morfològics i la seva ubicació al barri. Descriure si és un espai urbà específicament pensat per a aquest ús, o si hi conviuen diversos usos.
- Itineraris: Des d'on interpretem que han vingut els infants i joves que observem? Cap a on ens sembla que van quan abandonen el lloc?
- Quins infants s'hi troben? Factors a tenir en consideració: edats, gènere, ètnia. Quants són? Es coneixen entre ells? Semblen ser parents, companys d'escola, veïns...?
- Qui els hi acompanya/supervisa? Explicar la ubicació relativa d'infants i adults en l'espai, si els adults estan a prop o lluny dels infants, si participen directament en la seva activitat, si els adults interactuen entre ells. Ràtio de nens per adult. Quina sembla ser la relació entre els adults i els infants al seu càrrec (pares, avis, altres parents, amics dels pares, cangurs, monitors...)
- Quin tipus d'activitat duen a terme? Utilitzen equipaments de l'espai públic, mobiliari urbà...? Utilitzen joguines o altres objectes que hagin portat ells mateixos?
- Qui juga amb qui?
- Quant de temps s'hi queden? Com s'inicia l'activitat (ex. hi arriben tots alhora o hi van arribant poc a poc, reben instruccions dels adults o no...) Per què s'interromp l'activitat? (per voluntat pròpia, per indicació dels adults, per canvis en l'escenari, com ara que es faci de nit o comenci a ploure...)?
- S'observa algun tipus de conflicte? De quin tipus? Entre qui?

Guia d'entrevista amb professionals i agents de lleure

- Dades de contacte (Detallar com hi hem contactat, on i quan ens trobem, amb quina actitud ens atén...) (Apuntar si al llarg de l'entrevista s'ofereix a posar-nos en contacte amb algú altre)
 - Fitxa descriptiva
 - Nom
 - Edat
 - Gènere

- Professió i trajectòria professional, entitat/centre/empresa/institució on treballa, tasca que desenvolupa
- Barri o barris on exerceix la seva tasca
- Perfil dels infants i joves que atén
- És veí/veïna de l'Hospitalet? Si és així, viu al barri on treballa?
- Té fills o filles menors?

-

Usos del temps lliure

- Què fan els infants i joves de l'H durant el seu temps no lectiu, segons la teva experiència professional?
 - Tipus d'activitats de lleure que observes
 - Diferències segons la edat (infantil, primària, secundària)
 - Diferències segons el gènere?
 - Diferències en funció de característiques socioeconòmiques de les famílies, de configuracions del grup domèstic
 - Diferències segons el calendari (dies lectius vs festius i vacances) i segons l'horari (migdia, tarda, vespre)
 - Diferències segons la ubicació de les activitats de lleure (llar, escoles, entitats de lleure, equipaments com poliesportius o biblioteques, espai públic específicament dissenyat per als infants o no, altres...)
 - Diferències segons qui els acompanya? (pares, parents adults, parents també menors, amics i veïns, monitors/educadors, grup d'iguals...)
 - Com es conjuguen els usos del temps lliure per part dels infants i joves amb els horaris laborals dels pares i mares? I amb els horaris i calendaris escolars?
 - Quin ús esperen els adults (mares i pares, mestres, altres professionals...) que facin els infants i joves de seu temps no lectiu? Quines funcions s'atribueixen a aquest temps, quin grau d'importància se li dona?
 - Canvis en el temps: quines tendències identifiquis pel que fa als usos del temps lliure? Com avalués aquests canvis?
 - Si té fills: Possibles diferències entre els infants que tracta com a professional i els seus propis fills i el seu entorn

Preocupacions relacionades amb els usos del temps lliure

- Els usos que fan els infants del seu temps lliure s'ajusten bé a les condicions existents a la ciutat i al barri, en termes de
 - oferta de lleure educatiu (extraescolars de les escoles / esplais i caus / escoles i acadèmies privades)?
 - infraestructures disponibles (poliesportius, piscines, biblioteques, centres culturals i museus, teatres, cinemes...)?
 - adequació dels espais públics (específics per als infants, com els parcs, o no, com carrers i places en general)?
 - condicions dels espais privats (habitatges)?
- Si hi ha un desajustament entre necessitats i oferta, quines conseqüències té això? Apareixen conflictes? Necessitats no satisfetes?
- Quines problemàtiques creus que s'associen als usos del temps lliure per part dels infants i joves?
 - Hi ha problemàtiques o conflictes que siguin específics:
 - de certes zones de la ciutat?
 - de certs col·lectius de població?
 - de certes franges d'edat?
 - Com s'aborden aquestes problemàtiques:
 - des de l'administració pública? (descripció de polítiques concretes, destinació de recursos econòmics, subvencions...)
 - des del tercer sector? (descripció d'iniciatives i experiències concretes)
 - des de les pròpies famílies? (estratègies familiars, possible recurs a xarxes socials...)
 - Amb quina eficàcia s'aborden?
 - Quines mesures o iniciatives proposaries o reforçaries?

Guia d'entrevista amb les famílies

Dades dels participants: configuració del grup domèstic, edats dels infants/adolescents, barri, cursos, escola

(Detallar com hem contactat amb la família, on i quan ens trobem, qui participa a l'entrevista, amb quina actitud ens reben...)

- Fitxa descriptiva de l'entrevistat/s
- Nom(s)
- Edat(s)
- Gènere(s)
- Parentiu amb els infants/adolescents que té/tenen a càrrec
- Ubicació del domicili familiar (barri)
- Ocupació
- Horaris de feina
- Ubicació del lloc de feina

Usos del temps lliure per part dels infants/joves a càrrec

- Què fan els infants i joves de casa vostra durant el seu temps no lectiu?
 - Tipus d'activitats de lleure
 - Diferències segons l'edat?
 - Diferències segons el gènere?
 - Variacions segons el calendari (dies lectius vs festius i vacances) i segons l'horari (migdia, tarda, vespre)
 - Ubicació de les activitats de lleure (llar, escoles, entitats de lleure, equipaments com poliesportius o biblioteques, espai públic específicament dissenyat per als infants o no, altres...)
 - Qui els acompanya? (pares, parents adults, parents també menors, amics i veïns, monitors/educadors, grup d'iguals...) Passen temps tots sols/totes soles?
- Fan un ús del temps lliure similar al que fan altres infants/joves del vostre entorn (família, veïns, amics, companys d'escola...)? Si hi ha diferències, per què? Quines són?
- Quines funcions atribueix a aquest temps, quin grau d'importància li doneu?
- Qui pren decisions sobre els usos del temps no lectiu per part dels infants/joves?

- Quins canvis heu observat en el temps, a mida que els infants van creixent? Com valoreu aquests canvis?

Preocupacions relacionades amb els usos del temps lliure

- Quin ús voldríeu que fessin els infants i joves del seu temps no lectiu? Coincideix la vostra expectativa/preferència amb la realitat? Si no és així, com interveniu?
- Quins aspectes del temps lliure dels infants/joves de casa us preocupen?
 - Que estiguin ben atesos
 - Que es diverteixin/gaudeixin
 - Que es socialitzin
 - Que en facin un ús profitós:
 - Reforç d'aprenentatges escolars
 - Adquisició d'altres habilitats/coneixements
 - Que no corrin riscos
 - Que se'n responsabilitzin
- Com concilieu el temps lliure dels infants i joves amb els horaris laborals dels adults de casa? Coincidien en horaris i calendari? Si no és així, com ho resoleu?
- Com valoreu les condicions existents a la ciutat i al barri, en termes de:
 - oferta de lleure educatiu (extraescolars de les escoles / espais i caus / escoles i acadèmies privades)?
 - disponibilitat d'informació sobre l'oferta
 - disponibilitat d'ajuts i programes públics adreçats al lleure dels menors
 - infraestructures disponibles
 - específicament per usos de lleure (poliesportius, piscines, biblioteques, centres culturals i museus, teatres, cinemes...)?
 - adequació dels espais públics (específics per als infants, com els parcs, o no, com carrers i places en general)?
 - condicions del vostre habitatge o d'altres habitatges freqüentats pels menors
- Si hi ha un desajust entre les necessitats i les condicions existents, quines conseqüències té això? Apareixen conflictes? Quines necessitats no són satisfetes?
- Quines problemàtiques creieu que s'associen als usos del temps lliure per part dels infants i joves?

- Hi ha problemàtiques o conflictes que siguin específics
 - de certes zones de la ciutat?
 - de certs col·lectius de població?
 - de certes franges d'edat?
- Com abordeu aquestes problemàtiques des de la família?
- Com les aborda l'administració pública? Amb quina eficàcia?
- Quines mesures o iniciatives trobeu a faltar, proposaríeu o reclamaríeu?

Guió per les entrevistes amb infants i joves

1. Dades dels infants: noms, edats, cursos, escola, barri

(Detallar com hem format el grup, on i quan ens trobem, amb quina actitud arriben i com responen a la dinàmica que els proposem)

2. Usos del temps lliure

>> *Primer cal arribar a algun acord amb ells sobre què volem dir quan parlem de “temps lliure”.*

Es pot mirar de fer que arribin a alguna “definició” per ells mateixos. Si no surt, potser simplement dir “quan no sou a l'escola amb el vostre mestre/a”

- Què feu durant el vostre temps lliure?
 - els dies de cada dia, al migdia i a la tarda després de l'escola
 - els caps de setmana
 - durant les vacances

>> *Haurien d'esmentar:*

- *tipus d'activitats de lleure (lleure educatiu, usos no institucionalitzats...)*
- *ubicacions: llar, espai públic, escola, entitats de lleure i equipaments específics...*
- *acompanyants (pares, parents adults, parents també menors, amics i veïns, monitors/educadors, grup d'iguals...)*

>> *Parem atenció a: diferències de gènere, situació socioeconòmica i configuració familiar (ex. si esmenten germans...)*

- Us agrada el que feu en aquestes estones?
 - què és el que més us agrada fer?
 - què és el que menys us agrada fer?
- Algú us diu el que heu de fer, o ho trieu vosaltres?
- Per a què serveix tenir temps lliure?
 - què en penseu vosaltres?
 - què en pensen els vostres pares/mares?
 - què en pensen els mestres i els monitors/es?
- Feu activitats extraescolars? Quines? Quins dies?
- Aneu a algun esplai/cau?

>> *Esbrinar com i qui fa la tria de les activitats, qui els porta i els recull, si han abandonat alguna activitat i per què, si hi ha altres activitats que els agradaria fer...*

>> *Esbrinar com viuen aquest lleure educatiu, què els aporta*

- Què fan els vostres pares/mares durant aquest temps?

>> *Esbrinar horaris laborals i gestió de la cura dels infants*

Preocupacions/problemes relacionats amb els usos del temps lliure

- Algun cop no esteu contents amb el que feu durant el temps lliure?
- Us avorriu? Us agradaria fer més coses?
- Penseu que feu massa activitats extraescolars i us agradaria deixar-ne alguna?
- Algun cop els vostres pares/mares no estan contents amb el que feu durant el temps lliure? Per què?
- Us agradaria passar el vostre temps lliure d'una altra manera? Com?
-

>> *Esbrinar què volen dir: fent una altra cosa, en un altre lloc, amb altres persones...*

3. Enquesta en línia

Qüestionari:

Perfil

I.¿Quants anys tens?

6 anys

7 anys

8 anys

9 anys

10 anys

11 anys

12 anys

13 anys

14 anys

15 anys

16 anys

17 anys

18 anys

Other:

II.Quin curs i ensenyament?

1r de Primària

2º de Primària

3º de Primària

4º de Primària

5º de Primària

6º de Primària

1º d'ESO

2º d'ESO

3º d'ESO

4º d'ESO

1º de Batxillerat

2º de Batxillerat

Grau Mitjà

Other:

III.En quin barri vius?

Sanfeliu

Florida

Bellvitge

Santa Eulàlia

Centre

Pubilla Cases
Can Serra
Les Planes
Collblanc
La Torrassa
Sant Josep
Granvia Sud
El Gornal

IV. Gènere?

Home
Done
Other:

Lleure educatiu

V. Quin tipus d'activitat de lleure educatiu fas?

Esport
Música/dansa
Esplai
Agrupament escolta
Idiomes
Altres tipus de formació
Cap

VI. Quantes hores setmanals fas activitat de lleure educatiu?

(No cal respondre si has marcat cap a la pregunta anterior)

2 hores o menys
Entre 3 hores i 4
Més de 4 hores

VII. Quan fas aquestes activitats?

(No cal respondre si has marcat 'Cap' a la pregunta anterior)

Les tardes dels dies lectius
Els caps de setmana
Durant les vacances
Other:

Temps lliure

Temps lliure vol dir el temps que passes fora de l'escola i que no estàs fent cap activitat extraescolar ni tampoc a l'esplai o al cau.

VIII. Quin tipus d'activitats sols fer durant el temps lliure no dirigit?

Jugar
Pantalles (televisió, videojocs, xarxes socials)
Llegir
Trobar-te amb amics
Deures
Ajudar amb tasques domèstiques
Tenir cura de germans
Anar a veure esdeveniments esportius
Other:

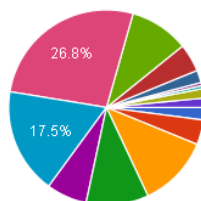
IX. En quins llocs passes aquest temps lliure?

Casa
Parc
Carrer/plaça
Centre comercial
Biblioteca
Casa de parents/amics
Cinema
Bar o discoteca
Piscina/poliesportiu
Ludoteca
Platja
Museu/teatre
Other:

X. Amb quines persones passes aquest temps lliure?

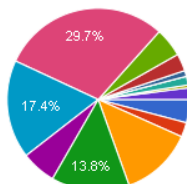
Pares
Germans
Avis
Altres parents
Cangur
Amics
Veïns
Sol/a
Other:

¿Quants anys tens?

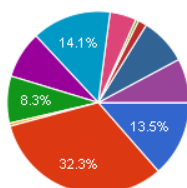
6 anys	4	2.1%
7 anys	8	4.1%
8 anys	23	11.9%
9 anys	20	10.3%
10 anys	13	6.7%
11 anys	34	17.5%
12 anys	52	26.8%
13 anys	19	9.8%
14 anys	9	4.6%
15 anys	4	2.1%
16 anys	1	0.5%
17 anys	1	0.5%
18 anys	3	1.5%
Other	3	1.5%

Quin curs i ensenyament?

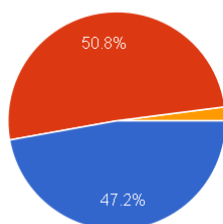
1r de Primària	8	4.1%
2º de Primària	5	2.6%
3º de Primària	25	12.8%
4º de Primària	27	13.8%
5º de Primària	12	6.2%
6º de Primària	34	17.4%
1º d'ESO	58	29.7%
2º d'ESO	10	5.1%
3º d'ESO	6	3.1%
4º d'ESO	2	1%
1º de Batxillerat	0	0%
2º de Batxillerat	3	1.5%
Grau Mitjà	1	0.5%
Other	4	2.1%

En quin barri vius?

Sanfeliu	26	13.3%
Florida	62	31.8%
Bellvitge	1	0.5%
Santa Eulàlia	16	8.2%
Centre	16	8.2%
Pubilla Cases	27	13.8%
Can Serra	9	4.6%
Les Planes	1	0.5%
Collblanc	3	1.5%
La Torrassa	16	8.2%
Sant Josep	15	7.7%
Granvia Sud	0	0%
El Gornal	0	0%

Gènere?

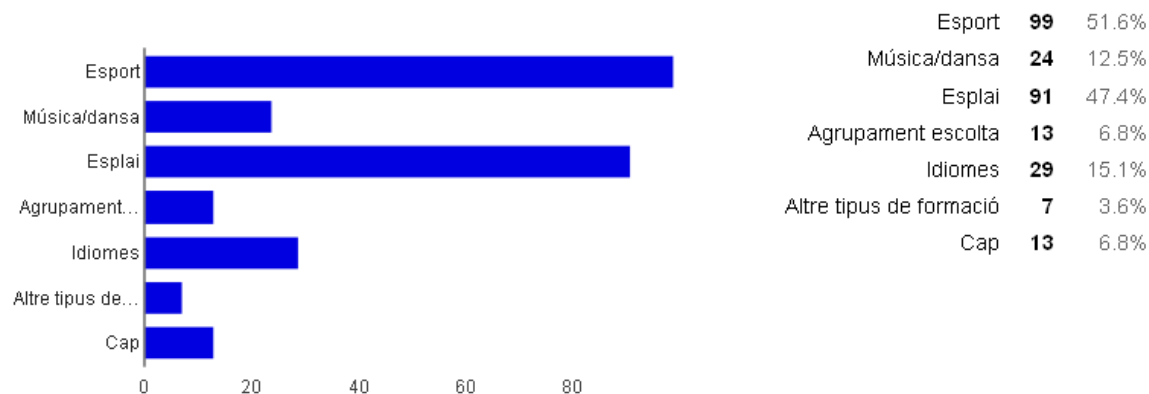

Home	92	47.2%
Done	99	50.8%
Other	4	2.1%

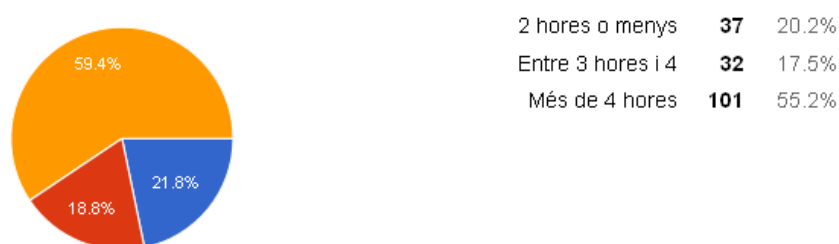
Resultats:

Lleure educatiu

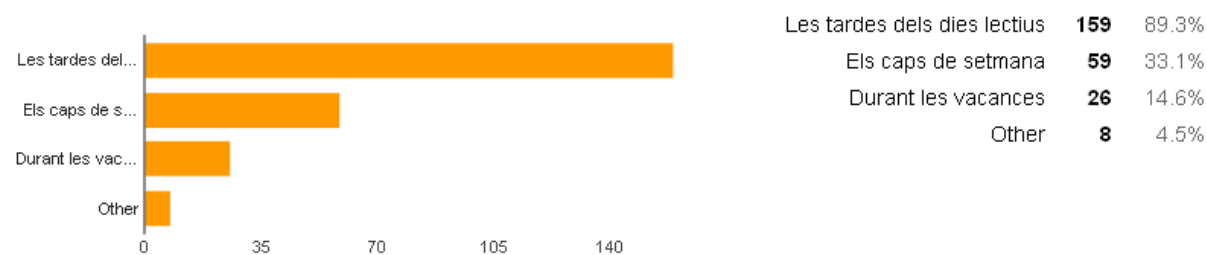
Quin tipus d'activitat de lleure educatiu fas?

Quantes hores setmanals fas activitat de lleure educatiu?

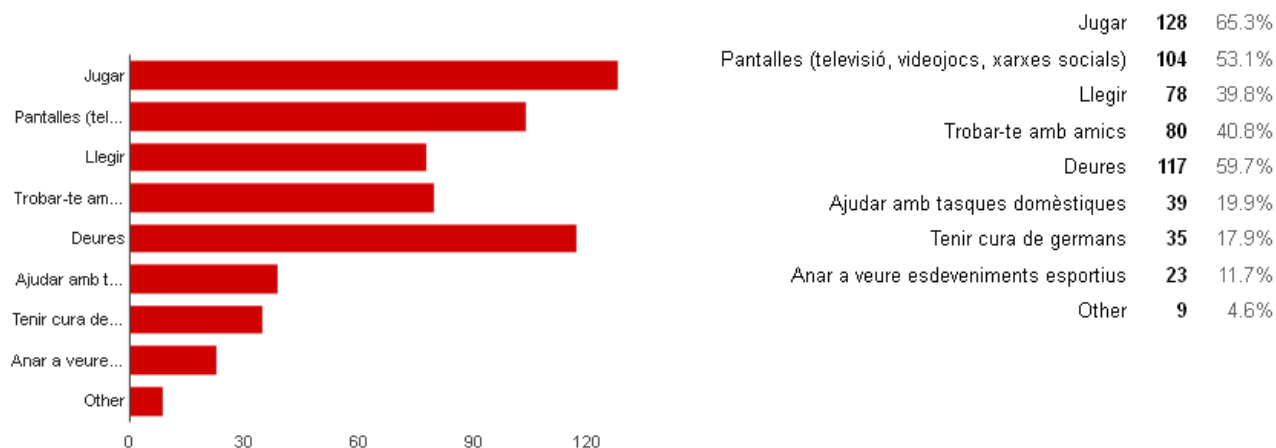

Quan fas aquestes activitats?

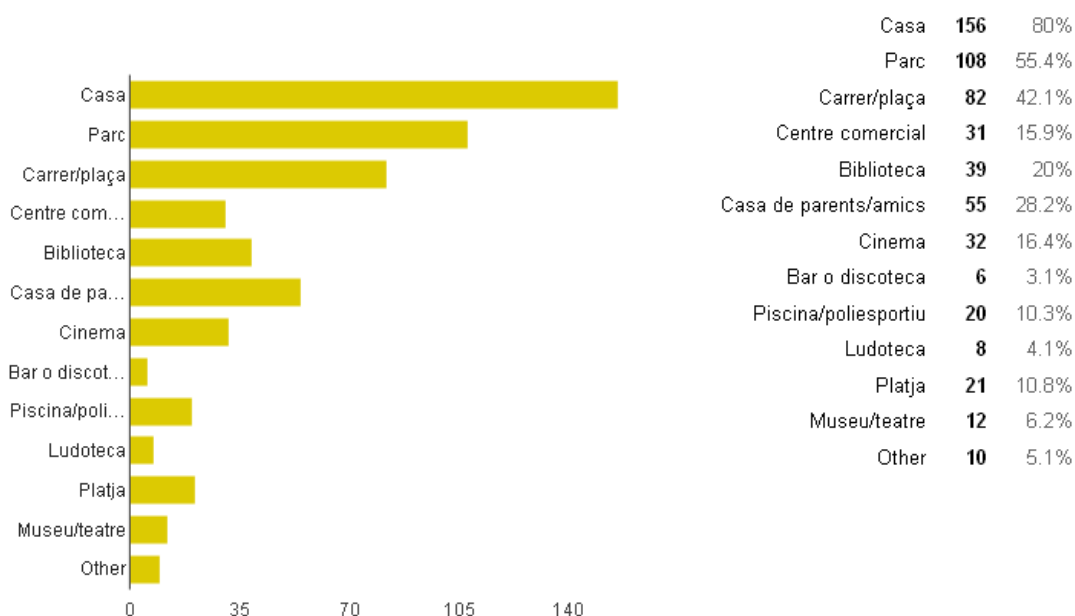

Temps lliure

Quin tipus d'activitats sols fer durant el temps lliure no dirigit?

En quins llocs passes aquest temps lliure?

Amb quines persones passes aquest temps lliure?

